

Υποστήριξη νησιωτικών και αραιοκατοικημένων περιοχών στη μετάβαση προς μια πιο κυκλική οικονομία

Άξονας προτεραιότητας – Επενδυτική προτεραιότητα – Ειδικός στόχος 3-1-1
Άξονας προτεραιότητας 3: Προστασία και προώθηση των φυσικών και πολιτισμικών
πόρων της Μεσογείου
<https://interreg-med.eu/>

Π.4.4.1: Δέσμη διάδοσης τεχνογνωσίας του έργου: Συγκεφαλαιωτική έκδοση των αξιολογημένων περιφερειακών στρατηγικών

ΔΕ4: Μεταβίβαση

Δραστηριότητα 4.1: Αξιολόγηση με σκοπό τη βελτίωση: αξιολόγηση και αποδοχή των
περιφερειακών/εθνικών στρατηγικών

Υπεύθυνος εταίρος: Υπηρεσία Ενέργειας και Υδάτων

Πίνακας Περιεχομένων

Κατάλογος συντομογραφιών και όρων	2
1. Εισαγωγή	3
2. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.....	4
3. Μεθοδολογική προσέγγιση για την αξιολόγηση της στρατηγικής.....	6
4. Αξιολόγηση κατά στρατηγική	13
4.1. Αλβανία.....	13
4.2. Βαλεαρίδες Νήσοι.....	21
4.3. Κρήτη.....	28
4.4. Κύπρος	33
4.5. Μάλτα	39
5. Κύρια συμπεράσματα για τις πέντε στρατηγικές INCIRCLE	46
5.1. Οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι πέντε εταίροι	46
5.2. Κύρια αποτελέσματα της αξιολόγησης των στρατηγικών	48
5.2.1. Η κυκλικότητα των πέντε στρατηγικών	48
5.2.2. Περιορισμοί της βαθμολογίας κυκλικότητας και συστάσεις	51
5.2.3. Διάρκεια υλοποίησης των πέντε στρατηγικών.....	53
5.2.4 Μακροπρόθεσμη σκοπιμότητα των στρατηγικών.....	54
6. Συμπεράσματα.....	56
References.....	57
Annex A: List of Measure Types identified in the Evaluation Framework (D4.1.1) grouped by Pillar ...	58
Annex B: Visual representation of the Strategy Evaluation Framework as part of the Evaluation Pack (D4.1.1) and accompanying metrics and measures	69

Κατάλογος συντομογραφιών και όρων

ΑΕΠ	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν
ΑΠΑ	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία
ΑτΘ	Αέρια του θερμοκηπίου
ΑΤΦΙ	Αξιολόγηση τουριστικής φέρουσας ικανότητας
ΕΣΕΚ	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα
ΕΤΑΑ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης
ΠΟΤ	Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού
ΣΒΑΚ	Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας
ΗΟΡΕΚΑ	Ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες, τροφοδοσία
SSSA	Sant' Anna School of Advanced Studies

1. Εισαγωγή

Το έργο INCIRCLE Interreg MED¹ στοχεύει στην υποστήριξη νησιωτικών και αραιοκατοικημένων περιοχών της λεκάνης της Μεσογείου για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων περιβαλλοντικών προκλήσεων που προκαλούνται από τις τουριστικές δραστηριότητες, προάγοντας την εφαρμογή των αρχών της κυκλικής οικονομίας στον τουριστικό τομέα. Για τον σκοπό αυτό, το έργο INCIRCLE ανέπτυξε ένα κοινό μεθοδολογικό πλαίσιο που απευθύνεται σε όσους έχουν στρατηγικό ρόλο, προκειμένου να τους καθοδηγήσει προς έναν βιώσιμο σχεδιασμό και μια βιώσιμη λύση για τον τουριστικό τομέα, ενσωματώνοντας τις πτυχές της κυκλικότητας σε όλες τις φάσεις της χάραξης πολιτικής.

Αυτή η έκθεση με τίτλο «Συγκεφαλαιωτική έκδοση αξιολογημένων περιφερειακών στρατηγικών» συνοψίζει τις κύριες πτυχές του **Παραδοτέου 4.1.2: Συλλογή εκθέσεων αξιολόγησης περιφερειακών/εθνικών στρατηγικών** (The Energy and Water Agency, 2021a), με πρόθεση να χρησιμοποιηθεί για την υποβολή της διάδοσης των δραστηριοτήτων (Π4.4.1: Δέσμη διάδοσης τεχνογνωσίας του έργου). Το Παραδοτέο 4.1.2 βασίζεται σε άλλα παραδοτέα INCIRCLE, συμπεριλαμβανομένου του **Παραδοτέου 3.1.1: Επιχειρησιακό μοντέλο** (AREA Science Park, 2021), που λειτουργεί ως μεθοδολογικό εργαλείο για τη χάραξη στρατηγικών, και υποστηρίζεται από το **Παραδοτέο 3.3.1: Σύνολο δεικτών κυκλικής οικονομίας στον τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο του έργου INCIRCLE** (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020a) και το **Παραδοτέο 3.5.3: Εκθέσεις αξιολόγησης για την τρέχουσα κατάσταση της κυκλικής οικονομίας στον τομέα του τουρισμού στις διάφορες περιοχές-εταίρους** (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b).

Αυτό το έγγραφο παρουσιάζει τα ευρήματα από την αξιολόγηση πέντε προτεινόμενων κυκλικών στρατηγικών που αναπτύχθηκαν για την Αλβανία, τις Βαλεαρίδες Νήσους, την Κρήτη, την Κύπρο και τη Μάλτα. Οι στρατηγικές επικεντρώνονται στους πυλώνες INCIRCLE και περιλαμβάνουν τη διαχείριση υδάτων και αποβλήτων, την αποδοτική χρήση ενέργειας και τη βιώσιμη κινητικότητα, και τη διαχείριση οριζόντιων θεμάτων στον τουριστικό τομέα.

¹ Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

2. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Το 1995, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ΠΟΤ) συμμετείχε με άλλους διεθνείς οργανισμούς στην πρώτη Διεθνή Σύνοδο Κορυφής για τον Βιώσιμο Τουρισμό που οδήγησε στο πρώτο μοντέλο για τον βιώσιμο τουρισμό. Ο Sharpley (2000), προσδιορίζει δύο κύριες πτυχές για τον ορισμό του βιώσιμου τουρισμού: τον βιώσιμο τουρισμό ως οικονομική δραστηριότητα και τον τουρισμό ως στοιχείο ευρύτερων πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Και οι δύο ορισμοί περιλαμβάνουν την εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών μέσω των οποίων οι προορισμοί μπορούν να μεγιστοποιήσουν τη θετική συμβολή του τουρισμού σε διάφορους τομείς της οικονομίας.

Η περιοχή της Μεσογείου υποδέχθηκε περισσότερους από 400 εκατομμύρια διεθνείς τουρίστες το 2019, δημιουργώντας 11 εκατομμύρια θέσεις εργασίας. Ως αποτέλεσμα, ο τουριστικός τομέας συνέβαλε έως και 15% στο περιφερειακό ΑΕΠ, αύξηση της τάξεως του 75% από το 1995 (Fosse, Kosmas, & Gonzalez, 2021). Σε συνδυασμό με τα ποικίλα απειλούμενα οικοσυστήματα που είναι χαρακτηριστικά της Μεσογείου και την έκταση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που υφίσταται η περιοχή, η σημασία της στήριξης και της ανάπτυξης βιώσιμων πρακτικών σε έναν τόσο σημαντικό τομέα καθίσταται όλο και πιο επιτακτική. Επιπλέον, αυτές οι δυνάμεις έχουν επιπτώσεις στον ίδιο τον τουριστικό τομέα από τον οποίο εξαρτώνται πολλές μεσογειακές περιοχές. Μέσω της Μεσογειακής στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2016-2025 και της κοινότητας βιώσιμου τουρισμού MED υιοθετούνται μέτρα για έναρξη μιας πορείας προς έναν βιώσιμο μεσογειακό τουριστικό τομέα (UNEP/MAP, 2016).

Σε ευρύτερη κλίμακα, σε επίπεδο ΕΕ, υιοθετούνται επίσης άλλες σημαντικές πολιτικές που επηρεάζουν τη μετάβαση προς τον βιώσιμο τουρισμό. Η ΕΕ επηρεάζει τη μετάβαση σε έναν βιώσιμο τουριστικό τομέα με τέσσερις βασικούς τρόπους: με ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που επηρεάζουν άμεσα τον τουρισμό, με θεματικά και ερευνητικά δίκτυα, με συγκεκριμένες δράσεις που στοχεύουν στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού και με πολιτικές σε άλλα θεματικά πεδία που έχουν αντίκτυπο στον τουρισμό και τη βιωσιμότητά του (διακρατικό πρόγραμμα INTERREG Danube, 2018). Πιο πρόσφατα, τον Μάρτιο του 2021, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνέταξε μια στρατηγική της ΕΕ για τον βιώσιμο τουρισμό (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021) που στοχεύει στην ανοικοδόμηση του τουριστικού τομέα σε μια εποχή μετά την Covid-19, επανεστιάζοντας την πολιτική εντός του ενωσιακού πλαισίου, ενισχύοντας μια πιο βιώσιμη μετάβαση, διασφαλίζοντας έναν υπεύθυνο και πιο έξυπνο τουριστικό τομέα και επανεξετάζοντας την έννοια του τουρισμού κατά τον σχεδιασμό του μέλλοντος της βιομηχανίας. Η Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ ηγείται των προσπάθειών για την υιοθέτηση κυκλικών πρακτικών σε όλους τους τομείς στην ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του τουριστικού τομέα. Λειτουργεί ως οδικός χάρτης για την επίτευξη βιώσιμων στόχων έως το 2030 και το 2050 μέσω ενός αριθμού οριζόντιων πολιτικών που συμβάλλουν άμεσα ή/και έμμεσα σε έναν πιο κυκλικό τουριστικό τομέα. Αυτό περιλαμβάνει τη στρατηγική βιώσιμης κινητικότητας, τη στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και το σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία (Fetting, 2020). Η συνεχής εστίαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη βιωσιμότητα οδήγησε επίσης στην ανάπτυξη ενός ευρωπαϊκού συστήματος δεικτών για το σχέδιο βιώσιμης ανάπτυξης της ΕΕ, το οποίο με τη σειρά του είχε ως αποτέλεσμα το Ευρωπαϊκό Σύστημα Τουριστικών Δεικτών για τον βιώσιμο τουρισμό. Το σύστημα εστιάζει στην παρακολούθηση, τη διαχείριση και τη βελτίωση της βιωσιμότητας των τουριστικών προορισμών. Περιλαμβάνονται πολιτικές, κατευθυντήριες γραμμές και δράσεις που άπτονται των τομέων των αποβλήτων, των υδάτων, της ενέργειας και της κινητικότητας, οι οποίοι θεωρείται ότι επηρεάζουν τη βιωσιμότητα στον τουριστικό κλάδο και ότι

αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης κυκλικών στρατηγικών για τον τουριστικό τομέα στο πλαίσιο του έργου INCIRCLE.

Από διεθνή σκοπιά, αρκετοί ενδιαφερόμενοι φορείς και οργανισμοί έχουν αρχίσει να επεξεργάζονται την έννοια της κυκλικότητας και να επινοούν στρατηγικές για τις επιχειρήσεις και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής προκειμένου να διευκολυνθεί η μετάβαση. Το Ίδρυμα Ellen MacArthur δημιουργήθηκε το 2010 με σκοπό να διαδώσει καινοτόμες ιδέες γύρω από τη βιωσιμότητα και να επισπεύσει τη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία αναγέννησης και αποκατάστασης. Μέσω του κυκλικού πλαισίου προμηθειών του, το Ίδρυμα παρέχει μια επισκόπηση των σημείων παρέμβασης που μπορούν να αξιοποιήσουν οι επιχειρήσεις και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής προκειμένου να κάνουν πιο κυκλικές τις αγοραστικές αποφάσεις τους και να προσκαλέσουν τους προμηθευτές τους σε συνομιλίες και συμπράξεις για τη συνεργατική κυκλική οικονομία. Ομοίως, η McKinsey & Co ανέπτυξε το πλαίσιο ReSOLVE το οποίο παίρνει τα βασικά στοιχεία της κυκλικότητας και τα εφαρμόζει σε 6 δράσεις: αναγέννηση, διαμοιρασμός, βελτιστοποίηση, κύκλος, ψηφιοποίηση και ανταλλαγή (McKinsey & Company, 2016).

3. Μεθοδολογική προσέγγιση για την αξιολόγηση της στρατηγικής

Οι στρατηγικές των εταίρων αξιολογήθηκαν δυνάμει του **Παραδοτέου 4.1.1: Δέσμη εγγράφων αξιολόγησης: Πλαίσιο αξιολόγησης στρατηγικής** (The Energy and Water Agency , 2021b). Η δέσμη εγγράφων αξιολόγησης αποτελείται από δύο χωριστά έγγραφα: την Έκθεση πλαισίου αξιολόγησης στρατηγικής και το Συνοπτικό υπόδειγμα σύνθεσης στρατηγικής. Η αξιολόγηση ακολουθεί μια δομημένη και διαμορφωτική προσέγγιση με σκοπό τη βελτίωση της αξίας και της αποτελεσματικότητας του σχεδίου στρατηγικής (η διαμόρφωση ξεκινά από το **Π3.1.1: Επιχειρησιακό μοντέλο**). Αυτή η αξιολόγηση παρέχει αρχικά μια **σύνοψη** κάθε στρατηγικής που περιλαμβάνει συνοπτικά το πλαίσιο της στρατηγικής όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση του τουριστικού τομέα και την κυκλικότητά του, περιγράφοντας την τρέχουσα κατάσταση κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE.

Πραγματοποιείται **ανάλυση κενών** από δύο κύριες οπτικές για τον εντοπισμό διαφορών:

1. Μεταξύ του κοινού οράματος, των επιδιώξεων και των κύριων στόχων που αρθρώνονται στη στρατηγική του INCIRCLE και της σχετικής υφιστάμενης πολιτικής που εφαρμόζει ο εταίρος, και
2. Μεταξύ των μέτρων του INCIRCLE που ορίζονται στη στρατηγική (όπως αναλύονται στη σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής) και των στόχων της στρατηγικής.

Αυτή η προσέγγιση διασφαλίζει ότι εντοπίζονται όποια κενά δεν έχουν τύχει ακόμα αποτελεσματικής αντιμετώπισης στη στρατηγική του INCIRCLE, συγκρίνοντας τη στρατηγική με τις σχετικές πολιτικές του εταίρου και επίσης με τις ανάγκες της εκάστοτε περιοχής, όπως αναγνωρίζονται εντός δεδομένων πλαισίων, και μέσω διαβουλεύσεων με ενδιαφερόμενα μέρη. Αυτό πραγματοποιείται για κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE (για πιο εμπεριστατωμένη εξήγηση της Ανάλυσης Κενών, ανατρέξτε στο Παραδοτέο 4.1.2: *Συλλογή εκθέσεων αξιολόγησης περιφερειακών/εθνικών στρατηγικών*).

Το **κόστος** των μέτρων του έργου INCIRCLE, το οποίο αναλύεται ως προς τους πυλώνες INCIRCLE (νερό, ενέργεια, απόβλητα, κινητικότητα και οριζόντια προσέγγιση) και ως προς τις πέντε αρχές του INCIRCLE (Μείωση, Αναγέννηση, Επανεξέταση, Καινοτομία και Επαναξιοποίηση), λαμβάνεται από τη στρατηγική. Πρέπει να σημειωθεί ότι, αφενός, το κόστος ορισμένων μέτρων μπορεί να είναι υποτιμημένο επειδή δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες γι' αυτό, ενώ, αφετέρου, το κόστος άλλων μέτρων μπορεί να υπερεκτιμηθεί επειδή πρόκειται για μέτρα που δεν αφορούν ειδικά τον τουριστικό κλάδο. Έτσι, στη δεύτερη περίπτωση, το κόστος μπορεί να αναλώσει ολόκληρο τον προϋπολογισμό που διατίθεται για τέτοιες δράσεις, οι οποίες γενικά αφορούν επενδύσεις υποδομής που συνήθως πραγματοποιούνται προς όφελος όλων των τομέων σε μια περιοχή και όχι απαραίτητα ειδικά για τον τουριστικό τομέα.

Το επόμενο βήμα της διαδικασίας αξιολόγησης είναι ο **Υπολογισμός της Κυκλικότητας της Στρατηγικής**, που διενεργείται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του αναθεωρημένου Πλαισίου Αξιολόγησης Στρατηγικής (The Energy and Water Agency , 2021b). Το εν λόγω πλαίσιο αξιοποιεί διαφορετικούς δείκτες μετρήσεις και μέτρα για να ελέγξει την κυκλικότητα των στρατηγικών του έργου INCIRCLE. Για καθεμία από τις πέντε αρχές του INCIRCLE, το πλαίσιο προσδιορίζει πέντε δείκτες μέτρησης, με τον καθένα να εστιάζεται σε διαφορετικό πυλώνα. Οι δείκτες μέτρησης αναφέρονται σε κανονιστικές ερωτήσεις που διερευνούν την παρουσία ή την απουσία κατάλληλων μέτρων στη στρατηγική, με κάθε δείκτη μέτρησης να περιλαμβάνει πέντε τύπους μέτρων προς υποβοήθηση της αξιολόγησης της στρατηγικής. Στο Πλαίσιο Αξιολόγησης προσδιορίζονται συνολικά 125 τύποι μέτρων, που κατανέμονται εξίσου στους πέντε πυλώνες. Ο πλήρης κατάλογος των τύπων μέτρων που προσδιορίζονται στο Πλαίσιο Αξιολόγησης διατίθεται στο Παράρτημα Α του παρόντος εγγράφου.

Ομαδοποιούνται ανά πυλώνα και αριθμούνται από το 1 έως το 25 ακολουθώντας την ίδια σειρά με την οποία εμφανίζονται στην έκθεση του πλαισίου αξιολόγησης. Επιπλέον, μια οπτική απεικόνιση αυτών των μέτρων διατίθεται στο Παράρτημα Β.

Οι 25 τύποι μέτρων σε κάθε πυλώνα είναι ζωτικής σημασίας για τον υπολογισμό της κυκλικότητας των στρατηγικών, καθώς παρέχουν τη βάση για την κατανομή βαθμών στα μέτρα του INCIRCLE για τον εκάστοτε εταίρο. Σε κάθε τύπο μέτρων δίνεται βαθμολογία εκπεφρασμένη ως **0, 1 ή 2**, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του εκάστοτε τύπου μέτρων. Επιπλέον, σε κάθε δείκτη μέτρησης αποδίδεται ένας συντελεστής βαρύτητας (weighting), έτσι ώστε οι τύποι μέτρων που εμπίπτουν στους πυλώνες για το νερό, την ενέργεια, τα απόβλητα και την κινητικότητα να λαμβάνουν **συντελεστή βαρύτητας 2**, ενώ στα οριζόντια μέτρα αποδίδεται **συντελεστής βαρύτητας 4** λόγω της σχετικά μεγαλύτερης σημασίας τους όσον αφορά την επίτευξη της κυκλικότητας της στρατηγικής.

Με βάση τα ανωτέρω, η Στρατηγική λαμβάνει μια συνολική βαθμολογία, η οποία υπολογίζεται με την παρακάτω εξίσωση:

$$Total\ Score = \sum_{n=1}^5 Score_{Principle}$$

Εξίσωση 1

Όπου η βαθμολογία για κάθε αρχή, που περιλαμβάνει τους 5 πυλώνες (νερό, ενέργεια, απόβλητα, κινητικότητα και οριζόντια προσέγγιση), υπολογίζεται ως εξής:

$$Score_{Principle} = \sum_{n=1}^5 \left(\frac{\sum_{x=1}^x W_{Metric} \times R_{Measure\ Type}}{x} \right)$$

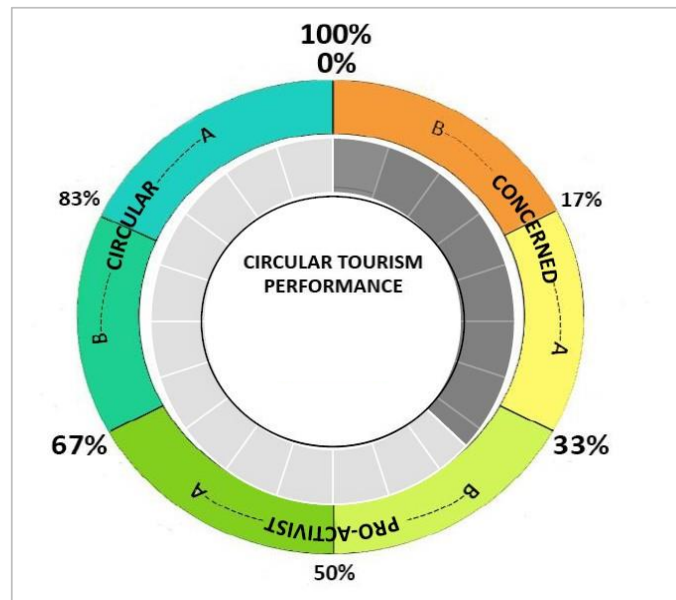
Εξίσωση 2

Όπου: **W** είναι ο συντελεστής βαρύτητας,
R είναι η βαθμολογία, και
x είναι ο αριθμός των προτεινόμενων μέτρων.

Κάθε Στρατηγική μπορεί να λάβει μέγιστη βαθμολογία 24 για κάθε μεμονωμένη αρχή και μέγιστη συνολική βαθμολογία 120 για τη Στρατηγική. Η τελική συνολική βαθμολογία εκφράζεται σε ποσοστιαίες τιμές με βάση τη μέγιστη βαθμολογία 120. Ταξινομείται επίσης ως προς τις ταξινομήσεις απόδοσης του κυκλικού τουρισμού, όπως καθορίζονται στη Δέσμη Εργασιών 3, Παραδοτέο 3.5.3 (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), όπως παρουσιάζεται στο Σχήμα 1.

Σχήμα 1. Ταξινομήσεις της απόδοσης του κυκλικού τουρισμού όπως καθορίζονται από το SSSA

Πηγή: Παραδοτέο 3.5.3 του έργου INCIRCLE: 10 εκθέσεις αξιολόγησης σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση του κυκλικού τουρισμού σε εταιρίες, Sant' Anna School of Advanced Studies (2020).

Σύμφωνα με τις απαιτήσεις του καθορισμένου Πλαισίου Αξιολόγησης, τα μέτρα στρατηγικής του INCIRCLE αξιολογούνται ως εξής:

1. Με την αντιστοίχιση κάθε μέτρου της στρατηγικής με τους τύπους μέτρων στο Πλαίσιο Αξιολόγησης, συσχετίζοντας κάθε μέτρο στρατηγικής με τα στοιχεία των τύπων μέτρων.
2. Με απόδοση βαθμολογίας σε κάθε μέτρο σύμφωνα με τις απαιτήσεις του αντίστοιχου τύπου μέτρων και απόδοση συντελεστή βαρύτητας στη βαθμολογία αναλόγως του πυλώνα του μέτρου.
3. Με τον υπολογισμό της βαθμολογίας για κάθε αρχή χρησιμοποιώντας την Εξίσωση 2 παραπάνω, η οποία στη συνέχεια χρησιμοποιείται στην Εξίσωση 1 για τον υπολογισμό της συνολικής βαθμολογίας της στρατηγικής.

Με βάση τις Εξισώσεις 1 και 2, όπως ορίζονται στο ενημερωμένο Πλαίσιο Αξιολόγησης, μέγιστη βαθμολογία 120 μπορεί να επιτευχθεί εάν η στρατηγική πρότεινε τουλάχιστον ένα μέτρο για κάθε πυλώνα και για κάθε αρχή. Εάν μια στρατηγική αντιτείνει διαφορετικό αριθμό μέτρων για κάθε πυλώνα και, συνεπώς, για κάθε αρχή, η βαθμολογία της εν λόγω αρχής υπολογίζεται σύμφωνα με τον αριθμό των μέτρων που υπάρχουν. Αυτή η προσέγγιση μειώνει το σφάλμα στον αριθμό των μέτρων για κάθε πυλώνα, όπου η βαθμολογία υπολογίζεται επί του πραγματικού αριθμού των μέτρων. Επιπλέον, κάθε Στρατηγική μπορεί να λάβει μέγιστη βαθμολογία 40 για τον οριζόντιο πυλώνα και μέγιστη βαθμολογία 20 για καθέναν από τους λοιπούς μεμονωμένους πυλώνες (νερό, ενέργεια, απόβλητα και κινητικότητα).

Ακολουθώντας αυτή την προσέγγιση, κάθε μέτρο στρατηγικής αντιστοιχείται με τα στοιχεία των τύπων μέτρων για τον εκάστοτε σχετικό πυλώνα. Αυτό σημαίνει ότι κατά την αξιολόγηση των μέτρων της στρατηγικής, ελέγχεται η κατανομή των μέτρων σε κάθε πυλώνα στο πλαίσιο της σύνοψης σύνθεσης στρατηγικής προκειμένου να αξιολογηθεί εάν το μέτρο αντιστοιχεί στον ορισμό του πυλώνα. Είναι αυτονόητο ότι υπάρχουν κρίσιμες διασυνδέσεις μεταξύ των πυλώνων, έτσι ώστε οι δράσεις των μέτρων που αναλαμβάνονται στο

πλαίσιο ενός πυλώνα έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις σε άλλους πυλώνες. Προκειμένου να αξιολογηθεί η κατανομή των μέτρων στους πέντε πυλώνες του έργου INCIRCLE, αυτή η αξιολόγηση στρατηγικής προσδιορίζει τους διακριτούς τομείς κρίσιμων αναγκών που μπορούν να αντιμετωπιστούν από τα μέτρα της στρατηγικής στο πλαίσιο κάθε πυλώνα. Αυτά παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 και αντλούνται από την ανασκόπηση της διαθέσιμης τεκμηρίωσης για το έργο INCIRCLE, καθώς και από περαιτέρω έρευνα τεκμηρίωσης.

Πίνακας 1. Οι τομείς κρίσιμων αναγκών για κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE

Πηγή: Με βάση την ερμηνεία του συντάκτη για τους πυλώνες του έργου INCIRCLE. Παραδοτέο 4.1.2 του έργου INCIRCLE: Συλλογή εκθέσεων αξιολόγησης περιφερειακών/εθνικών στρατηγικών, Υπηρεσία Ενέργειας και Υδάτων (2021a).

Πυλώνας	Σχετικοί τομείς που πρέπει να αντιμετωπιστούν με μέτρα από την οπτική της ζήτησης και της προσφοράς
Νερό	Διαχείριση ζήτησης νερού, βελτιστοποίηση χρήσης νερού, διατήρηση και αναγέννηση πηγών υδροδότησης, ανάκτηση λυμάτων και εναλλακτικά συστήματα παραγωγής νερού
Ενέργεια	Διαχείριση της ζήτησης ενέργειας και βελτιστοποίηση της χρήσης ενέργειας, διαφοροποίηση των πηγών παροχής ενέργειας και ανάπτυξη συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την αντιμετώπιση της χρήσης ενέργειας ιδιαίτερα σε κτίρια, για φωτισμό, κλιματισμό και θέρμανση, θέρμανση νερού και μαγείρεμα
Απόβλητα	Μείωση της παραγωγής αποβλήτων στην πηγή, βελτιστοποίηση του διαχωρισμού των απορριμμάτων, μείωση της υγειονομικής ταφής και ανάκτηση υλικών και ενέργειας
Κινητικότητα	Ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων μεταφορών και υποστηρικτικών υποδομών και ανάπτυξη τρόπων συστημάτων μαζικής μεταφοράς
Οριζόντια προσέγγιση	Διαχείριση των κρίσιμων διασυνδέσεων μεταξύ πυλώνων και υπηρεσιών οικοσυστήματος μέσω ολοκληρωμένων λύσεων για οριζόντια ζητήματα, όπως, μεταξύ άλλων, ο μετριασμός της κλιματικής αλλαγής και η προσαρμογή σε αυτή, η ανάπτυξη ολοκληρωμένης πολιτικής και η προστασία των φυσικών οικοτόπων.

Η αξιολόγηση στρατηγικής εξάγει απλοποιημένους, αλλά διακριτούς ορισμούς των πέντε αρχών με βάση τους ορισμούς στο **Π3.3.1: Σύνολο δεικτών κυκλικής οικονομίας στον τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο του έργου INCIRCLE** (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Ορισμός των πέντε αρχών του έργου INCIRCLE

Πηγή: Παραδοτέο 3.3.1 του έργου INCIRCLE: Σύνολο δεικτών κυκλικής οικονομίας στον τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο του έργου INCIRCLE, Sant' Anna School of Advanced Studies (2020).

Αρχή	Μείωση
Ορισμός	Η αρχή της μείωσης επικεντρώνεται κυρίως στο φυσικό κεφάλαιο. Απαιτεί από τους φορείς λήψης αποφάσεων, τόσο στον τουριστικό προορισμό όσο και σε επίπεδο τουριστικών βιομηχανιών, να μεγιστοποιήσουν την αποδοτικότητα, την παραγωγικότητα και την ένταση χρήσης των πόρων. Η αρχή της μείωσης προωθεί μια στροφή απομάκρυνσης από τον υλισμό, προς τη χρήση ανανεώσιμων πόρων, δευτερογενών πρώτων υλών και υποπροϊόντων. Η επίτευξη αυτής της αρχής υποστηρίζεται ιδιαίτερα από κλειστούς κύκλους. Επιπλέον, η βιομηχανική συμβίωση αποτελεί κρίσιμη στρατηγική για τη μείωση. Η εφαρμογή της αρχής της μείωσης απαιτεί ισχυρή συμμετοχή των ενδιαφερομένων φορέων. Συνιστούν παράγοντες που εμπλέκονται άμεσα (δηλαδή οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων των τουριστικών προορισμών και τουριστικών βιομηχανιών) και έμμεσα (δηλαδή οι ενδιαφερόμενοι φορείς του τουριστικού προορισμού και των τουριστικών βιομηχανιών) στη διαχείριση του τουριστικού προορισμού και των τουριστικών βιομηχανιών. Έτσι, η συνεργασία μεταξύ παραγόντων και μεταξύ κεφαλαίων

	συνιστά θεμελιώδες προωθητικό μέσο για την εκπλήρωση της αρχής της μείωσης. Με αυτή την προοπτική, η ποιότητα του δικτύου στον τουριστικό προορισμό καθίσταται κρίσιμη, μαζί με τη φύση και τη δύναμη των δεσμών μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών.
Αρχή	Αναγέννηση
Ορισμός	Για την εφαρμογή της αρχής της αναγέννησης καθίσταται αναγκαία η υιοθέτηση ενός ολιστικού και συστημικού οράματος για την ολοκληρωμένη διαχείριση όλων των κεφαλαίων. Πράγματι, αυτή η αρχή περιλαμβάνει όλα τα υπό εξέταση κεφάλαια (δηλαδή το φυσικό, το κοινωνικό, το δομημένο, το ανθρώπινο) και εκπληρώνεται όταν επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ αυτών των στοιχείων. Εξετάζοντας το φυσικό κεφάλαιο, η αρχή της αναγέννησης απαιτεί από τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων σε επίπεδο τουριστικού προορισμού και σε επίπεδο τουριστικών βιομηχανιών να αποκαταστήσουν τα περιβαλλοντικά αγαθά και να τα αναγεννήσουν. Τα περιβαλλοντικά αγαθά περιλαμβάνουν αβιοτικούς παράγοντες και ροές, και αγαθά και υπηρεσίες των οικοσυστημάτων. Αποκατάσταση σημαίνει να επαναφέρεις κάτι σε προηγούμενη καλή κατάσταση. Αναγέννηση σημαίνει βελτίωση ενός τόπου ή συστήματος, ειδικά κάνοντάς το πιο ενεργό ή επιτυχημένο. Θέτοντας στο κέντρο την τοπική κοινωνία με τη δημιουργία μιας κοινής αξίας και ενός κοινού οράματος, καθίσταται δυνατή η αναγέννηση τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, υποστηρίζει την ευημερία των ανθρώπων, μια βιώσιμη ανάπτυξη που βασίζεται στην τοπική γνώση και εμπιστοσύνη, την κοινότητα και τις σύνθετες δομές διακυβέρνησης. Η αρχή της αναγέννησης ζητά από τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να αντιληφθούν το κοινωνικοοικονομικό τους σύστημα ως ένα οικολογικοκοινωνικοοικονομικό σύστημα.
Αρχή	Επανεξέταση
Ορισμός	Η αρχή της επανεξέτασης πρεσβεύει την απομάκρυνση των υπεύθυνων λήψης αποφάσεων από τη γραμμική προσέγγιση και την υιοθέτηση ενός νέου τρόπου σκέψης για τις διαδικασίες διαχείρισης πόρων σε όλα τα είδη κεφαλαίου. Ο σχεδιασμός βρίσκεται στο επίκεντρο αυτού του νέου τρόπου σκέψης, μαζί με την προσέγγιση του κύκλου ζωής. Η εφαρμογή της αρχής της επανεξέτασης απαιτεί ολοκληρωμένες και συνεργατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η εκπλήρωση της αρχής της επανεξέτασης βασίζεται στην ισχυρή επίγνωση των επιπτώσεων που έχουν οι αποφάσεις στους πόρους σε όλα τα κεφάλαια, σε όλες τις φάσεις του κύκλου ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών. Η ευαισθητοποίηση όσον αφορά τέτοιου είδους επιπτώσεις δρα ενισχυτικά για τη λήψη υπεύθυνων αποφάσεων και την επίταση του αισθήματος ευθύνης. Η ανάγκη ενημέρωσης σχετικά με τις επιπτώσεις υπαγορεύει την ανάγκη για διαθεσιμότητα πληροφοριών και εφαρμογή επαρκών διαδικασιών διαχείρισης πληροφοριών. Οι νέες τεχνολογίες, το «Ίντερνετ των πραγμάτων», η ιχνηλασιμότητα, τα μεγάλα δεδομένα, μπορούν να υποστηρίξουν την εφαρμογή αυτής της αρχής. Η υπηρεσιοποίηση, η συνδημιουργία, η συνδιαχείριση, η ανταλλαγή, η μαζική προσαρμογή μπορούν να καθοδηγήσουν τον νέο τρόπο σκέψης.
Αρχή	Καινοτομία
Ορισμός	Η αρχή της καινοτομίας απαιτεί από τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να καινοτομούν. Η καινοτομία αναφέρεται στη χρήση μιας νέας ιδέας ή μεθόδου. Αυτού του είδους οι διαδικασίες χρησιμοποιούνται σε πολύ διαφορετικά πεδία δράσης, όπως στις τεχνολογίες, τη διαχείριση οργανισμών, τα υλικά, τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, τις επιχειρησιακές διαδικασίες, καθώς και σε κοινωνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η κοινωνική καινοτομία αφορά νέες λύσεις που ανταποκρίνονται ταυτόχρονα σε μια κοινωνική ανάγκη και οδηγούν σε νέες ή βελτιωμένες ικανότητες και σχέσεις, αλλά και καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων. Από αυτή την οπτική, οι κοινωνικές καινοτομίες είναι ευεργετικές για την κοινωνία και ενισχύουν την ικανότητά της να δρα. Η εκπλήρωση αυτής της αρχής υποστηρίζεται ιδιαίτερα από την ικανότητα αλλαγής και βασίζεται στη συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων και των ανθρώπων. Η αρχή της καινοτομίας αλληλεπιδρά και υποστηρίζει όλες τις άλλες αρχές του μοντέλου.

Αρχή	Επαναξιοποίηση
Ορισμός	Η αρχή της επαναξιοποίησης αναφέρεται στην ικανότητα των υπευθύνων λήψης αποφάσεων να διατηρούν την αξία των πόρων και των προϊόντων σε διαφορετικούς οικονομικούς κύκλους. Αυτό το είδος ικανότητας μπορεί να υποστηριχθεί από διάφορους τύπους ενεργειών, όπως συντήρηση και επισκευή, επαναχρησιμοποίηση, αναδιαμόρφωση, μεταποίηση, ανακατασκευή, επανατοποθέτηση, ανακαίνιση, ανακύκλωση, ανάκτηση. Αυτή η αρχή απαιτεί συγκεκριμένα την ενίσχυση της συνολικής ικανότητας των κύκλων για αναβαθμιστική ανακύκλωση (upcycling). Η αναβαθμιστική ανακύκλωση αναφέρεται στην επαναχρησιμοποίηση με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργηθεί ένα προϊόν υψηλότερης ποιότητας ή αξίας από το αρχικό. Πιο συγκεκριμένα, η αναβαθμιστική ανακύκλωση θα μπορούσε να αναφέρεται στη διαδικασία μετατροπής δευτερογενών πρώτων υλών/υποπροϊόντων σε νέα υλικά, εξαρτήματα ή προϊόντα καλύτερης ποιότητας, βελτιωμένης λειτουργικότητας ή/και υψηλότερης αξίας. Η επίτευξη αυτής της αρχής υποστηρίζεται από τη συνεργασία και την ολοκληρωμένη διαχείριση των πόρων σε όλα τα είδη κεφαλαίου.

Με βάση το σκεπτικό που περιγράφεται παραπάνω, αξιολογούνται όλα τα μέτρα που προβλέπονται στη στρατηγική του εταίρου και βαθμολογούνται. Τα μέτρα που εμπίπτουν σε οποιαδήποτε από τις παρακάτω τρεις περιπτώσεις βαθμολογούνται ως εξής:

1. Όταν ένα μέτρο στη στρατηγική κατηγοριοποιείται σε έναν πυλώνα που δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του πυλώνα όπως περιγράφεται στον Πίνακα 1 παραπάνω, μεταφέρεται και βαθμολογείται στον αντίστοιχο πυλώνα. Συνεπώς, για λόγους απλούστευσης και συνέπειας, ένα μέτρο ταξινομείται σε έναν συγκεκριμένο πυλώνα εφόσον ο στόχος του αφορά πρωτίστως έναν τομέα αναγκών που εμπίπτει στον εν λόγω πυλώνα. Όσον αφορά τον οριζόντιο πυλώνα, αναμένεται να αναπτυχθούν μέτρα κατά τρόπον ώστε οι πόροι να τυγχάνουν συλλογικής διαχείρισης ως όφελος οριζόντιου χαρακτήρα για τον τουριστικό τομέα.
2. Όταν το ίδιο μέτρο παρατίθεται σε διαφορετικές ενότητες του ίδιου πυλώνα, βαθμολογείται μία φορά εφόσον πληροί τις απαιτήσεις ενός μόνο τύπου μέτρου.
3. Όταν το ίδιο μέτρο εμπίπτει σε πολλούς πυλώνες, συμπεριλαμβανομένων των οριζόντιων:
 - αρχικά αποδίδεται μια βαθμολογία στον πιο σχετικό πυλώνα σύμφωνα με τους τομείς κρίσιμων αναγκών που προσδιορίζονται στον Πίνακα 1 παραπάνω, και
 - μια άλλη βαθμολογία αποδίδεται στον οριζόντιο πυλώνα εφόσον το μέτρο δείχνει προφανώς ότι εφαρμόζεται μια ολιστική προσέγγιση για τον τουριστικό τομέα, η οποία αφορά τουλάχιστον δύο διαφορετικούς πυλώνες (π.χ. απόβλητα-φυσικός βιότοπος, απόβλητα-παραγωγή τροφίμων κ.λπ.).

Επιπλέον, όπου η σχέση μεταξύ του στόχου του μέτρου και της ταξινόμησης του μέτρου σύμφωνα με τις αρχές του έργου INCIRCLE δεν είναι προφανώς σαφής, προτείνεται μια αναθεωρημένη ταξινόμηση «αρχών» σύμφωνα με τους ορισμούς που παρέχονται στον Πίνακα 2 παραπάνω. Για λόγους απλούστευσης και συνέπειας, η ταξινόμηση των μέτρων σε αρχές γίνεται σύμφωνα με τον κύριο στόχο τους. Ωστόσο, αυτή η ταξινόμηση δεν έχει οποιαδήποτε επίδραση στην τελική συνολική βαθμολογία της στρατηγικής.

Αναπτύσσεται ένας πίνακας πλαισίου για την αξιολόγηση κάθε μέτρου στρατηγικής που παρέχεται στους πέντε πυλώνες του Συνοπτικού υποδείγματος σύνθεσης στρατηγικής (**Π4.1.1: Δέσμη εγγράφων αξιολόγησης: Αξιολόγηση στρατηγικής**) που εφαρμόζει τη λογική που περιγράφεται παραπάνω. Παράγεται ένας πίνακας για κάθε πυλώνα, ο οποίος παρέχει για κάθε μέτρο μια προτεινόμενη αρχή, έναν τύπο μέτρου, μια βαθμολογία

και εξήγηση/αιτιολόγηση για την εξαγωγή αυτών των αποτελεσμάτων. Οι πέντε πίνακες για τις 5 διαφορετικές στρατηγικές του έργου INCIRCLE παρέχονται από το Παράρτημα Γ έως το Παράρτημα Ζ του **Π4.1.2: Συλλογή εκθέσεων αξιολόγησης περιφερειακών/εθνικών στρατηγικών**. Οι βαθμολογίες που λαμβάνονται μέσω αυτών των πινάκων ομαδοποιούνται κατά πυλώνα και κατά αρχή προκειμένου να εξαχθεί η τελική βαθμολογία κυκλικότητας για τη στρατηγική.

Τέλος, καταρτίζονται **συστάσεις και έκθεση μακροπρόθεσμης σκοπιμότητας** για τη στρατηγική, με στόχο να βελτιωθεί η αξία και η αποτελεσματικότητα της στρατηγικής. Αναπτύσσονται συστάσεις για την αντιμετώπιση των κενών που εντοπίστηκαν στη στρατηγική και για τη βελτίωση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας και του αντίκτυπού της, με άρση των εμποδίων για μακροπρόθεσμη επιτυχία και αξιοποίηση κρίσιμων παραγόντων επιτυχίας.

4. Αξιολόγηση κατά στρατηγική

4.1. Αλβανία

Η Αλβανία είναι μια χώρα στη νοτιοανατολική Ευρώπη, με έκταση 28.748 km², που συνορεύει βορειοδυτικά με το Μαυροβούνιο, βορειοανατολικά με το Κόσοβο, ανατολικά με τη Βόρεια Μακεδονία και νότια και νοτιοανατολικά με την Ελλάδα. Βρέχεται από την Αδριατική θάλασσα δυτικά και το Ιόνιο Πέλαγος νότια (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021). Το 2018, οι τουριστικές ροές κυμάνθηκαν από 1,5 εκατομμύρια επισκέπτες (υψηλότερος αριθμός) κατά τους καλοκαιρινούς μήνες Ιουλίου και Αυγούστου, σε περίπου 200.000 επισκέπτες το μήνα κατά τους χειμερινούς μήνες. Μεταξύ 2012 και 2018, ο μέσος αριθμός ξένων επισκεπτών στην Αλβανία ήταν κατά μέσο όρο 4,7 εκατομμύρια ετησίως, σημειώνοντας ετήσια αύξηση 12%. Αυτές οι ροές συνεχίζουν να προστίθενται στον αλβανικό πληθυσμό που το 2018 ήταν σχεδόν 2,9 εκατομμύρια (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Τα γεωγραφικά, πολιτισμικά και ιστορικά χαρακτηριστικά που συναντώνται σε όλη την αλβανική ακτογραμμή διαμορφώνουν το κύριο τουριστικό προϊόν που προσφέρει η χώρα, με αποτέλεσμα ο τουριστικός τομέας να έχει κυρίως εποχιακό χαρακτήρα (Nordic Trade Association Albania, 2020). Πράγματι, οι ηλιόλουστες παραλίες αποτελούν κύριο πόλο έλξης για τον παράκτιο τουρισμό. Οι φυσικές και αγροτικές περιοχές στην Αλβανία είναι άλλα περιζήτητα τουριστικά αξιοθέατα, τα οποία προσφέρουν ευκαιρίες για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, του ορεινού τουρισμού, του οικοτουρισμού και των υπαίθριων δραστηριοτήτων. Ο τουρισμός εκδηλώσεων και ο επιχειρηματικός τουρισμός, αν και λιγότερο έντονος, αποτελεί ένα άλλο είδος τουριστικού προϊόντος που υπάρχει στην Αλβανία. Ο θαλάσσιος τουρισμός διαθέτει ισχυρές δυνατότητες ανάπτυξης, ωστόσο βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο, κυρίως λόγω της ανυπαρξίας υποδομών που θα επέτρεπαν την ανάπτυξη των αγορών για σκάφη αναψυχής, ιστιοπλοΐα και κρουαζιέρα. (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας παρεμποδίζεται, μεταξύ άλλων, από τις κακές υποδομές, με αποτέλεσμα να απαιτείται η αντιμετώπιση των κενών υποδομής, ιδιαίτερα όσον αφορά το νερό, τα απόβλητα και τις μεταφορές. Παρόλα αυτά, ο τουριστικός τομέας, πριν από την πανδημία COVID-19, είχε αποκτήσει αναπτυξιακή δυναμική, καθώς ο κλάδος σημείωσε αύξηση στις αφίξεις τουριστών της τάξης του 12% ετησίως κατά την περίοδο από το 2012 έως το 2018, με 5,93 εκατομμύρια ξένους επισκέπτες συνολικά να επισκέπτονται τη χώρα το 2018. Πράγματι, ο κλάδος αποτελεί έναν από τους κύριους συντελεστές στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, με την άμεση και έμμεση συμβολή του κλάδου να αντιπροσωπεύει περίπου το 26,2% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) της χώρας (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Το έγγραφο στρατηγικής σημειώνει ότι η αλβανική ακτογραμμή έχει τα πιο περιζήτητα τουριστικά αξιοθέατα, με τις παραλίες και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά σε όλη την ακτή να αντιπροσωπεύουν το κύριο τουριστικό προϊόν που προσφέρει επί του παρόντος η Αλβανία. Αυτό δημιουργεί υψηλή ζήτηση για εποχιακό παράκτιο τουρισμό, έτσι παρατηρείται μια αιχμή στις τουριστικές αφίξεις της τάξεως περίπου του 1,5 εκατομμυρίου (το 2018) για πληθυσμό 2,9 εκατομμυρίων κατοίκων. Λόγω της οικονομικής εξάρτησης της Αλβανίας από τον τουρισμό, η χώρα ήταν εξαιρετικά ευάλωτη στην πανδημία COVID-19. Ωστόσο, ο κλάδος αναμένεται να ανακάμψει έως το 2024 και να συνεχίσει να αναπτύσσεται σταδιακά γύρω στο 6% ετησίως έως το 2030 τουλάχιστον.

Η στρατηγική INCIRCLE παρουσιάζει μια γενική εικόνα της οικονομικής κατάστασης της χώρας, η οποία χαρακτηρίζεται από σημαντικές ελλείψεις όσον αφορά την ανάπτυξη υποδομών ζωτικής σημασίας, κυρίως

στους τομείς των υδάτων, των μεταφορών και των αποβλήτων, με επακόλουθο να περιορίζεται η έκταση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης σε όλους τους κλάδους. Η κατάσταση κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE συνοψίζεται παρακάτω:

Νερό: Το δίκτυο διανομής νερού εξυπηρετεί το 80% του πληθυσμού της Αλβανίας, παρά το γεγονός ότι οι υδάτινοι πόροι είναι άφθονοι και διαθέσιμοι για να εξυπηρετήσουν ολόκληρο τον πληθυσμό. Όσον αφορά το δίκτυο συλλογής λυμάτων, μόνο το 53% του πληθυσμού είναι συνδεδεμένο σε εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων και η κατάσταση επιδεινώνεται περαιτέρω καθώς η χωρητικότητά τους εξυπηρετεί μόνο το 15% του πληθυσμού.

Κινητικότητα: Η Αλβανία στερείται συνδεσιμότητας με τις άλλες ηπείρους λόγω των περιορισμένων αεροδρομίων στη χώρα και ενός σιδηροδρόμου που δεν λειτουργεί πλέον. Όσον αφορά τις θαλάσσιες μεταφορές, η χώρα δεν διαθέτει την απαραίτητη υποδομή για την ανάπτυξη των αγορών για σκάφη αναψυχής και κρουαζιέρα, με αποτέλεσμα η Αλβανία να χάνει ευκαιρίες που θα της επέτρεπαν να αυξήσει τουριστικά τμήματα υψηλής αξίας. Ο τομέας της ηλεκτροκίνησης είναι ακόμα νέος στην Αλβανία, επομένως, η υποδομή με σταθμούς φόρτισης εξακολουθεί να λείπει.

Ενέργεια: Η Αλβανία εξαρτάται από την υδροηλεκτρική ενέργεια για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία την εκθέτει σε κινδύνους εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής που προκαλεί παρατεταμένες ξηρασίες και μείωση της ροής των ποταμών. Αυτό δημιουργεί μεγαλύτερη ανάγκη διαφοροποίησης των ενεργειακών πηγών της Αλβανίας με αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως της ηλιακής ενέργειας. Ένα άλλο σημαντικό σημείο ανησυχίας για τον ενεργειακό τομέα της Αλβανίας είναι οι απώλειες κατά τη μεταφορά και τη διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες παραμένουν υψηλές και ανέρχονται στο 23% της παραγωγής.

Απόβλητα: Η διαχείριση αποβλήτων χαρακτηρίζεται από ελλιπή και ακατάλληλη υποδομή για την επαρκή διαχείριση των αποβλήτων, η οποία βασίζεται κυρίως στην εναπόθεση στερεών και αστικών αποβλήτων σε χώρους υγειονομικής ταφής.

Η Αλβανία σημείωσε πρόοδο, αν και περιορισμένη, όσον αφορά την ευθυγράμμιση της πολιτικής και της νομοθεσίας της με το κεκτημένο της ΕΕ. Η κυκλική οικονομική πολιτική αντανακλάται σε πολλές στρατηγικές του αλβανικού κράτους, οι οποίες ενσωματώνουν πτυχές κυκλικότητας στο πλαίσιό τους. Αυτό σημειώνεται σε διάφορα έγγραφα πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη 2019-2023 και άλλων μακροπρόθεσμων στρατηγικών και σχεδίων που αφορούν ειδικά τους διάφορους τομείς για το νερό, την ενέργεια, τα απόβλητα και την κινητικότητα. Ωστόσο, απαιτούνται ακόμη σημαντικές προσπάθειες για την εφαρμογή και την επιβολή τους, ιδίως όσον αφορά τη διαχείριση των αποβλήτων, το νερό, την ποιότητα του αέρα και την κλιματική αλλαγή.

Παρόλα αυτά, η Αλβανία επωφελείται από την οικονομική στήριξη που της παρέχεται από την ΕΤΑΑ και την ΕΕ, οι οποίες την συνδράμουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα της. Αυτή η στήριξη θα είναι επωφελής για τη συγχρηματοδότηση υποδομών που ευνοούν τον τουρισμό, όπως για την αναβάθμιση του οδικού δικτύου, τη βελτίωση του δικτύου ύδρευσης και αποχέτευσης, αναβαθμίσεις δημοτικών υποδομών, καθώς και για την εκτέλεση έργων αποκατάστασης και ανάπτυξης περιοχών πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς στη χώρα. Στήριξη προβλέπεται επίσης με τη διάθεση τεχνικής βοήθειας και ευκαιριών κατάρτισης που θα βοηθήσουν στη βελτίωση των τοπικών τουριστικών προτύπων, θα διασφαλίσουν τη συμμετοχή των γυναικών στην αλυσίδα αξίας του τουρισμού στην Αλβανία και θα παρέχουν τεχνογνωσία σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Από το παραπάνω πλαίσιο για τις συνολικές κυκλικές επιδόσεις της Αλβανίας, γίνεται κατανοητό ότι η Αλβανία ως τουριστικός προορισμός έχει επίγνωση του ρόλου της κυκλικής οικονομίας στον τουριστικό τομέα ως μοχλού οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής αποκατάστασης και αναγέννησης. Πράγματι, η Αλβανία βρίσκεται ήδη σε τροχιά προς την κυκλική οικονομική ανάπτυξη. Οι κύριοι τομείς εργασίας που προσδιορίστηκαν για τη στρατηγική INCIRCLE στην Αλβανία είναι ο μετριασμός των ήδη εντοπισμένων σημείων συμφόρησης για την ανάπτυξη του κυκλικού τουρισμού. Επιπλέον, η Αλβανία, ως τουριστικός προορισμός, έχει ευκαιρίες να ευαισθητοποιήσει τον πληθυσμό και τις επιχειρήσεις στη χώρα όσον αφορά σημαντικές πτυχές της κυκλικότητας, οι οποίες είναι ζωτικής σημασίας για την υποστήριξη μιας αποτελεσματικής μετάβασης στην κυκλική οικονομία, και επομένως αυτές λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό της στρατηγικής.

Ως αποτέλεσμα της ανάλυσης του πλαισίου και της διαδικασίας διαβούλευσης, προσδιορίζονται τέσσερις στόχοι της στρατηγικής INCIRCLE, ως εξής:

- i. «Η μετάβαση σε ένα πιο πράσινο, πιο έξυπνο και πιο ανθεκτικό σύστημα κινητικότητας, με μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων του τρέχοντος συστήματος μεταφορών στο περιβάλλον, την ασφάλεια, την κινητικότητα και τη βιοποικιλότητα.
- ii. Διευκόλυνση της αξιοποίησης σημαντικών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ιδίως υδροηλεκτρικών σταθμών, καθώς επίσης της βιομάζας και των βιοκαυσίμων.
- iii. Περιβαλλοντική διαχείριση των αποβλήτων μέσω της πρόληψης και ελαχιστοποίησης των αποβλήτων, και της μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων που προκαλούνται από την παραγωγή αποβλήτων, με βελτίωση του συστήματος διαχείρισης αποβλήτων και της αποδοτικότητας χρήσης των πόρων και με μείωση των γενικών αρνητικών επιπτώσεων από τη χρήση των πόρων.
- iv. Βελτίωση της αποδοτικότητας και της ποιότητας της υπηρεσίας ύδρευσης και αποχέτευσης».

Οι πίνακες που ακολουθούν είναι τα μέτρα INCIRCLE που προτείνονται στην αλβανική στρατηγική και κατηγοριοποιούνται κατά πυλώνα όπως προβλέπεται στη σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής.

Πίνακας 3. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα του νερού για την Αλβανία
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για την Αλβανία

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την αποδοτική χρήση των υδάτων και τη διαχείριση της ζήτησης	1	Επέκταση της πρόσβασης του δικτύου σε ασφαλή και ποιοτική παροχή νερού στον πληθυσμό
	2	Επέκταση της πρόσβασης του πληθυσμού που συνδέεται στο αποχετευτικό σύστημα
	3	Εναρμόνιση του εθνικού νομικού πλαισίου του τομέα ύδρευσης και αποχέτευσης με τις οδηγίες της ΕΕ για το νερό (οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα, κ.λπ.)
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που συνδέεται με μονάδα επεξεργασίας λυμάτων με ανάπτυξη της Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Λυμάτων
	2	Σχεδιασμός και χρηματοδότηση έργων προτεραιότητας, για επενδύσεις στον τομέα ύδρευσης και αποχέτευσης, σε παράκτιες τουριστικές περιοχές

Πίνακας 4. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της ενέργειας για την Αλβανία
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Αλβανία

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα ανάπτυξης συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	1	Ίδρυση ειδικής υπηρεσίας ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	2	Ανάπτυξη ενός κανονισμού για τη θερμότητα και συναφούς πλαισίου
	3	Ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με τα οφέλη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	4	Ενίσχυση μηχανισμών υποστήριξης για την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
Μέτρα βελτιστοποίησης της θέρμανσης και του κλιματισμού σε τουριστικές επιχειρήσεις	1	Ανάπτυξη ενός κανονισμού για τη θερμότητα και συναφούς πλαισίου

Πίνακας 5. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα των αποβλήτων για την Αλβανία
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Αλβανία

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα βελτιστοποίησης του διαχωρισμού αποβλήτων και των πρακτικών ανακύκλωσης	1	Επικαιροποίηση του νόμου για την ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων στην Αλβανία
	2	Ανάπτυξη από όλους τους δήμους ολοκληρωμένων τοπικών σχεδίων για την ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων και δημοτικών κανονισμών, και έγκρισή τους από τα Δημοτικά Συμβούλια
	3	Προετοιμασία σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων συσκευασίας και προγράμματος πρόληψης αποβλήτων προς υποστήριξη της εφαρμογής του Στρατηγικού Εγγράφου Πολιτικής για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση Αποβλήτων και του Σχεδίου Δράσης
	4	Διοργάνωση ετήσιων εκστρατειών ευαισθητοποίησης «Ας το κάνουμε» που προωθούν περιβαλλοντικά υπεύθυνες συμπεριφορές για τη μείωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση αποβλήτων
Μέτρα για μείωση των απορριμμάτων στην πηγή	1	Επικαιροποίηση του νόμου για την ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων στην Αλβανία
	2	Ανάπτυξη από όλους τους δήμους ολοκληρωμένων τοπικών σχεδίων για την ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων και δημοτικών κανονισμών, και έγκρισή τους από τα Δημοτικά Συμβούλια
	3	Προετοιμασία σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων συσκευασίας και προγράμματος πρόληψης αποβλήτων προς υποστήριξη της εφαρμογής του Στρατηγικού Εγγράφου Πολιτικής για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση Αποβλήτων και του Σχεδίου Δράσης
	4	Προετοιμασία και εφαρμογή των «Πράσινων Προμηθειών» στην Αλβανία*
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Καθιέρωση συστήματος τεκμηρίωσης, ενημέρωσης και επεξεργασίας στατιστικών στοιχείων για την παραγωγή, μεταφορά και επεξεργασία αποβλήτων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο

* Το μέτρο θεωρείται ότι εντάσσεται καλύτερα στον οριζόντιο πυλώνα, δεδομένου ότι έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής.

Πίνακας 6. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της κινητικότητας για την Αλβανία
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Αλβανία

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων στον τομέα των μεταφορών	1	Η επέκταση των διαδρομών περιπάτου και των ποδηλατοδρόμων που συνδέουν τα αλβανικά τουριστικά κέντρα και τις παραλίες, καθώς και εντός του κέντρου των πόλεων και των αξιοθέατων
	2	Δημιουργία του νομικού πλαισίου σχετικά με την εγκατάσταση ιδιωτικών και δημόσιων σημείων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων
	3	Ανάπτυξη και εφαρμογή του σχεδίου για το δίκτυο υποδομής σταθμών φόρτισης μακροπρόθεσμα, συμπεριλαμβανομένης της εγκατάστασης σταθμών ταχείας φόρτισης σε κύριες διαδρομές στην Αλβανία
	4	Μέτρα ευαισθητοποίησης των πολιτών προκειμένου να διαδοθεί η γνώση σχετικά με τα ηλεκτρικά οχήματα και τα οφέλη τους. Προτάσεις για εθνικά και τοπικά κίνητρα (οικονομικής και μη οικονομικής φύσης) για την ενθάρρυνση της κυκλικής κινητικότητας, που θα πρέπει να χρησιμεύσουν για την προώθηση της ευρύτερης χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων
Μέτρα ανάπτυξης των απαραίτητων υποδομών για τη στήριξη των λύσεων βελτίωσης στον τομέα των μεταφορών	1	Η επέκταση των διαδρομών περιπάτου και των ποδηλατοδρόμων που συνδέουν τα αλβανικά τουριστικά κέντρα και τις παραλίες, καθώς και εντός του κέντρου των πόλεων και των αξιοθέατων
	2	Δημιουργία του νομικού πλαισίου σχετικά με την εγκατάσταση ιδιωτικών και δημόσιων σημείων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων
	3	Ανάπτυξη και εφαρμογή του σχεδίου για το δίκτυο υποδομής σταθμών φόρτισης μακροπρόθεσμα, συμπεριλαμβανομένης της εγκατάστασης σταθμών ταχείας φόρτισης σε κύριες διαδρομές στην Αλβανία

Πίνακας 7. Μέτρα INCIRCLE για τον οριζόντιο πυλώνα για την Αλβανία
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Αλβανία

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μια προσέγγιση πλέγματος που συνδέει τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE	1	Δημιουργία του νομικού πλαισίου σχετικά με την εγκατάσταση ιδιωτικών και δημόσιων σημείων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων
	2	Ανάπτυξη και εφαρμογή του σχεδίου για το δίκτυο υποδομής σταθμών φόρτισης μακροπρόθεσμα, συμπεριλαμβανομένης της εγκατάστασης σταθμών ταχείας φόρτισης σε κύριες διαδρομές στην Αλβανία
	3	Ίδρυση ειδικής υπηρεσίας ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	4	Προετοιμασία και εφαρμογή των «Πράσινων Προμηθειών» στην Αλβανία
Ενσωμάτωση του τουρισμού στις φυσικές περιοχές και τις παρακείμενες κοινότητες	1	Η επέκταση των διαδρομών περιπάτου και των ποδηλατοδρόμων που συνδέουν τα αλβανικά τουριστικά κέντρα και τις παραλίες, καθώς και εντός του κέντρου των πόλεων και των αξιοθέατων
	2	Ενίσχυση μηχανισμών υποστήριξης για την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	3	Προετοιμασία και εφαρμογή των «Πράσινων Προμηθειών» στην Αλβανία

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
	4	Διοργάνωση ετήσιων εκστρατειών ευαισθητοποίησης «Ας το κάνουμε» που προωθούν περιβαλλοντικά υπεύθυνες συμπεριφορές για τη μείωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση αποβλήτων
	5	Σχεδιασμός και χρηματοδότηση έργων προτεραιότητας, για επενδύσεις στον τομέα ύδρευσης και αποχέτευσης, σε παράκτιες τουριστικές περιοχές
Διαβουλευσεις και διάδοση	1	Μέτρα ευαισθητοποίησης των πολιτών προκειμένου να διαδοθεί η γνώση σχετικά με τα ηλεκτρικά οχήματα και τα οφέλη τους. Προτάσεις για εθνικά και τοπικά κίνητρα (οικονομικής και μη οικονομικής φύσης) για την ενθάρρυνση της κυκλικής κινητικότητας, που θα πρέπει να χρησιμεύσουν για την προώθηση της ευρύτερης χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων
	2	Ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με τα οφέλη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	3	Επικαιροποίηση του νόμου για την ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων στην Αλβανία
	4	Προετοιμασία σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων συσκευασίας και προγράμματος πρόληψης αποβλήτων προς υποστήριξη της εφαρμογής του Στρατηγικού Εγγράφου Πολιτικής για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση Αποβλήτων και του Σχεδίου Δράσης
	5	Προετοιμασία και εφαρμογή των «Πράσινων Προμηθειών» στην Αλβανία
Έρευνα και καινοτομία	1	Η επέκταση των διαδρομών περιπάτου και των ποδηλατοδρόμων που συνδέουν τα αλβανικά τουριστικά κέντρα και τις παραλίες, καθώς και εντός του κέντρου των πόλεων και των αξιοθέατων
	2	Μέτρα ευαισθητοποίησης των πολιτών προκειμένου να διαδοθεί η γνώση σχετικά με τα ηλεκτρικά οχήματα και τα οφέλη τους. Προτάσεις για εθνικά και τοπικά κίνητρα (οικονομικής και μη οικονομικής φύσης) για την ενθάρρυνση της κυκλικής κινητικότητας, που θα πρέπει να χρησιμεύσουν για την προώθηση της ευρύτερης χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων
	3	Ανάπτυξη ενός κανονισμού για τη θερμότητα και συναφούς πλαισίου
	4	Ενίσχυση μηχανισμών υποστήριξης για την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	5	Σχεδιασμός και χρηματοδότηση έργων προτεραιότητας, για επενδύσεις στον τομέα ύδρευσης και αποχέτευσης, σε παράκτιες τουριστικές περιοχές
Ολοκληρωμένη χάραξη πολιτικής	1	Η επέκταση των διαδρομών περιπάτου και των ποδηλατοδρόμων που συνδέουν τα αλβανικά τουριστικά κέντρα και τις παραλίες, καθώς και εντός του κέντρου των πόλεων και των αξιοθέατων
	2	Ανάπτυξη ενός κανονισμού για τη θερμότητα και συναφούς πλαισίου
	3	Ενίσχυση μηχανισμών υποστήριξης για την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
	4	Διοργάνωση ετήσιων εκστρατειών ευαισθητοποίησης «Ας το κάνουμε» που προωθούν περιβαλλοντικά υπεύθυνες συμπεριφορές για τη μείωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση αποβλήτων
	5	Σχεδιασμός και χρηματοδότηση έργων προτεραιότητας, για επενδύσεις στον τομέα ύδρευσης και αποχέτευσης, σε παράκτιες τουριστικές περιοχές

4.1.1. Αποτελέσματα στρατηγικής - Αλβανία

Η **ανάλυση κενών** εντοπίζει διάφορα ζητήματα στη στρατηγική, μεταξύ άλλων ότι ορισμένα μέτρα δεν αφορούσαν συγκεκριμένα τον τουριστικό τομέα, αλλά ισχύουν για ολόκληρη την οικονομία, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής η αξιολόγηση της άμεσης συμβολής τους στον τουριστικό τομέα. Σημειώθηκε επίσης ότι τα προτεινόμενα μέτρα επικεντρώνονται σε περιορισμένο αριθμό αρχών, επομένως άλλες αρχές, όπως η πτυχή της καινοτομίας, δεν έχουν αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Πρέπει επίσης να δοθεί έμφαση στη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων και στη βελτίωση των διαδικασιών διακυβέρνησης.

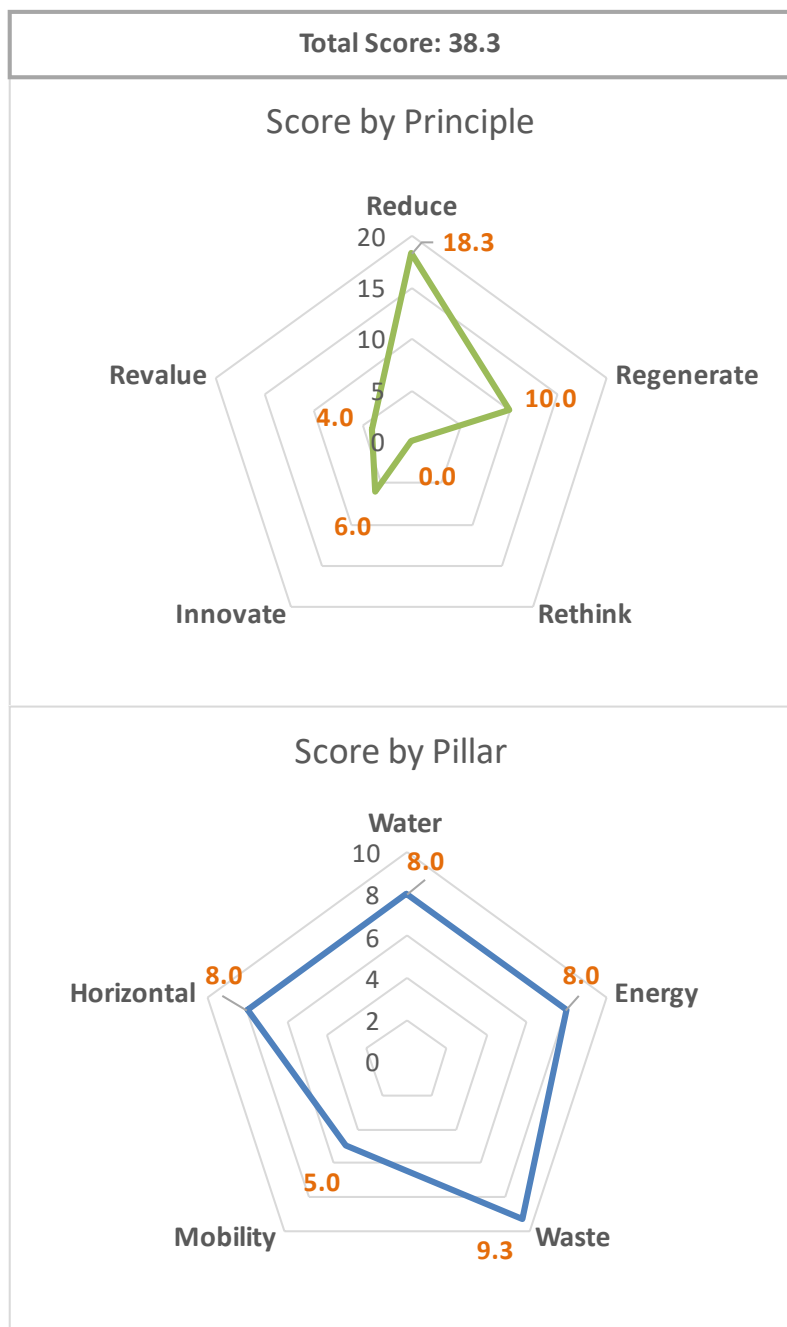
Το σύνολο των 22 μέτρων αναμένεται να κοστίσει στη χώρα συνολικά 1,28 δισ. ευρώ, με το 97% του κόστους να αφορά μέτρα για τον πυλώνα του νερού για μεγάλες επενδύσεις υποδομών που σχετίζονται με έργα προτεραιότητας.

Έτσι, ενώ εκτιμάται ότι αυτές οι υποδομές είναι απαραίτητες για τη γενική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η οποία θα ενισχύσει τον τουριστικό τομέα, είναι ωστόσο εξαιρετικά απαραίτητο οι στρατηγικές και τα σχέδια που προτείνονται για το σύνολο της οικονομίας να αντικατοπτρίζονται σε σχέδια και δράσεις που έχουν σχεδιαστεί ειδικά για τον τουριστικό τομέα. Αυτό θα διασφάλιζε την ικανοποιητική σχεδίαση και διαχείριση της ανάπτυξης αυτού του τομέα και της χρήσης των πόρων για τις δραστηριότητές του, ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κυκλικής οικονομίας.

Εστιάζοντας στα μέτρα που προτείνονται στην Αλβανική Στρατηγική, όπως παρουσιάζονται στο Σχήμα 2, η βαθμολογία κυκλικότητας υπολογίζεται στο **38,3 επί μιας μέγιστης δυνατής βαθμολογίας 120 (32%), κατηγοριοποιώντας τη Στρατηγική ως «Highly Concerned» (υψηλό ενδιαφέρον), σύμφωνα με την ταξινόμηση του SSSA (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b)**. Η στρατηγική είναι ισχυρότερη σε μέτρα που σχετίζονται με τις αρχές της μείωσης και της αναγέννησης, αλλά πιο αδύναμη όσον αφορά στην επανεξέταση, την επαναξιοποίηση και την καινοτομία. Η στρατηγική λαμβάνει μια βαθμολογία για κάθε πυλώνα, και αυτές οι βαθμολογίες είναι σχετικά ομοιόμορφα κατανεμημένες στους πέντε πυλώνες. Η υψηλότερη βαθμολογία καταγράφεται για τον πυλώνα των αποβλήτων με 9,3, ενώ οι άλλοι πυλώνες λαμβάνουν βαθμολογία μεταξύ 5 και 8.

Σχήμα 2. Βαθμολογία για την κυκλικότητα της στρατηγικής για την Αλβανία

Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στη Στρατηγική INCIRCLE

4.2. Βαlearίδες Νήσοι

Οι Βαlearίδες Νήσοι είναι ένα σύμπλεγμα νήσων στα ανοικτά των ακτών της Ισπανίας. Σημαντικότερες εξ αυτών είναι οι εξής τέσσερις, συγκεκριμένα η Μαγιόρκα, η Ίμπιζα, η Μενόρκα και η Φορμεντέρα, με συνολικό πληθυσμό 1,22 εκατομμυρίων κατοίκων. Το 2019 συνολικά 16,45 εκατομμύρια τουρίστες επισκέφτηκαν τις νήσους, δημιουργώντας ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) που αντιστοιχεί σχεδόν στο 49% του συνολικού ΑΕΠ της περιοχής. Επιπλέον, τα τελευταία δέκα χρόνια, η περιοχή των Βαlearίδων Νήσων κατέχει την έβδομη θέση στην Ισπανία ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (AETIB & Planeting, 2021).

Λόγω της εξάρτησης της οικονομίας από τον τουριστικό τομέα, η πτυχή της εποχικότητας αποτελεί μεγάλη απειλή για τις νήσους. Ο τουριστικός τομέας αντιμετωπίζει σημαντικές κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις που προκύπτουν από την υψηλή συγκέντρωση ροής τουριστών και μπορεί να επιδεινωθούν περαιτέρω εάν ο αριθμός των τουριστών και των κατοίκων συνεχίσει να αυξάνεται. Τα υψηλά καταναλωτικά πρότυπα που δημιουργούνται από τον τουριστικό τομέα και προκύπτουν από την έλλειψη επαρκούς σχεδιασμού προκαλούν αυξημένες πιέσεις στους ήδη περιορισμένους φυσικούς πόρους και περαιτέρω περιβαλλοντική υποβάθμιση (AETIB & Planeting, 2021).

Η στρατηγική INCIRCLE για τις Βαlearίδες Νήσους σημειώνει ότι το 2019, τις νήσους επισκέφτηκαν συνολικά 16,45 εκατομμύρια τουρίστες. Η σημαντική δραστηριότητα στον τουριστικό τομέα συμβάλλει σημαντικά στη γενικότερη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, με αποτέλεσμα η τουριστική βιομηχανία να έχει συμβάλει το 48,8% του συνολικού ΑΕΠ της περιοχής το 2019. Ο τομέας απασχολεί περίπου 150.000 άτομα, αποτελώντας το 23% της συνολικής απασχόλησης στις νήσους. Η απειλή της πανδημίας Covid-19 οδήγησε σε απώλεια 27% του ΑΕΠ για το 2020. Ωστόσο, οι τελευταίες έρευνες δείχνουν ότι η τουριστική δραστηριότητα αναμένεται να ανακάμψει στα προ πανδημίας επίπεδα μεταξύ 2022 και 2024.

Η κατάσταση κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE συνοψίζεται παρακάτω:

Νερό: Η παραγωγή νερού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αξιοποίηση των υπόγειων υδάτων. Παρά τους περιορισμένους φυσικούς υδάτινους πόρους, το δίκτυο ύδρευσης λειτουργεί πολύ κάτω από το βέλτιστο επίπεδο με τις απώλειες νερού να υπολογίζονται σε περίπου 26% της συνολικής παραγωγής νερού. Η κατανάλωση νερού είναι ιδιαίτερα έντονη σε τουριστικά καταλύματα και σε γήπεδα γκολφ. Τα επεξεργασμένα λύματα χρησιμοποιούνται για άρδευση, ωστόσο η χρήση τους δεν είναι αρκετά εκτεταμένη.

Απόβλητα: Οι Βαlearίδες Νήσοι είναι η περιοχή που παράγει τα περισσότερα απόβλητα κατά κεφαλήν στην Ισπανία. Κατά τη θερινή περίοδο τα απόβλητα σχεδόν διπλασιάζονται σε σύγκριση με τους χειμερινούς μήνες. Η ανακύκλωση των αποβλήτων είναι ακόμη σχετικά χαμηλή, καθώς η πλειονότητα των αποβλήτων διοχετεύεται σε μονάδες αποτέφρωσης.

Ενέργεια: Τα ορυκτά καύσιμα είναι επί του παρόντος οι κυρίαρχες πηγές ενέργειας στις Βαlearίδες Νήσους, καθώς το ποσοστό της ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές ανήλθε σε περίπου 5% το 2019, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για περισσότερη βελτίωση τα επόμενα χρόνια.

Κινητικότητα: Ο τομέας χαρακτηρίζεται από υψηλή χρήση ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων από τους τουρίστες, γεγονός που επιδεινώνει την ήδη υψηλή εξάρτηση των κατοίκων από τη χρήση αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης. Αυτή η κατάσταση οδηγεί, μεταξύ άλλων, σε εξωτερικό κόστος που προκαλείται από τη συμφόρηση και την

ηχορύπανση, σε αυξημένο κίνδυνο πρόκλησης ατυχημάτων, σε υψηλή κατανάλωση ενέργειας και σε ρυπογόνες εκπομπές.

Οι Βαλεαρίδες Νήσοι ενέκριναν πρόσφατα αρκετούς νόμους, τομεακά σχέδια και στρατηγικές που καλύπτουν την κυκλική οικονομία, τον βιώσιμο τουρισμό και τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE με στόχο να προχωρήσουν προς τη βιωσιμότητα και την κυκλική οικονομία. Αυτό αντικατοπτρίζεται στην ισπανική στρατηγική για την κυκλική οικονομία, η οποία θέτει μια σειρά στόχων για την ευθυγράμμιση της Ισπανίας με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και την Ατζέντα 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς επίσης στον Νόμο για τον Τουρισμό των Βαλεαρίδων Νήσων μαζί με το νέο Συνολικό Σχέδιο Τουρισμού 2015-2025, τα οποία στοχεύουν στην υλοποίηση και ανάπτυξη του υπεύθυνου τουρισμού. Άλλες στρατηγικές που σχετίζονται με τους τέσσερις πυλώνες περιλαμβάνουν τον Νόμο για την Ενεργειακή Μετάβαση και την Κλιματική Αλλαγή και τη Στρατηγική για την Κλιματική Αλλαγή 2013-2020, τον Νόμο για τα Απόβλητα, το Υδρολογικό Σχέδιο 2015-2021, τον Νόμο Κινητικότητας 10/2019 και το Τομεακό Γενικό Σχέδιο Κινητικότητας.

Όπως φαίνεται από την ανάλυση του πλαισίου, οι Βαλεαρίδες Νήσοι ενέκριναν πρόσφατα αρκετούς νόμους, τομεακά σχέδια και στρατηγικές που καλύπτουν τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE με στόχο την μετάβαση προς τη βιωσιμότητα και την κυκλική οικονομία. Παρόλα αυτά, ο τουριστικός τομέας αντιμετωπίζει σημαντικές κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις που μπορούν δυνητικά να ενταθούν περαιτέρω εάν ο αριθμός των τουριστών και των κατοίκων συνεχίσει να αυξάνεται, καθώς οι περιορισμένοι πόροι βρίσκονται ήδη υπό πίεση. Απαιτούνται προφανώς περαιτέρω μέτρα για τη μετάβαση προς τη βιωσιμότητα και την κυκλικότητα. Οι ενδιαφερόμενοι φορείς του τουρισμού οφείλουν να διαδραματίσουν καίριο ρόλο ως προς την επίτευξη της κυκλικότητας και να ωφεληθούν από τη δημιουργία κοινής κυκλικής αξίας εντός των σχετικών αλυσίδων αξίας.

Η Στρατηγική θέτει ένα όραμα για τους μακροπρόθεσμους στόχους των Βαλεαρίδων Νήσων: «Να γίνουν οι Βαλεαρίδες Νήσοι ένας κυκλικός τουριστικός προορισμός που προσφέρει την καλύτερη δυνατή τουριστική εμπειρία βελτιώνοντας παράλληλα την ποιότητα ζωής στις Βαλεαρίδες Νήσους». Επιπλέον, καθορίζεται το όραμα για καθέναν από τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE:

- **Νερό:** Επίτευξη της κυκλικότητας του νερού διασφαλίζοντας την ποιότητα και την παροχή νερού, προστατεύοντας παράλληλα τις πηγές νερού και το περιβάλλον.
- **Απόβλητα:** Εφαρμογή μιας κυκλικής στρατηγικής για τα απόβλητα, ώστε να κλείσει ο κύκλος μέσω της πρόληψης παραγωγής αποβλήτων, των μηδενικών απορρίψεων και της 100% επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης.
- **Κινητικότητα:** Επίτευξη προσιτών, οικονομικών και κυκλικών μεταφορών μηδενικών εκπομπών για όλους τους κατοίκους και τους επισκέπτες.
- **Ενέργεια:** Βαλεαρίδες Νήσοι που θα βασίζονται 100% σε ανανεώσιμες πηγές και θα έχουν επιτύχει ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα.

Οι πίνακες που ακολουθούν είναι τα μέτρα INCIRCLE που προτείνονται στη Στρατηγική για τις Βαλεαρίδες Νήσους και κατηγοριοποιούνται κατά πυλώνα όπως προβλέπεται στη σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής.

Πίνακας 8. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα του νερού για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την αποδοτική χρήση των υδάτων και τη διαχείριση της ζήτησης	1	Εκπόνηση ενός «Σχεδίου Κυκλικής Διαχείρισης Υδάτων» με βάση την αναμενόμενη ζήτηση και τη διαθέσιμη προσφορά για τις Βαλεαρίδες Νήσους
	2	Αναβάθμιση-επισκευή των δικτύων διανομής πόσιμου νερού στις Βαλεαρίδες Νήσους έως το 2030
	3	Ανάπτυξη και εφαρμογή της πολιτικής και του νομικού πλαισίου που ενθαρρύνει την εξοικονόμηση και την κυκλική διαχείριση του νερού, ειδικά στους δήμους
	4	Σχεδιασμός και υλοποίηση μιας «εκστρατείας ευαισθητοποίησης για την κυκλικότητα και την εξοικονόμηση νερού» μεταξύ των βασικών ενδιαφερόμενων φορέων
Μέτρα για την επαναχρησιμοποίηση του νερού και άλλα εναλλακτικά συστήματα παραγωγής νερού	1	Αναβάθμιση-επισκευή των σταθμών και υποδομών επεξεργασίας λυμάτων (λύματα και επεξεργασμένο νερό) για χρήση επεξεργασμένου νερού
	2	Χρήση όμβριων υδάτων και οικιακών λυμάτων σε νέα και υπάρχοντα σπίτια, σε δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, κ.λπ. έως το 2030

Πίνακας 9. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της ενέργειας για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για τη βελτιστοποίηση της αποδοτικής χρήσης ενέργειας	1	Βελτίωση της εξοικονόμησης ενέργειας και της απόδοσης σε υφιστάμενα κτίρια
Μέτρα ανάπτυξης συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	1	Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (ΑτΘ) στον τομέα των μεταφορών*
	2	Προοδευτική εφαρμογή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε όλα τα κτίρια και τις εγκαταστάσεις, δημόσια και ιδιωτικά

* Το μέτρο αυτό θεωρείται ότι εντάσσεται καλύτερα στον πυλώνα της κινητικότητας παρά στον πυλώνα της ενέργειας, δεδομένου ότι η μείωση των εκπομπών εξαρτάται από τον τομέα των μεταφορών.

Πίνακας 10. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα των αποβλήτων για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα βελτιστοποίησης του διαχωρισμού αποβλήτων και των πρακτικών ανακύκλωσης	1	Αύξηση τουλάχιστον έως και 50% του βάρους και για κάθε κλάσμα, της παρασκευής για επαναχρησιμοποίηση και της κοινής ανακύκλωσης υλικών όπως χαρτιού, μετάλλων, γυαλιού, πλαστικού και βιολογικών αποβλήτων από οικιακά και εμπορικά απόβλητα, έως το 2021. Το ποσοστό αυτό θα πρέπει να είναι 65% έως το 2030
	2	Ανακύκλωση (ανάκτηση υλικών) τουλάχιστον 75% των μη βιομηχανικών απορριμμάτων συσκευασίας έως το 2030
	3	Επαναχρησιμοποίηση των περιεκτών ποτών/ροφημάτων από τον κλάδο HORECA (Ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες, τροφοδοσία) από συσκευασμένο νερό, μπουκάλια μύρας και αναψυκτικά, έως το 2030
Μέτρα για μείωση των απορριμμάτων στην πηγή	1	Μείωση της παραγωγής απορριμμάτων κατά 10% πριν από το 2021 και 20% πριν από το 2030 σε σύγκριση με το 2010
	2	Μείωση της σπατάλης τροφίμων έως και 50% έως το 2030 (σε σύγκριση με το 2020)

Πίνακας 11. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της κινητικότητας για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για τις Βαλεαρίδες Νήσους

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων στον τομέα των μεταφορών	1	Αύξηση της κινητικότητας με τα πόδια από 33% σε 42%
	2	Αύξηση της κινητικότητας με ποδήλατο από 2% σε 9%
	3	Ανάπτυξη και εφαρμογή σχεδίων κινητικότητας σε τουριστικές περιοχές
	4	Ρύθμιση κινητικότητας για ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα
	5	Ανάπτυξη «Σχεδίων Ακτοπλοϊκών Υπηρεσιών»
Μέτρα ανάπτυξης των απαραίτητων υποδομών για τη στήριξη των λύσεων βελτίωσης στον τομέα των μεταφορών	1	Κατασκευή της γραμμής τραμ «Bay of Palma» στη Μαγιόρκα

Πίνακας 12. Μέτρα INCIRCLE για τον οριζόντιο πυλώνα για τις Βαlearίδες Νήσους
 Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για τις Βαlearίδες Νήσους

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Έρευνα και καινοτομία	1	Πρώθηση της προσέγγισης αξιολόγησης τουριστικής φέρουσας ικανότητας (ΑΤΦΙ) ως υποχρεωτικής ανάλυσης για τον σχεδιασμό του περιφερειακού τουρισμού
Ολοκληρωμένη χάραξη πολιτικής	1	Εκπόνηση ενός «Νόμου για την κυκλική οικονομία», συμπεριλαμβανομένης της αναθεώρησης της ισχύουσας νομοθεσίας για τον τουρισμό για ενσωμάτωση των αρχών και των μέτρων της κυκλικής οικονομίας στον τουριστικό τομέα
	2	Υιοθέτηση αναγνωρισμένων βιώσιμων ή/και κυκλικών κριτηρίων για τον προγραμματισμό δημόσιων εκδηλώσεων

4.2.1. Αποτελέσματα στρατηγικής – Βαlearίδες Νήσοι

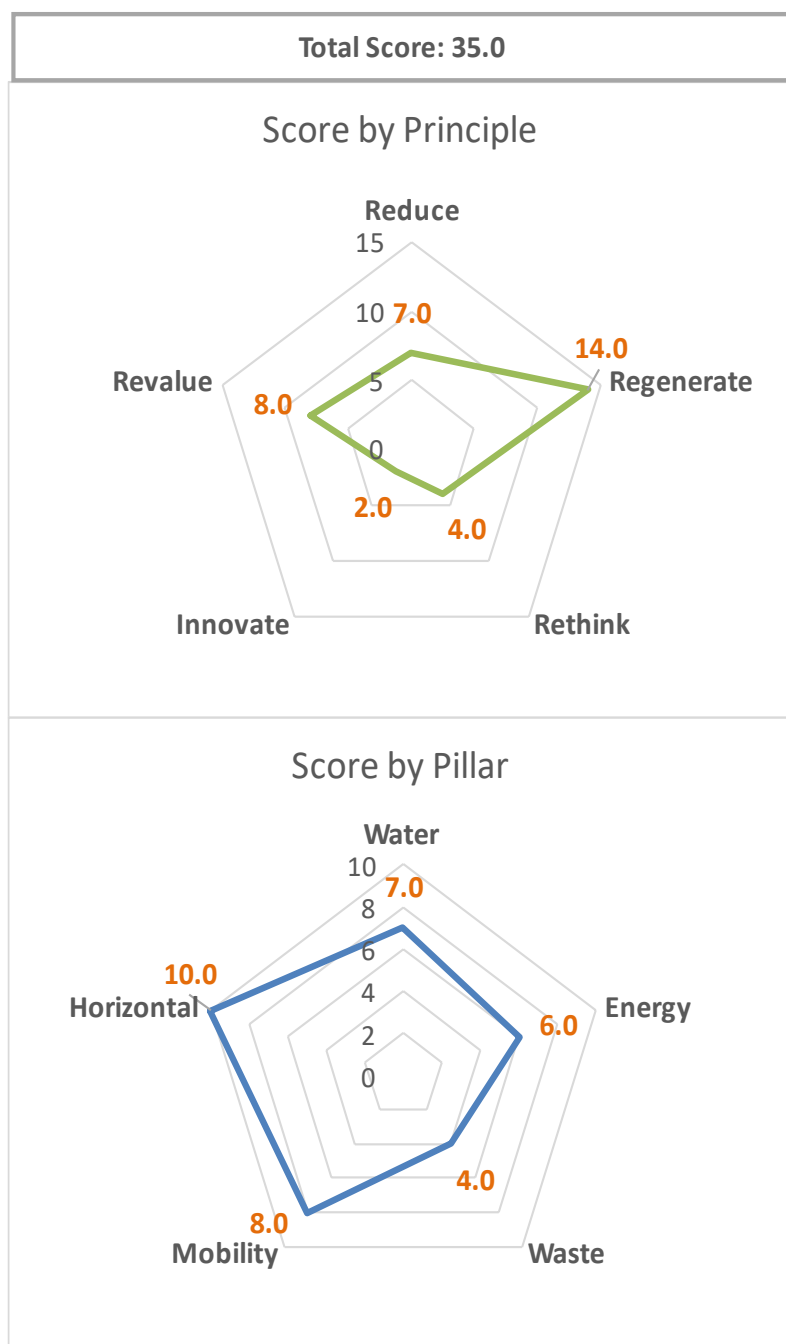
Μέσω της **ανάλυσης κενών**, η κύρια έλλειψη που εντοπίζεται για τις Βαlearίδες Νήσους αφορά την παρουσίαση των ιδίων των μέτρων. Η αναφορά των μέτρων λαμβάνει τη μορφή στόχου, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζονται οι ενέργειες που πρέπει να ληφθούν για την επίτευξη αυτών. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο περιορισμένος αριθμός μέτρων συνεπάγεται ότι δεν διερευνάται η εφαρμογή των λύσεων στις διάφορες διαστάσεις των πέντε πυλώνων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό εάν ληφθεί υπόψη ότι ο αριθμός των τουριστών και των κατοίκων αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται, γεγονός που σημαίνει ότι απαιτούνται περισσότερα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η κυκλικότητα.

Τα 23 προτεινόμενα μέτρα στη στρατηγική για τις Βαlearίδες Νήσους αναμένεται να κοστίσουν συνολικά 341,93 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων το μεγαλύτερο μέρος ύψους 300 εκατ. ευρώ, αφορά μέτρα στον πυλώνα της κινητικότητας για την κατασκευή γραμμής τραμ².

Η βαθμολογία κυκλικότητας για τη Στρατηγική των Βαlearίδων Νήσων υπολογίζεται στο **35 επί μιας μέγιστης δυνατής βαθμολογίας 120 (29%)**, κατηγοριοποιώντας τη Στρατηγική ως «**Highly Concerned**» (υψηλό ενδιαφέρον), σύμφωνα με την ταξινόμηση του SSSA (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), όπως παρουσιάζεται στο Σχήμα 3. Όσον αφορά τις βαθμολογίες που αποδίδονται για κάθε αρχή, οι υψηλότερες βαθμολογίες καταγράφονται για τις αρχές της αναγέννησης και της επαναξιοποίησης, ωστόσο, η στρατηγική είναι αδύναμη ως προς την αρχή της καινοτομίας. Η στρατηγική λαμβάνει μια βαθμολογία για κάθε πυλώνα, και αυτές οι βαθμολογίες είναι σχετικά ομοιόμορφα κατανομημένες στους πέντε πυλώνες. Οι πυλώνες του νερού, της οριζόντιας προσέγγισης και της κινητικότητας λαμβάνουν τις υψηλότερες βαθμολογίες, ενώ η χαμηλότερη βαθμολογία καταγράφεται για τον πυλώνα των αποβλήτων.

²Πρέπει να σημειωθεί ότι το μέτρο αφορά την ανάπτυξη υποδομών, η οποία θα έχει αντίκτυπο στον τουριστικό τομέα, ωστόσο δεν αφορά συγκεκριμένα τον τουριστικό τομέα.

Σχήμα 3. Βαθμολογία για την κυκλικότητα της στρατηγικής για τις Βαλεαρίδες Νήσους
Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στη Στρατηγική INCIRCLE

4.3. Κρήτη

Η Κρήτη βρίσκεται στην ανατολική Μεσόγειο. Με 1.000 χιλιόμετρα ακτογραμμής και 300 ημέρες ηλιοφάνειας κάθε χρόνο, είναι το πιο επισκέψιμο ελληνικό νησί. Το 2019, από σχεδόν 4,5 εκατομμύρια αφίξεις ξένων επισκεπτών, το 84% επισκέφθηκε το νησί μεταξύ Μαΐου και Σεπτεμβρίου, ενδεικτικό των αυξημένων πιέσεων που αντιμετωπίζει το νησί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτή η πίεση επηρεάζει άμεσα τις υποδομές που απαιτούνται ιδιαίτερα σε σχέση με τους τομείς της ενέργειας, της κινητικότητας, των αποβλήτων και του νερού. Από περιβαλλοντικής σκοπιάς, κατά τους ζεστούς και ξηρούς μήνες, ο τουρισμός εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους υδάτινους πόρους, και αυτό ενδέχεται να οδηγήσει σε εξάντλησή τους τα επόμενα χρόνια εάν δεν γίνει σωστή διαχείριση.

Ενώ ο τουρισμός στην Κρήτη αποτελεί κορυφαίο οικονομικό κλάδο, κατηγορείται για τα πρόσφατα σοβαρά περιβαλλοντικά και κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που απειλούν τη βιωσιμότητα του νησιού. Οι περισσότερες τουριστικές ζώνες έχουν υψηλή συγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας, κορεσμό και υπερανάπτυξη, με αποτέλεσμα διάφορες εξωτερικές επιδράσεις, όπως ηχορύπανση και ατμοσφαιρική ρύπανση, κυκλοφοριακή συμφόρηση, μειωμένη οδική ασφάλεια, ανεξέλεγκτη κατασκευαστική δραστηριότητα, θαλάσσια ρύπανση, προβλήματα αισθητικής και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Αυτές οι επιπτώσεις είναι πρωτίστως εμφανείς και συγκεντρωμένες σε παράκτιες ζώνες, και τείνουν να εξασθενούν όσο απομακρυνόμαστε από τις ακτές, αντανakλώντας τη χωρική τουριστική κατανομή στην Κρήτη. Η Στρατηγική δεν διαθέτει πληροφορίες σχετικά με την υπάρχουσα κατάσταση κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE και δεν μπορεί να εξαχθεί σαφής εικόνα της τρέχουσας κατάστασης όσον αφορά το νερό, τα λύματα, την ενέργεια και τις μεταφορές, καθώς τα διαθέσιμα δεδομένα είναι περιορισμένα (για πρόσθετες πληροφορίες, ανατρέξτε στο Κεφάλαιο 5.2.3 στο **Π4.1.2: Συλλογή εκθέσεων αξιολόγησης περιφερειακών/εθνικών στρατηγικών**).

Για τον **πυλώνα των αποβλήτων**, η Στρατηγική επισημαίνει ότι το 2019, τα ΑΣΑ που συλλέγονται χωριστά στην Κρήτη ανήλθαν στο 23,6% των συνολικών αστικών αποβλήτων και περίπου το 27% των ΑΣΑ που παρήχθησαν στην Κρήτη προετοιμάστηκαν για επαναχρησιμοποίηση ή ανακύκλωση υλικών, ενώ δεν υποβλήθηκαν σε επεξεργασία για ανάκτηση ενέργειας. Δεν αναφέρεται πώς γίνεται η διαχείριση των υπόλοιπων αποβλήτων, αν γίνεται υγειονομική ταφή, αποτέφρωση ή άλλου είδους διαχείριση. Ωστόσο, σημειώνεται επίσης ότι η διαχείριση των ΑΣΑ στην Ελλάδα εξακολουθεί να βασίζεται κατά κύριο λόγο στην απόρριψη σε ΧΥΤΑ, με το ποσοστό υγειονομικής ταφής να ανέρχεται στο 80%.

Η Στρατηγική προσδιορίζει μια σειρά από ενέργειες που εκτελούνται ανεξάρτητα μεταξύ τους για τους πέντε πυλώνες του έργου INCIRCLE, συμπεριλαμβανομένου ενός ευρωπαϊκού προγράμματος WINPOL για την ανάπτυξη έξι σχεδίων δράσης με στόχο τη βελτίωση των πολιτικών περί αποβλήτων και την ανακαίνιση μιας μονάδας μηχανικής ανακύκλωσης και κομποστοποίησης. Άλλες δράσεις στον **τομέα της κινητικότητας** αποκαλύπτουν ότι στην Κρήτη τα ηλεκτρικά οχήματα είναι περιορισμένα, με 300 ηλεκτρικά ποδήλατα και δύο ηλεκτρικά λεωφορεία. Στον ενεργειακό τομέα, πρόσφατα αναλήφθηκαν δράσεις για μείωση της **κατανάλωσης ενέργειας** σε περιορισμένο αριθμό δημόσιων κτιρίων. Όσον αφορά τον **τομέα του νερού**, σχεδιάζονται προγράμματα για την παρακολούθηση και συλλογή δεδομένων σχετικά με την κατανάλωση νερού στον αγροτικό τομέα.

Τα έγγραφα πολιτικής που αναφέρονται στη Στρατηγική INCIRCLE αφορούν την Ελλάδα στο σύνολό της, και όχι την Κρήτη συγκεκριμένα. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι το 2018 εγκρίθηκε στην Ελλάδα ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία, με στόχο να τεθεί η χώρα σε τροχιά μακροπρόθεσμης υιοθέτησης των αρχών της κυκλικής οικονομίας. Αυτό συμβάλλει στην οικονομική στρατηγική της Ελλάδας όσον αφορά τη βασική επιδίωξή της να μεταβεί στην «πράσινη» οικονομία μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας ειδικά για

γυναίκες και νέους, της ισότιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης που να βασίζεται σε αποδοτικούς πόρους, της προώθησης των ΜμΕ, της καινοτομίας και της επένδυσης σε νέες τεχνολογίες, καθώς επίσης της ενίσχυσης του κοινωνικοοικονομικού δυναμικού. Επιπλέον, αναθεωρούνται ήδη τα βασικά έγγραφα της στρατηγικής πολιτικής.

Η Στρατηγική INCIRCLE για την Κρήτη αντιμετωπίζει την πρωταρχική ανάγκη που εντοπίστηκε κατά την ανάλυση του πλαισίου, δηλαδή ότι δεν έχει υπάρξει ευαισθητοποίηση και έρευνα για την κυκλική οικονομία. Ως εκ τούτου, η στρατηγική στοχεύει στην ευαισθητοποίηση, την ενημέρωση και τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων στην πορεία προς την κυκλική οικονομία, την προώθηση βιώσιμων πρακτικών και τη συμβολή στην εφαρμογή του έργου. Αυτό αντικατοπτρίζεται στα πέντε κύρια προτεινόμενα μέτρα που αφορούν τα εξής:

- Τη δημιουργία γεφυρών με συναφή έργα, για να επιταχυνθεί η κεφαλαιοποίηση της συσσωρευμένης γνώσης μέσω βιώσιμων έργων.
- Την ενθάρρυνση βιώσιμων συνεργειών μεταξύ των τοπικών ενδιαφερόμενων φορέων, με τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων των σχετικών ενδιαφερόμενων φορέων, ώστε να βελτιωθεί η συνεργασία μεταξύ των παραγόντων της τουριστικής βιομηχανίας.
- Την ευρεία διάδοση των στόχων και των αποτελεσμάτων του έργου με σκοπό την ευαισθητοποίηση και την προσέλκυση του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής μεγάλου φάσματος τουριστικών ενώσεων, με απώτερο στόχο να ενισχυθεί η χρησιμότητα των αποτελεσμάτων του έργου.
- Τη δημιουργία μιας εφαρμογής για την Κυκλική Οικονομία της Περιφέρειας Κρήτης που θα απευθύνεται στους επισκέπτες και τους κύριους παράγοντες του τουριστικού τομέα, η οποία θα λειτουργήσει ουσιαστικά ως πλατφόρμα υποστήριξης.
- Την πραγματοποίηση επιτόπιων επισκέψεων και εργαστηρίων στα οποία θα συμμετέχουν οι κύριοι εμπλεκόμενοι φορείς της τουριστικής βιομηχανίας, ώστε να αποκτήσουν άμεσα εμπειρία για τις κυκλικές δράσεις που εφαρμόζονται ήδη στα ξενοδοχεία.
- Τη βελτίωση της διαχείρισης του προορισμού, προωθώντας την Κρήτη ως βιώσιμο προορισμό, επενδύοντας στην εμπειρία των πελατών και ενθαρρύνοντας αλλαγές στις πολιτικές, τις επιχειρηματικές πρακτικές και τη συμπεριφορά των καταναλωτών στον τουρισμό.

Από την ανάλυση του πλαισίου σημειώνεται ότι ο τουριστικός τομέας στην Κρήτη έχει αναδειχθεί σε κορυφαίο οικονομικό τομέα και η προώθησή του κατέχει εξέχουσα θέση στα πρόσφατα επίσημα αναπτυξιακά σχέδια της Κρήτης με πρωταρχικό στόχο να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη. Ταυτόχρονα, ο τουρισμός κατηγορείται για τα πρόσφατα σοβαρά περιβαλλοντικά και κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που απειλούν τη βιωσιμότητα του νησιού. Ενόψει αυτού του σεναρίου, κατόπιν διαβουλεύσεων με τους ενδιαφερόμενους φορείς, το πρωταρχικό όραμα της στρατηγικής INCIRCLE για την Κρήτη είναι: **«Η επίτευξη βιώσιμης διαβίωσης μέσω της κυκλικής οικονομίας για τους επισκέπτες και ενός βιώσιμου εργασιακού περιβάλλοντος για τους ντόπιους που απασχολούνται στον τουρισμό»**. Απώτερος στόχος είναι η ευρεία αναγνώριση του έργου και των αποτελεσμάτων του, στην ουσία η ευαισθητοποίηση, η ενημέρωση, η συμμετοχή, η προώθηση και η συμβολή στην εφαρμογή του έργου.

Μετά τη διαδικασία του στρατηγικού οραματισμού, επιλέγονται συγκεκριμένα μέτρα, μαζί με δείκτες για την παρακολούθηση της απόδοσής τους όσον αφορά την επίτευξη των στόχων και την ικανότητά τους να υλοποιήσουν την αλλαγή που επιδιώκεται με τη στρατηγική. Για τη Στρατηγική καταρτίζεται χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της στρατηγικής και σχέδιο για τη χρηματοδότησή της, μαζί με τους αρμόδιους φορείς για την εφαρμογή των μέτρων και την παρακολούθηση των δεικτών αποτελεσμάτων. Το σχέδιο χρηματοδότησης

περιλαμβάνει εκτενή ανασκόπηση των πιθανών χρηματοδοτικών πηγών, όπως είναι το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και άλλα εθνικά και περιφερειακά προγράμματα χρηματοδότησης.

Οι πίνακες που ακολουθούν είναι τα μέτρα INCIRCLE που προτείνονται στη Στρατηγική για την Κρήτη και κατηγοριοποιούνται κατά πυλώνα όπως προβλέπεται στη σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής.

Πίνακας 13. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα του νερού για την Κρήτη

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για την Κρήτη

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την αποδοτική χρήση των υδάτων και τη διαχείριση της ζήτησης	1	Διαφοροποίηση της παροχής νερού στον τουριστικό τομέα
	2	Συστήματα εξοικονόμησης νερού σε καταλύματα, ειδικές τουριστικές εγκαταστάσεις και τουριστικές περιοχές (ανακύκλωση-επαναχρησιμοποίηση)
	3	Μέθοδοι και εγκαταστάσεις για διασφάλιση της επάρκειας του νερού (επιφανειακά φράγματα - αφαλάτωση)
	4	Ολοκληρωμένη διαχείριση υδάτινων πόρων σε τοπικό περιφερειακό επίπεδο

Πίνακας 14. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της ενέργειας για την Κρήτη

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για την Κρήτη

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για τη βελτιστοποίηση της αποδοτικής χρήσης ενέργειας	1	Συστήματα εξοικονόμησης ενέργειας (ιδιαίτερα σε περιόδους αιχμής) σε τουριστικές περιοχές
	2	Προδιαγραφές για νέες εγκαταστάσεις (βιοκλιματικά κτίρια, υλικά και τεχνικές κατασκευές)
	3	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ήλιος, γεωθερμία, κ.λπ.)

Πίνακας 15. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα των αποβλήτων για την Κρήτη

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για την Κρήτη

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για μείωση των απορριμμάτων στην πηγή	1	Άμεση εμπειρία μέσω βέλτιστων πρακτικών*
	2	Αριθμός φορέων που συνεργάζονται στην κυκλική οικονομία*
	3	Αριθμός διπλών δραστηριοτήτων (ξενοδοχείο-ξενοδοχείο, ξενοδοχείο-μεταφορά, εστιατόριο-τουριστικό γραφείο, κ.λπ.) *
	4	Αριθμός τουριστικών συλλόγων που συμμετέχουν (επί τον αριθμό των μελών τους) Αριθμός σεμιναρίων που πραγματοποιήθηκαν (2) Ποσότητα υλικού που δημιουργήθηκε (ηλεκτρονικό ή/και έντυπο) *
	5	Εκτέλεση εφαρμογής*

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
	6	Πολιτικές/πιστοποιητικά για την Κρήτη ως βιώσιμος τουριστικός προορισμός*

*Όλα τα παραπάνω μέτρα αφορούν την κυκλικότητα του τουριστικού τομέα. Ως εκ τούτου έχουν οριζόντιο χαρακτήρα.

Δεν προτείνονται μέτρα ειδικά σε σχέση με τους τέσσερις βασικούς πυλώνες του έργου INCIRCLE.

4.3.1. Αποτελέσματα στρατηγικής - Κρήτη

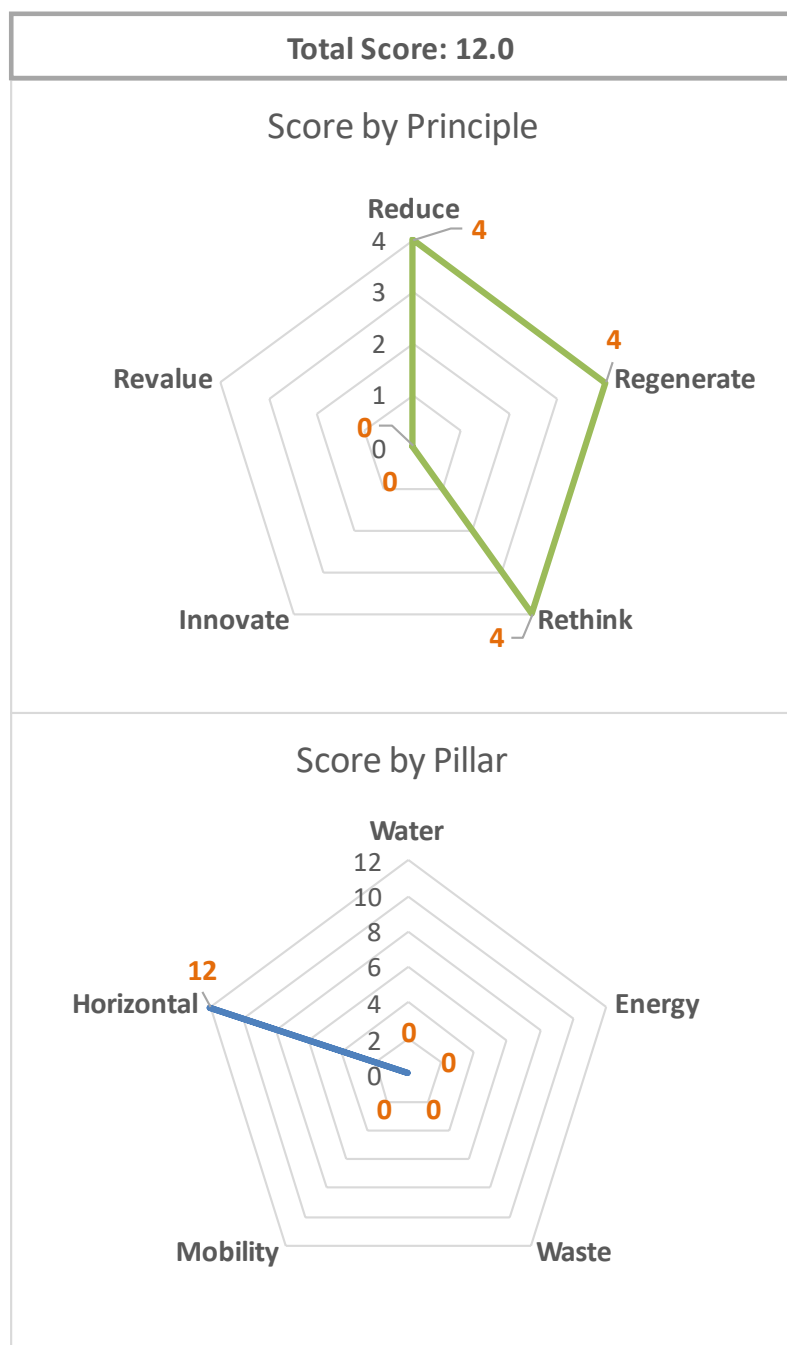
Όσον αφορά την **ανάλυση κενών** που πραγματοποιήθηκε για την Κρήτη, δεν φαίνεται να έχουν αναπτυχθεί ακόμη συγκεκριμένες Στρατηγικές για την Κρήτη. Ως εκ τούτου, κρίνεται σημαντικό να αναπτυχθεί συγκεκριμένη στρατηγική για τον προσδιορισμό των αναγκών και του οράματος της τουριστικής βιομηχανίας της Κρήτης. Επίσης, δεν έχουν προβλεφθεί συναφή μέτρα για ορισμένους πυλώνες, συμπεριλαμβανομένων του νερού και της ενέργειας, ενώ όσα προβλέπονται στον πυλώνα των αποβλήτων ήταν οριζόντιας διάστασης. Μια ισχυρή στρατηγική πρέπει να βασίζεται σε ποσοτικά δεδομένα και στη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων. Η έλλειψη ποσοτικών δεδομένων σε σχέση με τους πέντε πυλώνες που αναφέρονται στη στρατηγική συνιστά κενό που πρέπει να αντιμετωπιστεί προκειμένου να βελτιωθεί η μεθοδολογία και η ανάπτυξη ισχυρών μέτρων για την επίτευξη κυκλικότητας.

Λόγω του περιορισμένου αριθμού μέτρων που προτείνονται στη Στρατηγική για την Κρήτη, το κόστος υλοποίησης των μέτρων ανέρχεται συνολικά σε 35.000 ευρώ, το οποίο αφορά μέτρα που προτείνονται μόνο για τον οριζόντιο πυλώνα.

Η βαθμολογία κυκλικότητας για τη Στρατηγική της Κρήτης υπολογίζεται στο **12 επί μιας μέγιστης δυνατής βαθμολογίας 120 (10%)**, **κατηγοριοποιώντας τη Στρατηγική ως «Beginning Concerned» (αρχικό ενδιαφέρον), σύμφωνα με την ταξινόμηση του SSSA** (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), όπως παρουσιάζεται στο Σχήμα 4. Όσον αφορά τις βαθμολογίες που λαμβάνονται βάσει κάθε αρχής, η Στρατηγική για την Κρήτη καταγράφει την ίδια βαθμολογία 4 για τις αρχές της μείωσης, της αναγέννησης και της επανεξέτασης. Η Στρατηγική δεν λαμβάνει βαθμολογία για τις αρχές της καινοτομίας και της επαναξιοποίησης. Όσον αφορά τη βαθμολογία ανά πυλώνα, η Στρατηγική λαμβάνει βαθμολογία μόνο για τον οριζόντιο πυλώνα, αντανakλώντας τις αδυναμίες της, και θα πρέπει να ενισχυθεί με πρόσθετα μέτρα σε κάθε πυλώνα για να διασφαλιστεί ότι εφαρμόζει πραγματικά μια κυκλική προσέγγιση σε όλους τους πυλώνες.

Σχήμα 4. Βαθμολογία για την κυκλικότητα της στρατηγικής για την Κρήτη

Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στη Στρατηγική INCIRCLE

4.4. Κύπρος

Η Κύπρος είναι ένα νησί της ανατολικής Μεσογείου. Είναι το τρίτο μεγαλύτερο σε έκταση και πληθυσμό νησί της Μεσογείου, με σχεδόν 900.000 κατοίκους. Το 2019, οι αφίξεις τουριστών κορυφώθηκαν στα 3,9 εκατομμύρια, αύξηση κατά 39% σε σχέση με το 2014. Το 78% αυτής της δραστηριότητας καταγράφεται την περίοδο Μαΐου-Οκτωβρίου. Η εποχικότητα στον κλάδο συσχετίζεται με την υπερεκμετάλλευση των υφιστάμενων υποδομών, τις αυξημένες πιέσεις στους σπάνιους υδάτινους και ενεργειακούς πόρους, την απότομη αύξηση της παραγωγής αποβλήτων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, ενώ ο μειωμένος αριθμός τουριστικών αφίξεων κατά τους χειμερινούς μήνες επηρεάζει αρνητικά την κερδοφορία των επιχειρήσεων και τη σταθερότητα της απασχόλησης (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Το κυπριακό τουριστικό προϊόν αυτή τη στιγμή επικεντρώνεται κυρίως στις αμμώδεις παραλίες και τα καθαρία νερά, τις μεσογειακές κλιματολογικές συνθήκες και την τοπική κουζίνα, τη διαμονή και τις υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, και την ασφάλεια του νησιού, προσελκύοντας κυρίως νέους και οικογένειες (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Η τουριστική δραστηριότητα στην Κύπρο συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία του νησιωτικού κράτους, παράγοντας άμεσα 16% του εθνικού ΑΕΠ σύμφωνα με εκτιμήσεις, το οποίο αυξάνεται σε 28% όταν προστεθεί η έμμεση και η συνεπαγόμενη συνεισφορά. Καθώς ο κλάδος αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται την επόμενη 10ετία, ενδέχεται να προκύψουν σημαντικά οικονομικά οφέλη, ωστόσο, οι αυξημένες τουριστικές αφίξεις αναμένεται ότι θα συνεχίσουν να επηρεάζουν την πορεία της χώρας προς τη βιωσιμότητα, με αποτέλεσμα να καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για την αποτελεσματική διαχείριση των λιγοστών πόρων και των περιβαλλοντικών ζητημάτων του νησιού (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Η κατάσταση κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE συνοψίζεται παρακάτω:

Νερό: Το νησί αντιμετωπίζει πρόβλημα λειψυδρίας, το οποίο επιτείνεται από την υπεράντληση των υπόγειων υδάτων και την αυξανόμενη ζήτηση νερού, με αποτέλεσμα την εξάντληση των υπόγειων υδροφόρων οριζόντων και την αλάτωση των παράκτιων υδροφόρων οριζόντων. Η αφαλάτωση του θαλασσινού νερού και η επαναχρησιμοποίηση του ανακτημένου νερού μετά την επεξεργασία των λυμάτων αποτελούν μέρος της λύσης που εφαρμόζεται στην Κύπρο για την αντιστάθμιση μέρους αυτού του προβλήματος.

Απόβλητα: Η Κύπρος έχει υψηλά ποσοστά αστικών απορριμμάτων ανά κάτοικο και παρατηρείται αύξησή τους με τα χρόνια. Το 2016, το 76% των ΑΣΑ διοχετεύθηκε σε χώρους υγειονομικής ταφής, ενώ μόλις το 16% των ΑΣΑ ανακυκλώθηκε. Αυτή η κατάσταση οφείλεται στην έλλειψη υποδομών και συστημάτων συλλογής ανακυκλώσιμων υλικών και εκτροπής των απορριμμάτων μακριά από τους χώρους υγειονομικής ταφής, στην έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διαφόρων επιπέδων της αυτοδιοίκησης και στην έλλειψη κινήτρων για πρόληψη της παραγωγής αποβλήτων και αύξηση της ανακύκλωσης.

Κινητικότητα: Στην Κύπρο, πάνω από το 90% των συγκοινωνιακών μετακινήσεων πραγματοποιείται με οχήματα ιδιωτικής χρήσης, ενώ μόνο το 2% του πληθυσμού χρησιμοποιεί τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Η χρήση ποδηλάτων είναι επίσης χαμηλή, αντισταθμίζοντας την έλλειψη ποδηλατικών υποδομών. Η χώρα εστιάζει επί του παρόντος στη στροφή προς τις δημόσιες συγκοινωνίες μέσω διαφόρων επενδύσεων για νέες υποδομές και αναβαθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της πιθανής χρήσης τρένων και τραμ.

Ενέργεια: Η Κύπρος διαθέτει ένα απομονωμένο σύστημα ηλεκτρικής ενέργειας που τροφοδοτείται κυρίως από μαζούτ. Το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παροχή ηλεκτρικής ενέργειας παραμένει χαμηλό στο 10% παρά τις υψηλές δυνατότητες του νησιού για ρευματοπαραγωγή από ηλιακή και αιολική ενέργεια. Αυτό οφείλεται εν μέρει στη δυσκολία διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας κοντά στο σημείο κατανάλωσης, η οποία έχει αρχίσει να αντιμετωπίζεται με συσσωρευτές αποθήκευσης ενέργειας.

Οι κύριες στρατηγικές που επηρεάζουν την κυκλική οικονομία της Κύπρου είναι η Στρατηγική Τουρισμού, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), η Στρατηγική Διαχείρισης Αποβλήτων, το Σχέδιο Ανάπτυξης και Διαχείρισης Υδάτων και η Πολιτική Μεταφορών της Κύπρου. Η Στρατηγική Τουρισμού θέτει στρατηγικές προτεραιότητες έως το 2030 όσον αφορά τη βελτίωση της τουριστικής εμπειρίας και την ανταγωνιστικότητα του κλάδου, τη βελτίωση του σχεδιασμού και της ανάπτυξης μέσω καλύτερης διακυβέρνησης και ενός πλαισίου διαχείρισης του τουρισμού, την προσέλκυση νέων βιώσιμων επενδύσεων και την αύξηση των οφελών για την τοπική κοινότητα και το περιβάλλον. Οι κύριες πολιτικές και στρατηγικές σε σχέση με τους τέσσερις βασικούς πυλώνες του INCIRCLE εξετάζονται στα προαναφερθέντα έγγραφα.

Η Στρατηγική της Κύπρου επικεντρώνεται στην παγίωση μιας εικόνας της Κύπρου ως φιλικού προς το περιβάλλον προορισμού που προσφέρει μια αξέχαστη τουριστική εμπειρία και ταυτόχρονα βελτιώνει την ποιότητα ζωής των Κυπρίων. Αυτό αντικατοπτρίζεται με τέσσερις στόχους για τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE:

- **Νερό:** Αποτελεσματική εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων για να διασφαλιστεί η ποιότητα και η προστασία των υδάτινων πηγών και του υδάτινου περιβάλλοντος.
- **Απόβλητα:** Εφαρμογή της ιεράρχησης των αποβλήτων με μείωση της παραγωγής αποβλήτων, καθώς και αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών, με προώθηση της επαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης, σύμφωνα με τις αρχές της κυκλικής οικονομίας.
- **Κινητικότητα:** Η Κύπρος να γίνει ένα νησί με προσιτές, οικονομικές και καθαρές συγκοινωνίες για όλους, αναπτύσσοντας τις δημόσιες συγκοινωνίες, σχεδιάζοντας και υλοποιώντας υποδομές για πεζούς και ποδηλάτες, και διαμορφώνοντας μια νέα κουλτούρα που είναι λιγότερο επικεντρωμένη στην οδήγηση.
- **Ενέργεια:** Η Κύπρος να γίνει ενεργειακά αποδοτική χώρα αυξάνοντας τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Μετά τη διαδικασία του στρατηγικού οραματισμού, επιλέγονται συγκεκριμένα μέτρα, μαζί με δείκτες για την παρακολούθηση της απόδοσής τους όσον αφορά την επίτευξη των στόχων και την ικανότητά τους να υλοποιήσουν την αλλαγή που επιδιώκεται με τη στρατηγική. Για τη Στρατηγική καταρτίζεται χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της στρατηγικής και σχέδιο για τη χρηματοδότησή της, μαζί με τους αρμόδιους φορείς για την εφαρμογή των μέτρων και την παρακολούθηση των δεικτών αποτελεσμάτων.

Οι πίνακες που ακολουθούν είναι τα μέτρα INCIRCLE που προτείνονται στη Στρατηγική για την Κύπρο και κατηγοριοποιούνται κατά πυλώνα όπως προβλέπεται στη σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής.

Πίνακας 16. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα του νερού για την Κύπρο
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Κύπρο

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την αποδοτική χρήση των υδάτων και τη διαχείριση της ζήτησης	1	Κατασκευή δεξαμενών αποθεματοποίησης ανακυκλωμένου νερού σε τουριστικές περιοχές της Κύπρου για την κάλυψη των αναγκών σε νερό κατά την περίοδο αιχμής
Μέτρα για την επαναχρησιμοποίηση του νερού και άλλα εναλλακτικά συστήματα	1	Κατασκευή αποχετευτικών συστημάτων για τη διαχείριση των λυμάτων σε τουριστικές περιοχές
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Ενημέρωση για την εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων, προκειμένου να γίνεται σωστή χρήση του νερού

Πίνακας 17. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της ενέργειας για την Κύπρο
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Κύπρο

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για τη βελτιστοποίηση της αποδοτικής χρήσης ενέργειας	1	Μεμονωμένες παρεμβάσεις ενεργειακής απόδοσης και μετασκευή επιλεγμένων κτιρίων που σχετίζονται με τον τουρισμό με γνώμονα την ενεργειακή απόδοση
	2	Ενεργειακά αποδοτικός οδικός φωτισμός
	3	Εφαρμογή πράσινης φορολογικής μεταρρύθμισης*
	4	Κίνητρα για αγορά οχημάτων χαμηλών/μηδενικών εκπομπών για τον τουρισμό και τις τουριστικές επιχειρήσεις. **
Μέτρα ανάπτυξης συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	1	Σχέδιο για ενθάρρυνση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό τομέα προκειμένου να λάβουν μέτρα για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου*
Μέτρα βελτιστοποίησης της θέρμανσης και του κλιματισμού σε τουριστικές επιχειρήσεις	1	Θέρμανση και ψύξη περιοχών που βασίζεται σε τεχνολογίες συμπαραγωγής έναυσης καυσίμου που προέρχεται από απορρίμματα (RDF) σε τουριστικές περιοχές*

* Θεωρείται ότι εντάσσεται καλύτερα στον οριζόντιο πυλώνα δεδομένου ότι το μέτρο αφορά συγκεκριμένα τον τουριστικό τομέα.

** Θεωρείται ότι εντάσσεται καλύτερα στον πυλώνα της κινητικότητας δεδομένου ότι το μέτρο αφορά συγκεκριμένα τον τομέα των μεταφορών.

Πίνακας 18. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα των αποβλήτων για την Κύπρο

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για την Κύπρο

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα βελτιστοποίησης του διαχωρισμού αποβλήτων και των πρακτικών ανακύκλωσης	1	Νομοθετική τροποποίηση για υποχρεωτική εισαγωγή χωριστής διάθεσης απορριμμάτων από τις τουριστικές επιχειρήσεις και γενικότερα σε όλους τους κλάδους της οικονομίας, ώστε να είναι δυνατή η χωριστή αποκομιδή από την τοπική αυτοδιοίκηση
	2	Μελέτη για τη δυνατότητα αξιοποίησης μεγαλύτερων ποσοτήτων και τύπων τουριστικών αποβλήτων από τις τουριστικές εταιρείες της Κύπρου
	3	Σχέδιο για τις τουριστικές επιχειρήσεις που θα επενδύσουν στην ενσωμάτωση ανακυκλωμένων υλικών ή συναφών αποβλήτων στη διαδικασία επαναχρησιμοποίησής τους
Μέτρα για μείωση των απορριμμάτων στην πηγή	1	Ολοκλήρωση του Δικτύου Πράσινων Σημείων
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Κατάρτιση εκπαιδευτικού προγράμματος για θέματα πρόληψης, χωριστής αποκομιδής και εκμετάλλευσης των αποβλήτων στις επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου
	2	Δημιουργία συστήματος δεδομένων για την αποκομιδή και επεξεργασία αποβλήτων

Πίνακας 19. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της κινητικότητας για την Κύπρο

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για την Κύπρο

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων στον τομέα των μεταφορών	1	Προώθηση του ποδηλάτου ως μέσου μεταφοράς
Μέτρα ανάπτυξης των απαραίτητων υποδομών για τη στήριξη των λύσεων βελτίωσης στον τομέα των μεταφορών	1	Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) για όλες τις πόλεις της Κύπρου
	2	Μελέτη και εφαρμογή ευφύων συστημάτων συγκοινωνιών και ανάπτυξη συστήματος γεωγραφικών πληροφοριών και δημόσιων συγκοινωνιακών υποδομών για όλη την Κύπρο

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την προώθηση των δημόσιων συγκοινωνιών και λύσεων κοινόχρηστων	1	Μελέτη και εφαρμογή ευφυών συστημάτων συγκοινωνιών και ανάπτυξη συστήματος γεωγραφικών πληροφοριών και δημόσιων συγκοινωνιακών υποδομών για όλη την Κύπρο

Πίνακας 20. Μέτρα INCIRCLE για τον οριζόντιο πυλώνα για την Κύπρο
Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για την Κύπρο

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μια προσέγγιση πλέγματος που συνδέει τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE	1	Ανάπτυξη του δείκτη Wise Tourism Index
	2	Πραγματοποίηση πρωτοβουλίας κατά της ορατής ρύπανσης
	3	Μείωση του αποτυπώματος άνθρακα

4.4.1. Αποτελέσματα στρατηγικής - Κύπρος

Μέσω της **ανάλυσης κενών**, η οποία διενεργείται στο πλαίσιο αυτής της αξιολόγησης, ενώ τα μέτρα είναι καλά ισορροπημένα στους πέντε πυλώνες, πρέπει να δοθεί περισσότερη προσοχή όσον αφορά τη διαδικασία ισχυρής διακυβέρνησης και τη συνεχή συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων καθ' όλη τη διαδικασία προκειμένου να κλείσουν τα ελλείμματα και να επιτευχθεί κυκλικότητα.

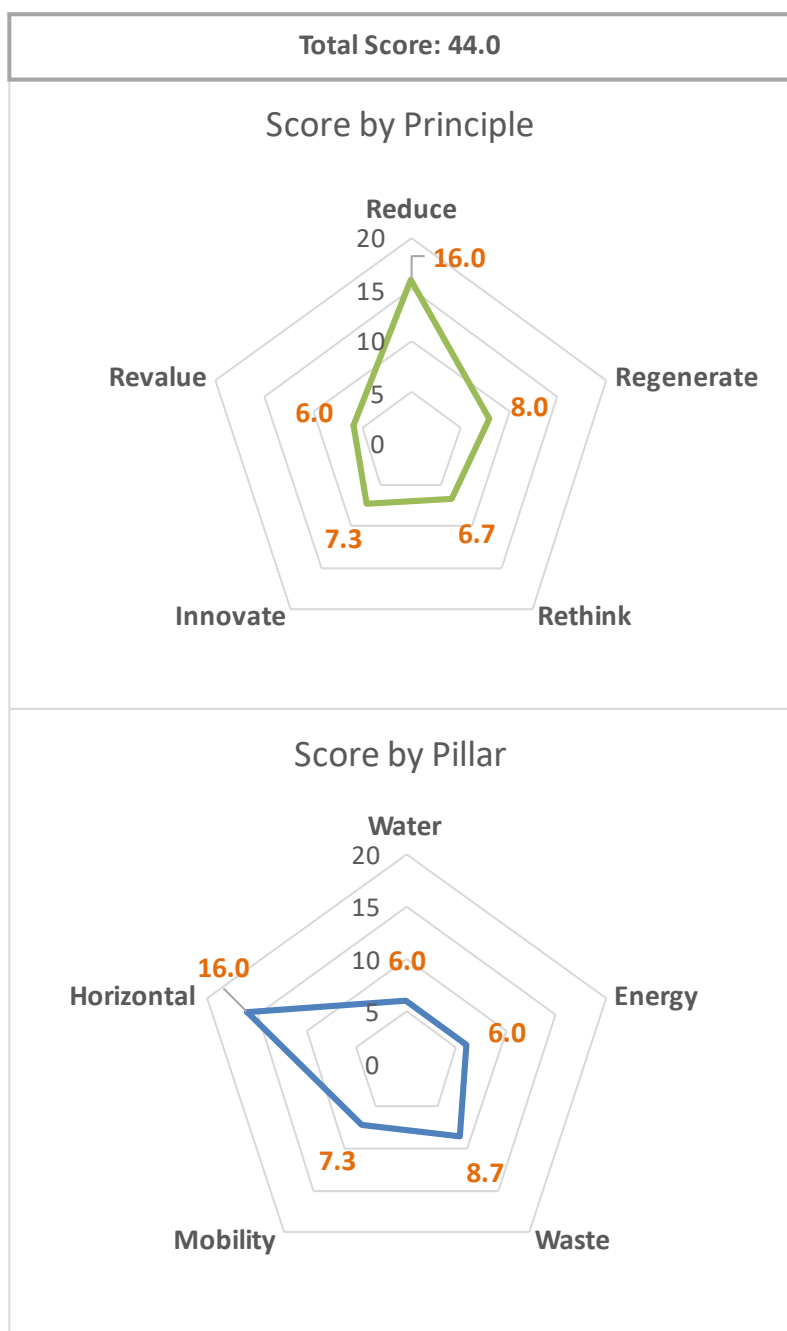
Τα 21 μέτρα που προτείνονται στη Στρατηγική της Κύπρου αναμένεται να κοστίσουν συνολικά 388,9 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων σημαντικό μέρος προορίζεται για την ανάπτυξη κεφαλαιουχικών υποδομών, συμπεριλαμβανομένων σχεδόν 270 εκατ. ευρώ για την κατασκευή αποχετευτικών συστημάτων και σχεδόν 37 εκατ. ευρώ για την ολοκλήρωση ενός δικτύου πράσινων σημείων³.

Η συνολική βαθμολογία που υπολογίζεται για τη Στρατηγική της Κύπρου είναι **44 επί μιας μέγιστης δυνατής βαθμολογίας 120 (37%)**, κατηγοριοποιώντας τη Στρατηγική ως «Beginning Pro-Activist» (αρχική προδραστητικότητα), σύμφωνα με την ταξινόμηση του SSSA (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), όπως φαίνεται στο Σχήμα 5. Όσον αφορά τις βαθμολογίες που λαμβάνονται για κάθε αρχή, η υψηλότερη βαθμολογία 16 καταγράφεται για την αρχή της μείωσης, και ακολουθεί η αρχή αναγέννηση με βαθμολογία 8. Η Στρατηγική λαμβάνει βαθμολογία για όλες τις αρχές, ωστόσο έχει αδυναμίες όσον αφορά την αρχή της επαναξιοποίησης. Η Στρατηγική λαμβάνει μια βαθμολογία για κάθε πυλώνα, η οποία κυμαίνεται από 16 για τον οριζόντιο πυλώνα (η μέγιστη) έως 8,7 για τον πυλώνα των αποβλήτων και 6 για τους πυλώνες νερού και ενέργειας (η ελάχιστη).

³ Πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένα μέτρα δεν αφορούν συγκεκριμένα τον τουριστικό τομέα, ωστόσο θα τον ωφελήσουν.

Σχήμα 5. Βαθμολογία για την κυκλικότητα της στρατηγικής για την Κύπρο

Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στη Στρατηγική INCIRCLE

4.5. Μάλτα

Το Μαλτέζικο αρχιπέλαγος, που βρίσκεται στο κέντρο της Μεσογείου, αποτελείται από τρία κύρια νησιά, τη Μάλτα, το Γκόζο και το Κομίνο, συνολικής έκτασης 316 km². Το 2020, ο συνολικός πληθυσμός των μαλτέζικων νησιών ήταν περίπου 516.000 κάτοικοι, έτσι η Μάλτα είναι το πιο πυκνοκατοικημένο κράτος μέλος της ΕΕ. Αυτή η κατάσταση επιδεινώνεται περαιτέρω από την τουριστική δραστηριότητα, η οποία ανήλθε σε περίπου 2,8 εκατομμύρια τουριστικές αφίξεις το 2019 (Attard, 2019).

Αν και τα νησιά της Μάλτας εξακολουθούν να θεωρούνται γενικά ένας προορισμός «ήλιου και θάλασσας», δέχονται επισκέπτες για διάφορους λόγους, όπως για τον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά τους, ως προορισμός επαγγελματικών ταξιδιών, για καταδύσεις και εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας, έτσι η ζήτηση για τουρισμό είναι πιο κατανεμημένη στους μήνες μεσαίας ζήτησης. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες για διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, μέχρι σήμερα, σχεδόν τα δύο τρίτα της τουριστικής δραστηριότητας εξακολουθούν να σημειώνονται από τον Απρίλιο έως τον Σεπτέμβριο (NSO, 2020).

Ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία της Μάλτας, παράγοντας περίπου το 27% του εθνικού ΑΕΠ. Ωστόσο, ο τομέας αυτός ασκεί αυξανόμενες πιέσεις στους λιγοστούς υδάτινους πόρους, εντείνοντας τη ζήτηση για περαιτέρω ανάπτυξη σε περιοχές που ήδη αντιμετωπίζουν υψηλή αστικοποίηση, προκαλώντας περαιτέρω πιέσεις στις συγκοινωνιακές υποδομές και οδηγώντας σε υψηλά επίπεδα παραγωγής αποβλήτων κατά κεφαλήν (Attard, 2019).

Καθώς ο τομέας αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται την επόμενη 10ετία, προσελκύοντας δυνητικά 3,2 εκατομμύρια τουρίστες μέχρι το 2030, αυτές οι τουριστικές ροές αναμένεται να συνεχίσουν να ασκούν πιέσεις στους λιγοστούς υδάτινους πόρους, εντείνοντας τη ζήτηση για περαιτέρω ανάπτυξη σε περιοχές που αντιμετωπίζουν ήδη υψηλή αστικοποίηση, προκαλώντας περαιτέρω πιέσεις στις συγκοινωνιακές υποδομές και οδηγώντας σε υψηλά επίπεδα παραγωγής αποβλήτων κατά κεφαλήν (Malta Tourism Authority, 2021).

Η κατάσταση κάθε πυλώνα του έργου INCIRCLE συνοψίζεται παρακάτω:

Νερό: Η έλλειψη φυσικού πόσιμου νερού είναι το σημαντικότερο πρόβλημα όσον αφορά στον τομέα του νερού στη Μάλτα, με την κατάσταση αυτή να επιδεινώνεται εξαιτίας της υψηλής πληθυσμιακής πυκνότητας της Μάλτας, του αυξανόμενου αριθμού κατοίκων και τουριστικών αφίξεων τουριστών, καθώς και του άνυδρου μεσογειακού κλίματος. Η ζήτηση για νερό αντιμετωπίζεται επί του παρόντος με άντληση υπόγειων υδάτων, συλλογή όμβριων υδάτων, αφαλάτωση θαλασσινού νερού και επεξεργασία λυμάτων. Επιπλέον, το 100% του πληθυσμού είναι συνδεδεμένο με τα δίκτυα πόσιμου νερού και αποχέτευσης.

Ενέργεια: Το 2020, η καθαρή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας περιελάμβανε μονάδες με καύση φυσικού αερίου (74%), προμήθεια από εισαγωγές (17%) και ανανεώσιμες πηγές (9,4%). Η ανανεώσιμη ενέργεια προέρχεται από φωτοβολταϊκά, μικροανεμογεννήτριες και μονάδες συνδυασμένης παραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας (NSO, 2021). Όλοι οι πολίτες στη Μάλτα διαθέτουν σύνδεση σε αξιόπιστη παροχή ηλεκτρικού ρεύματος.

Απόβλητα: Το 2018, το 82% των αστικών απορριμμάτων διοχετεύθηκε σε χώρους υγειονομικής ταφής, ενώ το 4% προετοιμάστηκε για εξαγωγή για σκοπούς ανακύκλωσης. Επιπλέον, βρίσκεται σε εξέλιξη το Ecohive Project (ECOHIVE, 2020), η μεγαλύτερη επένδυση στον τομέα της διαχείρισης αποβλήτων, βάζοντας τη Μάλτα σε πορεία προς μια κυκλική οικονομία. Το Έργο προβλέπει μια εγκατάσταση παραγωγής ενέργειας από απόβλητα

(Ecohive Energy), μια νέα εγκατάσταση ανάκτησης υλικών (Ecohive recycling), μια μονάδα βιολογικής επεξεργασίας (Ecohive Organic) και μια εγκατάσταση θερμικής επεξεργασίας (Ecohive Hygienics). Όλα αυτά θα βοηθήσουν στην καλύτερη ευθυγράμμιση με το κεκτημένο της ΕΕ για τα απόβλητα μέσω μιας πλήρους αναθεώρησης του συστήματος διαχείρισης αποβλήτων.

Κινητικότητα: Το σύστημα δημόσιων συγκοινωνιών στη Μάλτα είναι ολοκληρωμένο και εξυπηρετεί 53 εκατομμύρια επιβάτες ετησίως. Ωστόσο, οι μετακινήσεις στα νησιά εξακολουθούν να περιλαμβάνουν επί το πλείστον χρήση οχημάτων ιδιωτικής χρήσης, τα οποία είναι σχεδόν όλα βενζινοκίνητα ή πετρελαιοκίνητα, εκτός από ένα μικρό αριθμό που είναι ηλεκτρικά, υβριδικά (ηλεκτρικά/βενζινοκίνητα και ηλεκτρικά/ντιζελοκίνητα) και υγραερίου/αερίου, που αναλογούν σε λιγότερο από το 1% του συνολικού στόλου οχημάτων. Επί του παρόντος πραγματοποιούνται σημαντικές επενδύσεις σε οδικές υποδομές για την αναβάθμιση της ποιότητας και της ασφάλειας του οδικού δικτύου της Μάλτας.

Η Στρατηγική Τουρισμού της Μάλτας 2021-2030 είναι μία από τις κύριες στρατηγικές που επηρεάζουν την κυκλική οικονομία της Μάλτας, η οποία στοχεύει στη βελτίωση των ποιοτικών εμπειριών που προσφέρει η Μάλτα. Πιο συγκεκριμένα για κάθε πυλώνα, οι άλλες σημαντικές στρατηγικές είναι το 2^ο Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Υδάτων για τη Λεκάνη Απορροής της Μάλτας 2015-2021, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα της Μάλτας 2030 (NECP), το Μακροπρόθεσμο Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων 2021-2030 και η Εθνική Στρατηγική Συγκοινωνιών 2050 και το Γενικό Σχέδιο 2025. Επιπλέον, η Μάλτα υιοθέτησε μια στρατηγική ανάπτυξης χαμηλών εκπομπών άνθρακα, η οποία στοχεύει στον μετριασμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, μειώνοντας έτσι την ευαλωτότητά της στην κλιματική αλλαγή και αυξάνοντας την προσαρμοστική της ικανότητα.

Οι πίνακες που ακολουθούν είναι τα μέτρα INCIRCLE που προτείνονται στη Στρατηγική για τη Μάλτα και κατηγοριοποιούνται κατά πυλώνα όπως προβλέπεται στη σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής. Για τη Στρατηγική καταρτίζεται χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της στρατηγικής και σχέδιο για τη χρηματοδότησή της, μαζί με τους αρμόδιους φορείς για την εφαρμογή των μέτρων και την παρακολούθηση των δεικτών αποτελεσμάτων.

Πίνακας 21. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα του νερού για τη Μάλτα

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για τη Μάλτα

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την αποδοτική χρήση του νερού/τη διαχείριση της ζήτησης νερού	1	Πρωώθηση συσκευών εξοικονόμησης νερού σε οντότητες του τουριστικού κλάδου
	2	Προγράμματα κατάρτισης και ευαισθητοποίησης που απευθύνονται στο προσωπικό των τουριστικών εγκαταστάσεων με θέμα την εξοικονόμηση νερού
	3	Κίνητρα για την εγκατάσταση συσκευών αποδοτικής χρήσης νερού ανά τουριστική εγκατάσταση
	4	Διευκόλυνση της συμμετοχής εκπροσώπων του τουριστικού τομέα σε συνέδρια τεχνολογίας διαχείρισης νερού
	5	Βελτίωση της ευαισθητοποίησης για τη διαχείριση του νερού στον τουριστικό τομέα μέσω της εφαρμογής σημάτων ποιότητας και πράσινης πιστοποίησης
	6	Εκστρατεία προώθησης για τη βελτιωμένη διαχείριση των υδάτων στον τουριστικό τομέα
	7	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης υδάτων

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την επαναχρησιμοποίηση του νερού και άλλα εναλλακτικά συστήματα παραγωγής νερού	1	Τεχνική υποστήριξη για τον εντοπισμό εναλλακτικών υδάτινων πόρων στον τουριστικό τομέα
	2	Σχέδια προώθησης για όλους τους εναλλακτικούς υδάτινους πόρους
	3	Σχέδια υποστήριξης ή επιχορηγήσεις για την εγκατάσταση συστημάτων επεξεργασίας ακάθαρτων υδάτων/βοθρολυμάτων στον τουριστικό τομέα
	4	Σχέδια αποκατάστασης νέων/υφιστάμενων συστημάτων συλλογής όμβριων υδάτων εντός τουριστικών επιχειρήσεων
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης υδάτων

Πίνακας 22. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της ενέργειας για τη Μάλτα

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για τη Μάλτα

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για τη βελτιστοποίηση της αποδοτικής χρήσης ενέργειας	1	Προώθηση τεχνολογιών/συσκευών εξοικονόμησης ενέργειας που χρησιμοποιούνται στον τουριστικό τομέα
	2	Προγράμματα στήριξης τουριστικών εγκαταστάσεων για επενδύσεις σε ενεργειακά αποδοτικά συστήματα/τεχνολογίες
	3	Βελτιστοποίηση των υποδομών της τουριστικής ζώνης για τη βελτιστοποίηση της χρήσης ενέργειας στις δημόσιες υπηρεσίες
	4	Εκστρατεία μάρκετινγκ με στόχο την ενεργειακή απόδοση/τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στον τουριστικό τομέα
Μέτρα ανάπτυξης συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	1	Προγράμματα στήριξης για την ανάπτυξη εγκαταστάσεων αποθεματοποίησης ενέργειας σε συνδυασμό με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας εντός τουριστικών εγκαταστάσεων
	2	Δυνατότητα επένδυσης του τομέα σε εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εκτός του χώρου που αντισταθμίζουν την κατανάλωση ενέργειας
	3	Προγράμματα στήριξης για την ανάπτυξη εγκαταστάσεων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εντός τουριστικών εγκαταστάσεων
	4	Εκστρατεία μάρκετινγκ με στόχο την ενεργειακή απόδοση/τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στον τουριστικό τομέα
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης ενέργειας

Πίνακας 23. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα των αποβλήτων για τη Μάλτα

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για τη Μάλτα

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα βελτιστοποίησης του διαχωρισμού αποβλήτων και των πρακτικών ανακύκλωσης	1	Ανάπτυξη σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων για τουριστικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της παροχής υπηρεσιών διαχείρισης αποβλήτων
	2	Αύξηση του διαχωρισμού των απορριμμάτων στους τουριστικούς δημόσιους χώρους
	3	Εκστρατεία μάρκετινγκ που απευθύνεται σε τουριστικές επιχειρήσεις για την προώθηση καλύτερων πρακτικών διαχείρισης και διαχωρισμού αποβλήτων
Μέτρα για μείωση των απορριμμάτων στην πηγή	1	Προώθηση και διευκόλυνση τοπικών δραστηριοτήτων παραγωγής τροφίμων
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Παροχή τεχνικής υποστήριξης σε τουριστικές επιχειρήσεις για τον καλύτερο σχεδιασμό της διαχείρισης των ρευμάτων αποβλήτων τους
	2	Παροχή τεχνικής υποστήριξης σε τουριστικές επιχειρήσεις για αύξηση της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις τεχνολογίες διαχείρισης αποβλήτων

Πίνακας 24. Μέτρα INCIRCLE για τον πυλώνα της κινητικότητας για τη Μάλτα

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνδεσης στρατηγικής για τη Μάλτα

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μέτρα για την ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων στον τομέα των μεταφορών	1	Προώθηση της παροχής υπηρεσιών εναλλακτικών λύσεων κινητικότητας σε τουριστικές περιοχές
	2	Προώθηση λύσεων βιώσιμης κινητικότητας στις τουριστικές περιοχές
Μέτρα ανάπτυξης των απαραίτητων υποδομών για τη στήριξη των λύσεων βελτίωσης στον τομέα των μεταφορών	1	Εγκατάσταση σημείων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων σε όλους τους δημόσιους χώρους στάθμευσης
Μέτρα για την προώθηση των δημόσιων συγκοινωνιών και λύσεων κοινόχρηστων συγκοινωνιών σε ιδιωτική βάση	1	Προγράμματα στήριξης για φορείς εκμετάλλευσης συγκοινωνιών προκειμένου να αυξήσουν τις επιλογές συνεπιβατισμού
	2	Συνεχής επαναξιολόγηση των δικτύων δημόσιων συγκοινωνιών για διευκόλυνση της ενσωμάτωσης της τουριστικής ζώνης στα εθνικά δίκτυα
	3	Προώθηση νέων λύσεων κινητικότητας με εστίαση στον συνεπιβατισμό
	4	Προγράμματα προώθησης που σχετίζονται με κίνητρα για τις δημόσιες συγκοινωνίες
Κάθε άλλο σχετικό μέτρο	1	Ανάπτυξη ενός ολιστικού σχεδίου κινητικότητας για τουριστικές περιοχές που δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εναλλακτικές λύσεις κινητικότητας

Πίνακας 25. Μέτρα INCIRCLE για τον οριζόντιο πυλώνα για τη Μάλτα

Πηγή: INCIRCLE Π4.1.1 Σύνοψη σύνθεσης στρατηγικής για τη Μάλτα

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
Μια προσέγγιση πλέγματος που συνδέει τους τέσσερις πυλώνες του έργου INCIRCLE	1	Ανάπτυξη σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων για τουριστικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της παροχής υπηρεσιών διαχείρισης αποβλήτων
	2	Προώθηση και διευκόλυνση τοπικών δραστηριοτήτων παραγωγής τροφίμων
	3	Συνεχής επαναξιολόγηση των δικτύων δημόσιων συγκοινωνιών για διευκόλυνση της ενσωμάτωσης της τουριστικής ζώνης στα εθνικά δίκτυα
	4	Ανάπτυξη ενός ολιστικού σχεδίου κινητικότητας για τουριστικές περιοχές που δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εναλλακτικές λύσεις κινητικότητας
Ενσωμάτωση του τουρισμού στις φυσικές περιοχές και τις παρακείμενες κοινότητες	1	Τεχνική υποστήριξη για τον εντοπισμό εναλλακτικών υδάτινων πόρων
	2	Προγράμματα στήριξης ή επιχορηγήσεις για την εγκατάσταση συστημάτων επεξεργασίας ακάθαρτων υδάτων/βοθρολυμάτων
	3	Καθιέρωση τουριστικών ζωνών ως χωριστών ζωνών ύδρευσης για παρακολούθηση και διαχείριση διαρροών
	4	Δυνατότητα επένδυσης του τομέα σε εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εκτός του χώρου που αντισταθμίζουν την κατανάλωση ενέργειας
	5	Βελτιστοποίηση των υποδομών της τουριστικής ζώνης για τη βελτιστοποίηση της χρήσης ενέργειας στις δημόσιες υπηρεσίες
	6	Ανάπτυξη σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων για τουριστικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της παροχής υπηρεσιών διαχείρισης αποβλήτων
	7	Αύξηση του διαχωρισμού των απορριμμάτων στους τουριστικούς δημόσιους χώρους
	8	Προώθηση και διευκόλυνση τοπικών δραστηριοτήτων παραγωγής τροφίμων
	9	Ανάπτυξη ενός ολιστικού σχεδίου κινητικότητας για τουριστικές περιοχές που δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εναλλακτικές λύσεις κινητικότητας
	10	Συνεχής επαναξιολόγηση των δικτύων δημόσιων συγκοινωνιών για διευκόλυνση της ενσωμάτωσης της τουριστικής ζώνης στα εθνικά δίκτυα
Διαβουλεύσεις και διάδοση	1	Προγράμματα κατάρτισης και ευαισθητοποίησης που απευθύνονται στο προσωπικό των τουριστικών εγκαταστάσεων με θέμα την εξοικονόμηση νερού
	2	Διευκόλυνση της συμμετοχής εκπροσώπων του τουριστικού τομέα σε συνέδρια τεχνολογίας διαχείρισης νερού
	3	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης υδάτων
	4	Τεχνική υποστήριξη για τον εντοπισμό εναλλακτικών υδάτινων πόρων στον τουριστικό τομέα
	5	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης ενέργειας
	6	Παροχή τεχνικής υποστήριξης σε τουριστικές επιχειρήσεις για τον καλύτερο σχεδιασμό της διαχείρισης των ρευμάτων αποβλήτων τους
	7	Παροχή τεχνικής υποστήριξης σε τουριστικές επιχειρήσεις για αύξηση της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις τεχνολογίες διαχείρισης αποβλήτων
Έρευνα και καινοτομία	1	Τεχνική υποστήριξη για τον εντοπισμό εναλλακτικών υδάτινων πόρων

Ενότητα μέτρων	Αρ.	Όνομα μέτρου
	2	Διευκόλυνση της συμμετοχής εκπροσώπων του τουριστικού τομέα σε συνέδρια τεχνολογίας διαχείρισης νερού
	3	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης υδάτων
	4	Δημιουργία κεντρικής τεχνικής υπηρεσίας για την υποστήριξη των τουριστικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αναλάβουν/σχεδιάσουν πρωτοβουλίες βελτιστοποίησης της διαχείρισης ενέργειας
Ολοκληρωμένη χάραξη πολιτικής	1	Ανάπτυξη σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων για τουριστικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της παροχής υπηρεσιών διαχείρισης αποβλήτων
	2	Ανάπτυξη ενός ολιστικού σχεδίου κινητικότητας για τουριστικές περιοχές που δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εναλλακτικές λύσεις κινητικότητας

4.5.1. Αποτελέσματα στρατηγικής - Μάλτα

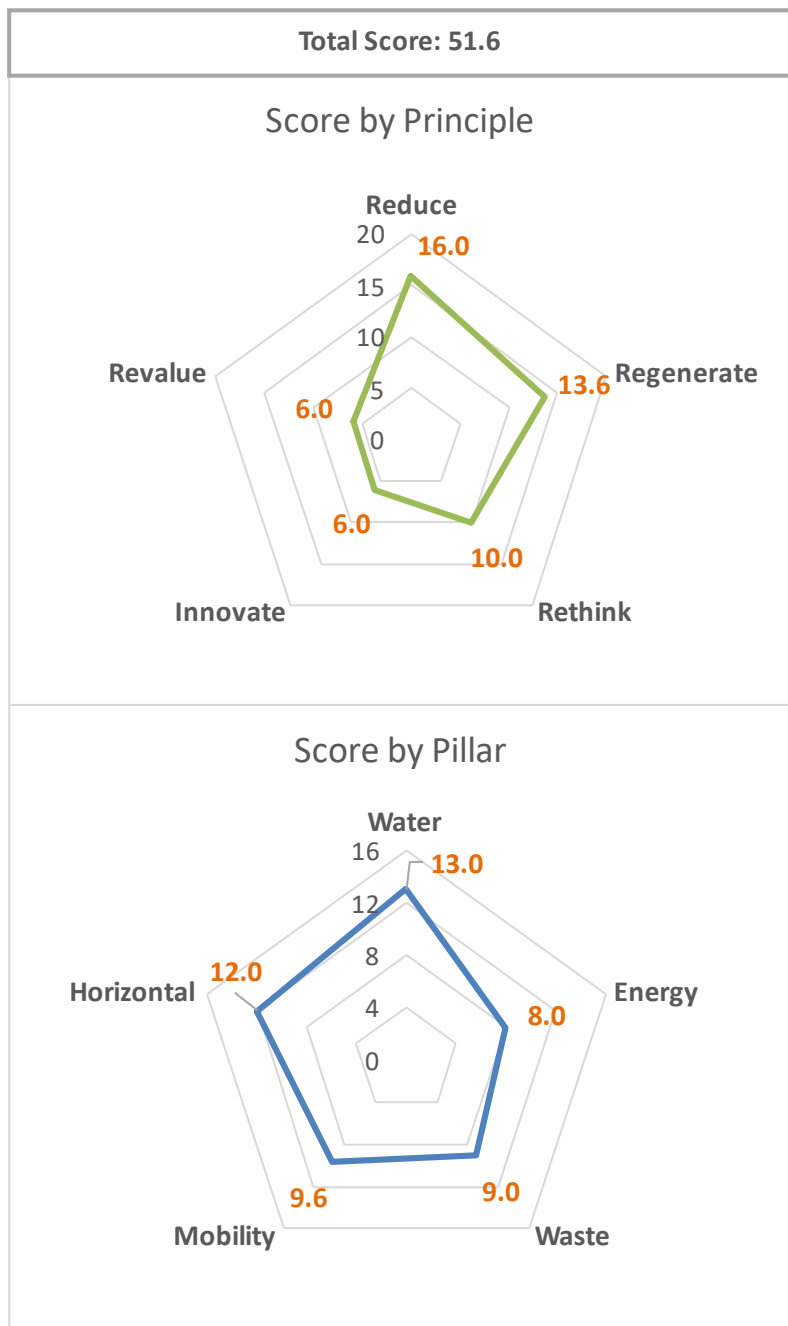
Η **ανάλυση κενών** εντοπίζει ορισμένα ζητήματα στη Στρατηγική. σημειώνοντας ότι τα προτεινόμενα μέτρα επικεντρώνονται σε περιορισμένο αριθμό αρχών, επομένως άλλες αρχές, όπως η πτυχή της καινοτομίας, δεν έχουν αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Πρέπει επίσης να δοθεί έμφαση στη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων και στη βελτίωση των διαδικασιών διακυβέρνησης.

Τα 37 προτεινόμενα μέτρα στη στρατηγική της Μάλτας αναμένεται να κοστίσουν συνολικά 740.000 ευρώ, ενώ τα κονδύλια θα διατεθούν μέσω υφιστάμενων τομεακών σχεδίων διαχείρισης.

Η συνολική βαθμολογία που υπολογίζεται για τη Στρατηγική της Μάλτας είναι **51,6 επί μιας μέγιστης δυνατής βαθμολογίας 120 (43%)**, κατηγοριοποιώντας τη Στρατηγική ως «Beginning Pro-Activist» (αρχική προδραστικότητα), σύμφωνα με την ταξινόμηση του SSSA (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), όπως παρουσιάζεται στο Σχήμα 6. Όσον αφορά τις βαθμολογίες που αποδίδονται για κάθε αρχή, οι υψηλότερες βαθμολογίες καταγράφονται για τις αρχές της μείωσης της αναγέννησης με 16 και 13,6 αντιστοίχως, ωστόσο, η στρατηγική είναι αδύναμη ως προς την αρχή της επαναξιοποίησης και της καινοτομίας, λαμβάνοντας βαθμολογία 6 έκαστη. Η Στρατηγική λαμβάνει μια βαθμολογία για κάθε πυλώνα, η οποία κυμαίνεται από 13 για τον πυλώνα του νερού (η μέγιστη) έως 8 για τον πυλώνα της ενέργειας (η ελάχιστη).

Σχήμα 6. Βαθμολογία για την κυκλικότητα της στρατηγικής για τη Μάλτα

Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στη Στρατηγική INCIRCLE

5. Κύρια συμπεράσματα για τις πέντε στρατηγικές INCIRCLE

5.1. Οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι πέντε εταίροι

Οι πέντε εταίροι αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις και αδυναμίες που σχετίζονται με τον νησιωτικό τους χαρακτήρα, επιπρόσθετα στη γεωγραφικά απομακρυσμένη φύση τους, καθώς βρίσκονται όλοι στην περιφέρεια της ηπειρωτικής Ευρώπης. Αυτό τους καθιστά σε γενικές γραμμές εξαρτώμενους σε μεγάλο βαθμό από τις αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές για τις εισαγωγικές και εξαγωγικές τους ανάγκες, συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού. Αυτή η κατάσταση έχει ως αποτέλεσμα υψηλό κόστος μεταφορών, το οποίο επηρεάζει την ανταγωνιστικότητά τους στις διεθνείς αγορές και προκαλεί σημαντικό αποτύπωμα άνθρακα. Επιπλέον, ο τουριστικός τομέας συμβάλλει σημαντικά στη γενική κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των πέντε εταίρων, γεγονός που αυξάνει την ευάλωτότητά τους στους αρνητικούς κραδασμούς που βίωσε η διεθνής τουριστική δραστηριότητα με την πανδημία Covid-19, η οποία έφερε τον τουριστικό τομέα σε τέλμα για αρκετούς μήνες.

Καθώς ο παράκτιος και ο θαλάσσιος τουρισμός είναι τα δύο κύρια τουριστικά προϊόντα που προσφέρονται σήμερα από τους πέντε εταίρους, η εποχικότητα είναι προφανώς η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίζουν, καθώς προκαλεί πιέσεις τόσο στους πόρους όσο και στο περιβάλλον λόγω του μαζικού τουρισμού και δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις που απειλούν τη διαβίωση των τοπικών κοινωνιών. Παράλληλα παρατηρείται μεταβαλλόμενη τάση ζήτησης στον τουρισμό, με στροφή προς διαμονές μικρότερης διάρκειας αλλά πιο συχνές, αυξάνοντας έτσι τη ζήτηση για ιδιωτικά καταλύματα έναντι των συλλογικών, και προτίμηση για προγραμματισμό πιο εξατομικευμένων διακοπών, που γίνεται όλο και περισσότερο μέσω του Διαδικτύου. Αυτό προκαλεί μετατόπιση του ρόλου των πολλών ενδιαφερόμενων φορέων της τουριστικής βιομηχανίας, καθώς ήταν απαραίτητη για να διευκολυνθεί η μετάβαση του τουριστικού τομέα στην κυκλική οικονομία.

Ωστόσο, οι πέντε εταίροι χαρακτηρίζονται από διακριτές κοινωνικοοικονομικές καταστάσεις που καταλήγουν σε συγκεκριμένες ανάγκες και στόχους που θα επιτρέψουν στον τουριστικό τομέα να ακολουθήσει μια κυκλική και βιώσιμη πορεία. Υπάρχουν στρατηγικές που έχουν ως κύριο στόχο την ανάπτυξη ευνοϊκών συνθηκών για μια βιώσιμη τουριστική βιομηχανία, ενώ άλλες είναι σχετικά πιο μπροστά στην πορεία προς την κυκλικότητα και εστιάζουν περισσότερο στο μικροεπίπεδο παρέχοντας τα εργαλεία στους τουριστικούς φορείς για να βελτιώσουν τις δραστηριότητές τους.

Η **Αλβανία**, η οποία βρίσκεται σε ενταξιακή πορεία στην ΕΕ, διαθέτει πολύ περιορισμένες υποδομές για τον τουρισμό σε όλους τους τομείς, οι οποίες είναι ζωτικής σημασίας όχι μόνο για τον τουριστικό τομέα, αλλά και για τη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη. Αυτό αποδεικνύεται από την έλλειψη διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας, τα περιορισμένα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης, την υψηλή εξάρτηση της διαχείρισης αποβλήτων από τη μέθοδο της υγειονομικής ταφής, την απουσία απευθείας αεροπορικών συνδέσεων με άλλες ηπείρους και την έλλειψη υποδομών για τη φόρτιση της ηλεκτρικής κινητικότητας. Συνεπώς, η στρατηγική επικεντρώνεται στην ανάπτυξη του νομικού πλαισίου και των στρατηγικών για να ευθυγραμμιστεί με το κεκτημένο της ΕΕ και στην ανάπτυξη υποδομών που ευνοούν τον τουρισμό, ώστε να παρέχει τις κρίσιμες απαιτήσεις για τη δημιουργία και τη στήριξη ενός ισχυρού τουριστικού τομέα που με τη σειρά του θα ανοίξει νέες παραγωγικές θέσεις εργασίας και θα συμβάλει στη διαβίωση των κοινοτήτων της (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Οι **Βαλεαρίδες Νήσοι**, από την άλλη, είναι μια ιδιαίτερα ανεπτυγμένη περιοχή με κατά κεφαλήν ΑΕΠ που είναι το έβδομο υψηλότερο στην Ισπανία. Ο τουριστικός τομέας είναι ο κύριος συντελεστής αυτής της ευνοϊκής οικονομικής δραστηριότητας, καθώς συμβάλλει σχεδόν στο 50% του ΑΕΠ της περιοχής. Τα νησιά, ωστόσο, υποφέρουν από αρνητικές εξωτερικές επιδράσεις που προκαλούνται από τον συσχετισμό της τουριστικής δραστηριότητας με την υψηλή κατανάλωση, η οποία επηρεάζει τους φυσικούς πόρους, όπως το νερό και την ενέργεια, την παραγωγή αποβλήτων που διπλασιάζεται κατά τις περιόδους αιχμής του εποχικού τουρισμού και τη μεγάλη χρήση ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων από τους τουρίστες, η οποία επιδεινώνει την ήδη υψηλή εξάρτηση των κατοίκων από αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης. Ο τουριστικός τομέας κατηγορείται επίσης για τα υψηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, καθώς οι νέοι δελεάζονται από τις αμειβόμενες θέσεις εργασίας στον τουριστικό κλάδο. Η προσέγγιση της Στρατηγικής επικεντρώνεται επομένως στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και στη μετατόπιση του παραδοσιακού τουριστικού μοντέλου σε πιο βιώσιμες πρακτικές, με στόχο να βελτιωθεί η ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα του κλάδου και να μειωθεί η εποχικότητα, με βελτίωση παράλληλα της ποιότητας ζωής στις Βαλεαρίδες Νήσους (AETIB & Planeting, 2021).

Ο τουρισμός στην **Κρήτη** αποτελεί κορυφαίο οικονομικό κλάδο, ωστόσο κατηγορείται για τα πρόσφατα σοβαρά περιβαλλοντικά και κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που απειλούν τη βιωσιμότητα του νησιού. Οι περισσότερες τουριστικές ζώνες έχουν υψηλή συγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας, κορεσμό και υπερανάπτυξη, με αποτέλεσμα διάφορες εξωτερικές επιδράσεις, όπως ηχορύπανση και ατμοσφαιρική ρύπανση, κυκλοφοριακή συμφόρηση, μειωμένη οδική ασφάλεια, ανεξέλεγκτη κατασκευαστική δραστηριότητα, θαλάσσια ρύπανση, προβλήματα αισθητικής και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Η Στρατηγική INCIRCLE στοχεύει στην αντιμετώπιση της έλλειψης ευαισθητοποίησης των βασικών παραγόντων του τουριστικού τομέα σχετικά με τις κυκλικές και βιώσιμες πρακτικές, ενημερώνοντας και εμπλέκοντας τους ενδιαφερόμενους φορείς στην πορεία της χώρας προς την κυκλική οικονομία (Bakinta, Madoulka, & Tikmanidi, 2021).

Η **Κύπρος** έχει προβεί πρόσφατα σε σημαντικές στρατηγικές μεταρρυθμίσεις και αναβαθμίσεις των υποδομών της, οι οποίες επέτρεψαν στην τουριστική βιομηχανία να αναπτυχθεί με ρυθμούς ρεκόρ, οδηγώντας σε άνευ προηγουμένου αριθμό αφίξεων και εσόδων. Ωστόσο, περίπου το 80% της συνολικής τουριστικής δραστηριότητας σημειώνεται μεταξύ Μαΐου και Οκτωβρίου. Αυτή η έντονη εποχικότητα στον κλάδο συσχετίζεται με την υπερεκμετάλλευση των υφιστάμενων υποδομών, τις αυξημένες πιέσεις στους ήδη λιγοστούς υδάτινους και ενεργειακούς πόρους, την απότομη αύξηση της παραγωγής αποβλήτων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, ενώ ο μειωμένος αριθμός τουριστικών αφίξεων κατά τους χειμερινούς μήνες επηρεάζει αρνητικά την κερδοφορία των επιχειρήσεων και τη σταθερότητα της απασχόλησης. Η Στρατηγική της Κύπρου επικεντρώνεται στη δημιουργία μιας ενισχυμένης εικόνας για την Κύπρο ως τουριστικό προορισμό που βασίζεται στην περιβαλλοντική συνείδηση της χώρας και στη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος και της ποιότητας ζωής των Κυπρίων (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Τα **νησιά της Μάλτας** έχουν κάνει σημαντικές επενδύσεις για την επέκταση και την αναβάθμιση των υποδομών για το νερό, την ενέργεια, τα απόβλητα και το οδικό δίκτυο, καθώς και για την αποκατάσταση χώρων πολιτισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτή η επένδυση ήταν απαραίτητη για να καλύψει τις αυξανόμενες απαιτήσεις του πληθυσμού και της οικονομίας της Μάλτας, καθώς και την αυξανόμενη τουριστική δραστηριότητα. Ωστόσο, οι κυριότεροι προβληματικοί τομείς για τη Μάλτα σχετίζονται με τη μείωση της παραγωγής και το διαχωρισμό των αποβλήτων, την υιοθέτηση επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τις πρακτικές βιώσιμης κινητικότητας, με αποτέλεσμα οι συγκοινωνίες να παραμένουν σε μεγάλο βαθμό

εξαρτώμενες από τη χρήση επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης, και τον επαρκή προγραμματισμό έργων ανάπτυξης και των κατασκευαστικών έργων, επηρεάζοντας την αισθητική εικόνα, τους φυσικούς βιότοπους και τη βιοποικιλότητα του νησιού. Τα τελευταία χρόνια η Μάλτα εφάρμοσε μια σειρά μέτρων για να διαφοροποιήσει το τουριστικό προϊόν της και αυτό επέφερε μια αλλαγή στις τουριστικές τάσεις, με αποτέλεσμα την αύξηση των τουριστικών αφίξεων κατά τους μήνες μεσαίας ζήτησης, γεγονός που βελτίωσε την οικονομική βιωσιμότητα των τουριστικών επιχειρήσεων. Η Στρατηγική επικεντρώνεται στη μετατόπιση των πρακτικών των τουριστών και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό κλάδο προς πιο βιώσιμη και κυκλική συμπεριφορά μέσω της ευαισθητοποίησης και της τεχνικής και οικονομικής υποστήριξης, καθώς επίσης και της ανάπτυξης σχεδίων για τον τουριστικό τομέα (The Energy and Water Agency, 2020).

Οι περιγραφές που παρέχονται στις Στρατηγικές INCIRCLE σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση της κυκλικότητας δείχνουν ότι κάθε εταίρος έχει επιτύχει ένα επίπεδο δέσμευσης προς μια πιο κυκλική οικονομία, αν και σε διαφορετικούς βαθμούς. Αυτή η πρόοδος επαναλαμβάνεται στις εκθέσεις αξιολόγησης κυκλικότητας σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση του κυκλικού τουρισμού στις συμμετέχουσες χώρες (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), δείχνοντας ότι οι πέντε εταίροι έχουν σημειώσει ήδη πρόοδο προς αυτή την κατεύθυνση. Η απόδοση της τρέχουσας κυκλικότητας των Βαλεαρίδων Νήσων δεν ήταν δυνατό να αξιολογηθεί πλήρως λόγω ελλειπών πληροφοριών. Τα μέτρα που προτείνονται στις Στρατηγικές INCIRCLE, τα οποία αναπτύσσονται έχοντας προσδιορίσει τις ανάγκες, το όραμα και τους στόχους, βασίζονται στην πρόοδο που έχει επιτευχθεί μέχρι στιγμής για τη δυνητική περαιτέρω βελτίωση της βιωσιμότητας των δραστηριοτήτων του τουριστικού τομέα.

5.2. Κύρια αποτελέσματα της αξιολόγησης των στρατηγικών

5.2.1. Η κυκλικότητα των πέντε στρατηγικών

Εάν εξετάσουμε τον **αριθμό των μέτρων** (Σχήμα 7) που παρουσιάζονται από κάθε εταίρο, η Μάλτα παρείχε τον μεγαλύτερο αριθμό μέτρων με συνολικά 37 μέτρα. Ακολουθεί η Κύπρος που εντόπισε 32 μέτρα συνολικά. Η Αλβανία και οι Βαλεαρίδες Νήσοι είχαν παρόμοιο αριθμό μέτρων, με 22 και 23 μέτρα αντίστοιχα. Η Κρήτη είχε τα λιγότερα μέτρα, μόλις 6.

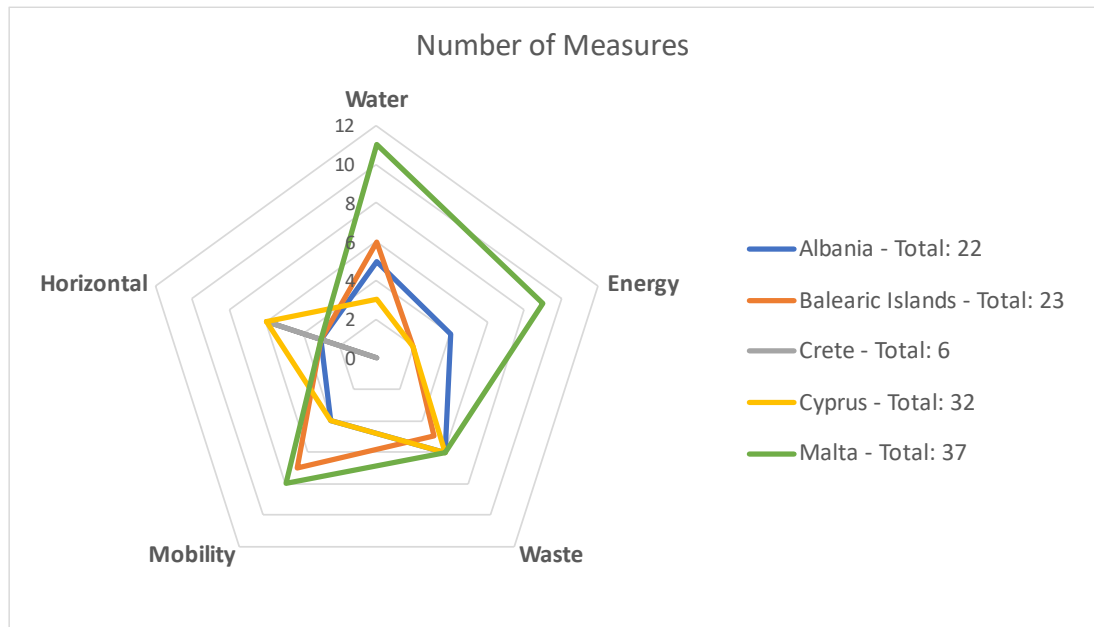
Τα μέτρα της Μάλτας αφορούσαν κυρίως το νερό, την ενέργεια και την κινητικότητα. Τα μέτρα της Κύπρου αφορούσαν κυρίως τον πυλώνα των αποβλήτων και τον οριζόντιο πυλώνα, με τον πυλώνα του νερού να έχει τα λιγότερα μέτρα. Τα μέτρα της Κρήτης επικεντρώθηκαν αποκλειστικά στον οριζόντιο πυλώνα. Η στρατηγική για τις Βαλεαρίδες Νήσους προέβλεπε μέτρα που αφορούσαν κυρίως τον πυλώνα της κινητικότητας και ακολουθούσε ο πυλώνας του νερού. Ο πυλώνας της ενέργειας και ο οριζόντιος πυλώνας έτυχαν της λιγότερης προσοχής στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, με μόλις 2 και 3 μέτρα αντίστοιχα. Η Αλβανία έχει παρόμοιο αριθμό μέτρων για κάθε πυλώνα, τονίζοντας πώς η στρατηγική της αντιμετωπίζει την κυκλικότητα σε όλους τους πυλώνες. Τα περισσότερα μέτρα είχαν ως στόχο τον πυλώνα των αποβλήτων, με συνολικά 6 μέτρα, και ακολούθησε ο πυλώνας του νερού. Ο πυλώνας που έλαβε τα λιγότερα μέτρα στη στρατηγική της Αλβανίας ήταν ο οριζόντιος πυλώνας, με 3 μέτρα.

Γενικά, ο πυλώνας του νερού ήταν ο πιο στοχοθετημένος πυλώνας σε όλες τις στρατηγικές, με τον πυλώνα της κινητικότητας να ακολουθεί. Ο οριζόντιος πυλώνας και ο πυλώνας της ενέργειας είχαν εξίσου τα λιγότερα μέτρα, 15 συνολικά. Οι βαθμολογίες της κυκλικότητας υπολογίστηκαν για κάθε στρατηγική προκειμένου να εκτιμηθεί ο βαθμός κυκλικότητας, όπως φαίνεται στο Σχήμα 8. Η Μάλτα έλαβε την υψηλότερη βαθμολογία με

51,6 και ακολουθεί η Κύπρος με 44. Η Αλβανία και οι Βαlearίδες Νήσοι έλαβαν βαθμολογία 38,3 και 35 αντίστοιχα, ενώ η Κρήτη σημείωσε τη χαμηλότερη με συνολικά 12 βαθμούς.

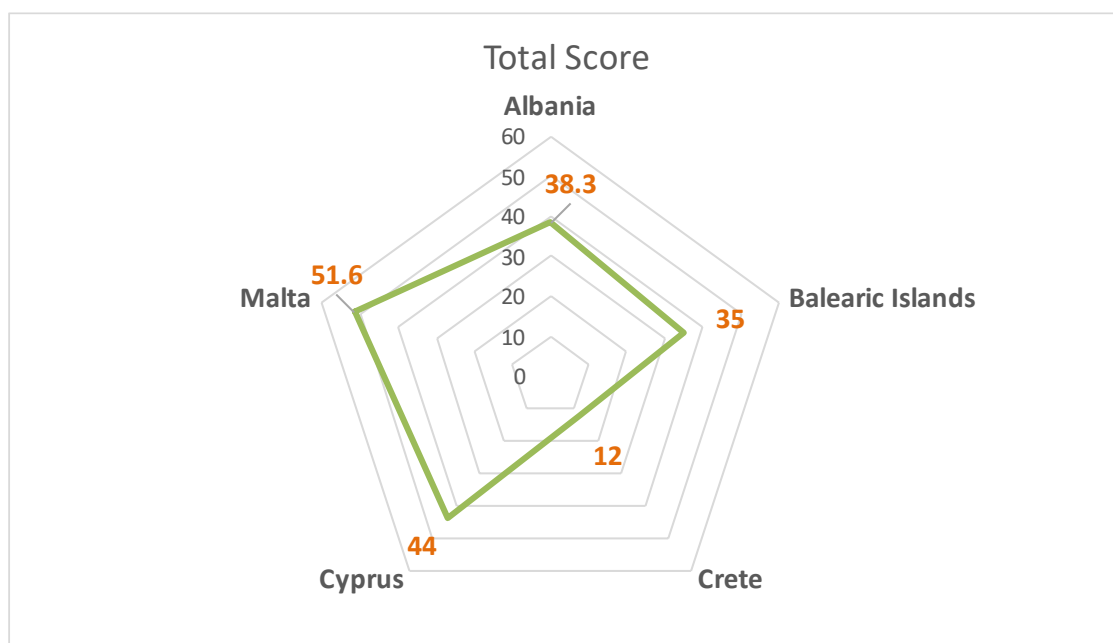
Σχήμα 7. Αριθμός μέτρων στις πέντε στρατηγικές INCIRCLE

Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στις Στρατηγικές INCIRCLE

Σχήμα 8. Σύγκριση των συνολικών βαθμολογιών κυκλικότητας των πέντε Στρατηγικών INCIRCLE

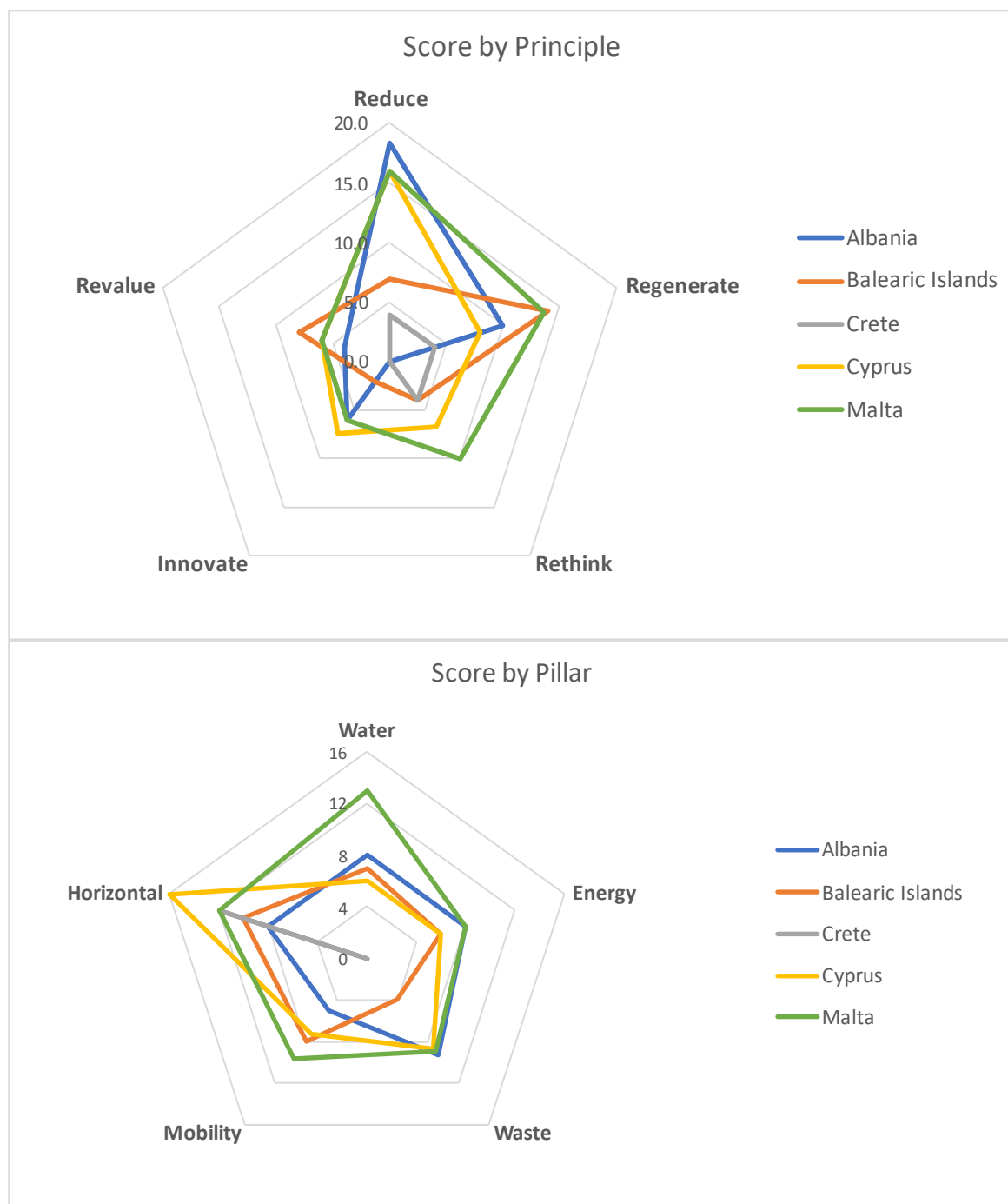
Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στις Στρατηγικές INCIRCLE

Όσον αφορά τις βαθμολογίες κυκλικότητας για την κάθε αρχή, η πλειονότητα των μέτρων που προβλέπονται στις στρατηγικές αφορούν τις αρχές μείωσης και αναγέννησης, όπως φαίνεται στο Σχήμα 9. Γενικά, οι στρατηγικές παρουσιάζουν αδυναμίες όσον αφορά τις αρχές της καινοτομίας, της επαναξιοποίησης και της επανεξέτασης. Η στρατηγική της Κύπρου είχε τον καλύτερο συνδυασμό μέτρων βάσει των πέντε αρχών, επιτυγχάνοντας την υψηλότερη βαθμολογία 16 για την αρχή της μείωσης και τη χαμηλότερη βαθμολογία 6 για την αρχή της επαναξιοποίησης. Η Κρήτη δεν είχε βαθμούς για τις αρχές της καινοτομίας και της επαναξιοποίησης, ωστόσο συγκέντρωσε τη μεγαλύτερη βαθμολογία 4 εξίσου για τις αρχές της μείωσης, της αναγέννησης και της επανεξέτασης. Η Αλβανία σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία για την αρχή της μείωσης με βαθμολογία 18,3, η οποία είναι η υψηλότερη βαθμολογία για αρχή σε όλες τις στρατηγικές. Από την άλλη πλευρά, η Αλβανία είναι ο μόνος εταίρος που δεν έλαβε βαθμολογία για την αρχή της επανεξέτασης. Η αρχή με την υψηλότερη βαθμολογία για τις Βαλεαρίδες Νήσους ήταν η αρχή της αναγέννησης, για την οποία πέτυχαν βαθμολογία 14. Ωστόσο, η περιοχή δεν διαθέτει μέτρα για την αρχή της καινοτομίας, με αποτέλεσμα να λάβει τη χαμηλότερη βαθμολογία 2 για αυτήν την αρχή. Η Μάλτα πέτυχε την υψηλότερη βαθμολογία 16 για την αρχή της μείωσης και έλαβε την υψηλότερη βαθμολογία 10 έναντι όλων των στρατηγικών για την αρχή της επανεξέτασης.

Όσον αφορά τις βαθμολογίες ανά πυλώνα, όλες οι χώρες καταγράφουν σχετικά υψηλή βαθμολογία στον οριζόντιο πυλώνα, με τη μικρότερη βαθμολογία να καταγράφεται από την Αλβανία, με βαθμολογία 8 (Σχήμα 9). Η Αλβανία έλαβε την υψηλότερη βαθμολογία 9,3 για τον πυλώνα των αποβλήτων και τη χαμηλότερη για τον πυλώνα της κινητικότητας (5). Οι Βαλεαρίδες Νήσοι έλαβαν σχετικά χαμηλή βαθμολογία σε όλους τους πυλώνες, με τη χαμηλότερη για τον πυλώνα των αποβλήτων (4). Η Κρήτη έλαβε βαθμολογία μόνο για τον οριζόντιο πυλώνα (12). Η Κύπρος πέτυχε την υψηλότερη βαθμολογία 16 στον οριζόντιο πυλώνα, με τον πυλώνα των αποβλήτων να ακολουθεί. Χαμηλότερη βαθμολογία 6 έλαβαν εξίσου οι πυλώνες για το νερό και την ενέργεια. Οι βαθμολογίες που έλαβε η Μάλτα είναι καλύτερα κατανεμημένες στους πέντε πυλώνες, με την υψηλότερη βαθμολογία 13 να λαμβάνεται για τον πυλώνα του νερού και τη χαμηλότερη βαθμολογία 8 για τον πυλώνα της ενέργειας.

Σχήμα 9. Σύγκριση της βαθμολογίας κυκλικότητας κατά αρχή και πυλώνα των πέντε Στρατηγικών INCIRCLE
Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στις Στρατηγικές INCIRCLE

5.2.2. Περιορισμοί της βαθμολογίας κυκλικότητας και συστάσεις

Το σύστημα βαθμολόγησης που αναπτύχθηκε και προσαρμόστηκε από την Έκθεση πλαισίου αξιολόγησης στρατηγικής (μέρος του Παραδοτέου 4.1.1) παρέχει έναν δείκτη μέτρησης της κυκλικότητας των μέτρων INCIRCLE που προτείνονται από τους πέντε εταίρους αυτού του έργου. Αυτή αξιολογείται με βάση τους πέντε πυλώνες και τις πέντε αρχές μιας κυκλικής οικονομίας. Ωστόσο, το συγκεκριμένο Πλαίσιο έχει τους περιορισμούς του όσον αφορά την αξιολόγηση της ολιστικής προσέγγισης της Στρατηγικής, καθώς βασίζεται

αποκλειστικά στην αξιολόγηση μέτρων. Ένας άλλος περιορισμός που προκύπτει από το Πλαίσιο, όπως σημειώνεται στην ενότητα για τη μεθοδολογική προσέγγιση, είναι ότι δεν αποτελεί εξαντλητικό κατάλογο όλων των πιθανών κυκλικών μέτρων.

Επιπλέον, όπως σημειώθηκε στην ενότητα της προσέγγισης, το πλαίσιο βασίζεται σε συνολικά 125 τύπους μέτρων, και ένα υψηλό ποσοστό των τύπων μέτρων στο Πλαίσιο χρήζουν περαιτέρω επεξεργασίας για να λάβουν την πλήρη βαθμολογία 2 αντί για 1, που θα έδινε τη μέγιστη δυνατή βαθμολογία 120. Μέσω αυτής της προσέγγισης, το Πλαίσιο θέτει σχετικά φιλόδοξες απαιτήσεις για τις στρατηγικές που απαιτούν τη διαθεσιμότητα πολύ περισσότερων κονδυλίων και πόρων για την εφαρμογή μέτρων και την παρακολούθηση της προόδου τους. Ενώ το Πλαίσιο έχει κάποιους περιορισμούς, αποτελεί τη βάση για την ποσοτική μέτρηση της κυκλικότητας και χρησιμεύει για να αναδείξει τα προβλήματα και να συμβάλει στη διαδικασία προτεραιοποίησης, διαμόρφωσης πολιτικής και παρακολούθησης της προόδου. Επίσης, το αναπτυγμένο Πλαίσιο καταφέρνει να τυποποιήσει μια σύνθετη σειρά πληροφοριών σχετικά με το νερό, την ενέργεια, τα απόβλητα, την κινητικότητα και οριζόντια ζητήματα σε μια ενιαία βαθμολογία. Έτσι, η βαθμολογία κυκλικότητας που αναπτύσσεται παρέχει μια σημαντική βάση για την ενημέρωση των πολιτών και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής σχετικά με βασικά προβλήματα στον τουριστικό τομέα και τις ενέργειες που απαιτούνται για τη διαχείρισή τους. Ενώ ο κύριος στόχος αυτής της αξιολόγησης είναι να καθοριστεί η βαθμολογία κυκλικότητας των πέντε στρατηγικών, πρέπει να τονιστεί ότι το Πλαίσιο θα πρέπει να χρησιμεύει ως μέσο και όχι ως σκοπός για τη βελτιωμένη λήψη αποφάσεων.

Είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι, όπως αντικατοπτρίζεται στην ανάλυση των κενών για κάθε στρατηγική, όλα τα έγγραφα της στρατηγικής χρειάζονται περαιτέρω βελτιώσεις, όχι μόνο για να αυξηθεί η κυκλικότητα των μέτρων, αλλά και για να βελτιωθεί η Στρατηγική στο σύνολό της. Κατά την αναθεώρηση και την επικαιροποίηση των στρατηγικών, είναι χρήσιμο να λαμβάνονται υπόψη και άλλες κατευθυντήριες γραμμές, για να διασφαλιστεί ότι η συνολική διαδικασία χάραξης της πολιτικής και σχεδιασμού επαρκεί για την αντιμετώπιση των προβλημάτων στην περιοχή. Το έγγραφο εργασίας «Better Regulation Guidelines» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2017) και το έγγραφο «Applying Evaluation Criteria Thoughtfully» του ΟΟΣΑ (OECD, 2021), θεσπίζουν ένα σύνολο κριτηρίων, που μπορούν να εφαρμοστούν στον σχεδιασμό των παρεμβάσεων, στον στρατηγικό σχεδιασμό και στην παρακολούθηση των στρατηγικών αποτελεσμάτων. Κατ' ελάχιστον, αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές υπαγορεύουν την αξιολόγηση των παρεμβάσεων ως προς:

1. Την αποτελεσματικότητα,
2. Την αποδοτικότητα,
3. Τη συνάφεια,
4. Τη συνοχή τόσο στο εσωτερικό όσο και με άλλες παρεμβάσεις της ΕΕ, και
5. Την επιτευχθείσα προστιθέμενη αξία (European Commission, 2017),
6. Ο ΟΟΣΑ προσθέτει επίσης δύο ακόμα κριτήρια, τον αντίκτυπο και τη βιωσιμότητα (OECD, 2021).

Σε σχέση με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2017), η ανάπτυξη στρατηγικής πρέπει να διασφαλίζει ότι τα μέτρα είναι αποτελεσματικά για την επίτευξη των στόχων τους, ότι σχετίζονται με τις ανάγκες που προσδιορίζονται στη διαδικασία ανάπτυξης στρατηγικής και ότι συνάδουν με την περιφερειακή, εθνική και ενωσιακή πολιτική. Λαμβάνεται επίσης υπόψη η αποδοτικότητά τους ως προς την αξιοποίηση των πόρων για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων, μαζί με την προστιθέμενη αξία που επιτυγχάνεται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Η εφαρμογή τέτοιων κατευθυντήριων γραμμών θα πρέπει επομένως να αντικατοπτρίζεται στη συνολική στρατηγική που έχει αναπτυχθεί, όπως απαιτείται από το υπόδειγμα στρατηγικής (μέρος του **Π3.3.1: Επιχειρησιακό Μοντέλο**), και η ανάπτυξη στρατηγικής πρέπει να ακολουθεί μια διαδικασία, κατά την οποία πρώτα προσδιορίζεται το πλαίσιο ως προς τη σχετική υπάρχουσα πολιτική και την τρέχουσα κατάσταση του τουριστικού τομέα. Η τρέχουσα κατάσταση πρέπει να εξηγηθεί με βάση τις διασυνδέσεις και τις επιπτώσεις του τουριστικού τομέα στους πόρους, το περιβάλλον και τις κοινότητες. Μέσω αυτής της διαδικασίας, σε συνδυασμό με διαβουλεύσεις με τους ενδιαφερόμενους φορείς, είναι δυνατό να εντοπιστούν τα προβλήματα στην εκάστοτε περιοχή και επακόλουθα οι ειδικές ανάγκες τους. Έτσι προσδιορίζεται το στρατηγικό όραμα και οι στόχοι, οδηγώντας στη διερεύνηση περαιτέρω πιθανών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των αναγκών, με απώτερο στόχο να επιτευχθούν οι καθορισμένοι στόχοι. Χρειάζεται επομένως να προσδιοριστούν τα χρονοδιαγράμματα, ο προϋπολογισμός και οι αρμόδιοι φορείς για την υλοποίηση των παρεμβάσεων, και έπειτα να καθοριστεί το πλαίσιο παρακολούθησης των δεικτών αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Τα στοιχεία που διερευνήθηκαν με αυτή τη διαδικασία συνιστούν ουσιαστικά τη βάση για την αξιολόγηση της στρατηγικής όπως απαιτείται από τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που περιγράφονται παραπάνω.

Έτσι, πρέπει να σημειωθεί ότι μπορεί η κυπριακή στρατηγική να μην καταγράφει την υψηλότερη βαθμολογία κυκλικότητας μεταξύ των πέντε στρατηγικών, ωστόσο, ακολουθεί πλήρως τη διαδικασία ανάπτυξης στρατηγικής, το οποίο είναι αξιόπαινο. Προσδιορίζει με σαφήνεια τις ανάγκες, το όραμα, τους σκοπούς και τους στόχους της Στρατηγικής και τα μεταφράζει σε συγκεκριμένα μέτρα που έχουν σχεδιαστεί για να ανταποκρίνονται στους καθορισμένους στόχους. Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν περιορισμοί ως προς τον συγκεκριμένο σχεδιασμό των μέτρων, η διαδικασία που ακολουθείται και η τεκμηρίωση της Στρατηγικής για την Κύπρο ευθυγραμμίζονται επαρκώς με τις απαραίτητες απαιτήσεις.

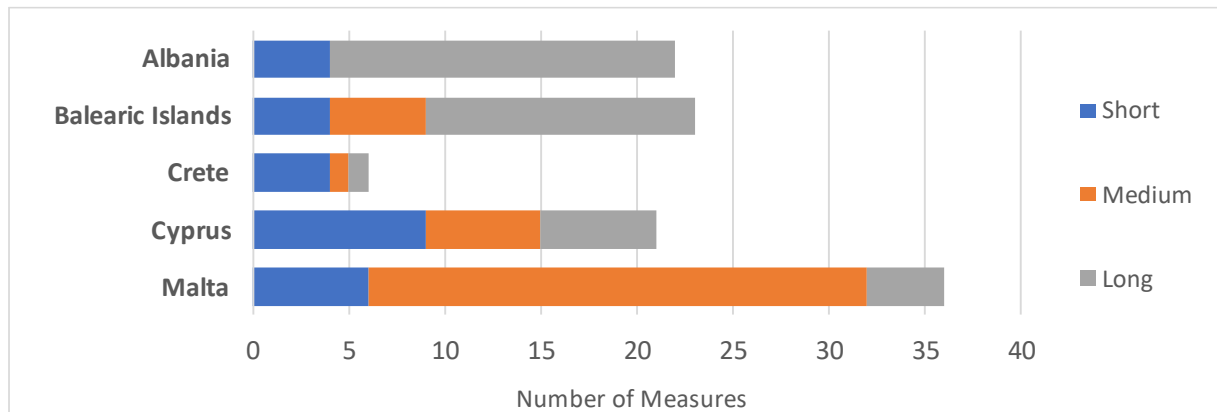
5.2.3. Διάρκεια υλοποίησης των πέντε στρατηγικών

Τα μέτρα που προβλέπονται στο πλαίσιο των στρατηγικών έχουν διαφορετικούς ορίζοντες υλοποίησης, και κατηγοριοποιούνται σε βραχυπρόθεσμα (0-2 έτη), μεσοπρόθεσμα (2-5 έτη) ή μακροπρόθεσμα (5-10 έτη). Όπως παρουσιάζεται στο Σχήμα 10, η στρατηγική της Κύπρου έχει τα περισσότερα μέτρα με σύντομη περίοδο υλοποίησης (9 μέτρα βραχυπρόθεσμης υλοποίησης). Πάνω από τα μισά μέτρα της Μάλτας αναμένεται να υλοποιηθούν μεσοπρόθεσμα. Τέλος, η Αλβανία έχει τα περισσότερα μακροπρόθεσμα μέτρα (συνολικά 18).

Η στρατηγική της Κύπρου έχει τα πιο ισοκατανεμημένα μέτρα βάσει ετών, με 9 μέτρα βραχυπρόθεσμης υλοποίησης και 6 μέτρα μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης υλοποίησης. Οι στρατηγικές των Βαλεαρίδων Νήσων και της Αλβανίας έχουν τον μεγαλύτερο αριθμό μακροπρόθεσμων μέτρων, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα αποτελέσματα της στρατηγικής είναι πιθανό να αρχίσουν να αποδίδουν μακροπρόθεσμα, ενώ λίγα μόνο μέτρα προτείνονται για την επίτευξη αλλαγής βραχυπρόθεσμα έως μεσοπρόθεσμα.

Σχήμα 10. Αριθμός μέτρων INCIRCLE κατά διάρκεια περιόδου υλοποίησης

Πηγή: Εκτιμήσεις του συντάκτη, με βάση τις πληροφορίες που παρέχονται στις Στρατηγικές INCIRCLE

5.2.4 Μακροπρόθεσμη σκοπιμότητα των στρατηγικών

Οι παρακάτω συστάσεις στοχεύουν στη βελτίωση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας και του αντίκτυπου, επιδιώκοντας παράλληλα την άρση των συναφών εμποδίων, και στη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης επιτυχίας, αξιοποιώντας καίριους παράγοντες για την επιτυχία. Για να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη σκοπιμότητα, είναι σημαντικό να αναπτυχθεί επαρκώς ο αρχικός σχεδιασμός της στρατηγικής λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πιθανές πτυχές και με τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων, ώστε να εξασφαλιστεί το συνεχές ενδιαφέρον και η συνεχής υποστήριξη. Επομένως, είναι σημαντικό να εντοπίζονται εξ αρχής τυχόν προβλήματα που μπορεί να προκύψουν από την υλοποίηση της στρατηγικής, ώστε να αποφεύγονται μεταγενέστεροι κλυδωνισμοί. Ο **καλός αρχικός σχεδιασμός** είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή υιοθέτηση και υλοποίηση μιας στρατηγικής. Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να γίνει ακολουθώντας καλές πρακτικές και τεχνικές, η επιτυχία των οποίων έχει αποδειχθεί ήδη. Επομένως, είναι σημαντικό **ο σχεδιασμός να είναι συναφής και κατάλληλος** για να επιτύχει τους στόχους του και να αντιμετωπίσει τα προβλεπόμενα προβλήματα. Αυτό καθιστά την όποια στρατηγική αποτελεσματική. Η **αποτελεσματικότητα** αποτελεί βασικό κριτήριο που εξηγεί τον βαθμό στον οποίο η στρατηγική συμβάλλει στους στόχους της μέσω της επίτευξης των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων. Η επιτυχία της στρατηγικής εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων υλοποίησης, παρακολούθησης και επιβολής των δεικτών αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Επομένως, πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι αρμόδιοι φορείς στους οποίους ανατίθεται η πραγματοποίηση αυτών των δραστηριοτήτων έχουν την απαραίτητη ικανότητα για να το πράξουν και ότι υπάρχουν επαρκείς συνέργειες μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερόμενων φορέων, ώστε να καταστεί δυνατή μια **συνεκτική προσέγγιση** για τη συλλογή δεδομένων και την αναφορά πληροφοριών.

Μια άλλη σημαντική πτυχή είναι η **αποδοτικότητα** της στρατηγικής. Πρέπει να διασφαλιστεί ότι τα αποτελέσματα του έργου επιτυγχάνονται με εύλογο κόστος, δηλαδή πόσο καλά οι εισροές/τα μέσα μετατρέπονται σε δραστηριότητες, ως προς την ποιότητά τους, την ποσότητα και τον χρόνο των επιτευχθέντων αποτελεσμάτων. Αυτό επηρεάζει σημαντικά τη **μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα** της στρατηγικής. Το κόστος υλοποίησης κάθε μέτρου πρέπει να αποτιμηθεί επαρκώς με λεπτομερή έρευνα, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαθεσιμότητα κονδυλίων καθ' όλη την υλοποίηση του μέτρου.

Μια άλλη σημαντική πτυχή για τη μακροπρόθεσμη σκοπιμότητα είναι ο **αντίκτυπος** της στρατηγικής και των μέτρων της. Αφορά την αποτελεσματικότητα των μέτρων για τις εκάστοτε εδαφικές και τομεακές ανάγκες και τους ευρύτερους στόχους πολιτικής. Ένα ακόμα σημαντικό σημείο είναι η **συνοχή** της στρατηγικής και των στόχων της με το ισχύον κεκτημένο της ΕΕ, τα εθνικά, περιφερειακά και τοπικά πλαίσια και τα σχέδια δράσης. Για να είναι επιτυχής η στρατηγική, πρέπει να ευθυγραμμιστεί με τους καθιερωμένους εθνικούς στόχους. Δεν μπορεί να αποτελέσει αυτόνομη στρατηγική, διαφορετικά δεν θα συμπεριλαμβάνεται στο ολικό όραμα της χώρας και η επιτυχία της θα είναι περιορισμένη. Η εσωτερική συνοχή είναι επίσης σημαντική προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι διάφορες ενέργειες της στρατηγικής συνεργάζονται καλά και υποστηρίζουν η μία την άλλη.

6. Συμπεράσματα

Όπως αποδεικνύεται από τα ευρήματα των πέντε στρατηγικών, το τρέχον μοντέλο του τουριστικού τομέα δεν είναι ούτε κυκλικό ούτε βιώσιμο, καθώς η δραστηριότητα εντός του τομέα είναι η αιτία περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων που μερικές φορές απειλούν την βιωσιμότητα των εταίρων. Ο μαζικός τουρισμός, και τα συσχετιζόμενα πρότυπα υψηλής αστικοποίησης και υψηλής κατανάλωσης, είναι μερικά παραδείγματα των δεσμών μεταξύ του τουριστικού τομέα και της ευρύτερης κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος. Καθώς ο αριθμός των τουριστικών αφίξεων αναμένεται ότι θα συνεχίσει να αυξάνεται μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα, οι επιπτώσεις αυτών των ροών είναι πιθανό να οδηγήσουν σε διάφορες εξωτερικές επιπτώσεις, όπως αυξημένο θόρυβο και ατμοσφαιρική ρύπανση, εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, κυκλοφοριακή συμφόρηση, υπερανάπτυξη, θαλάσσια ρύπανση, προβλήματα αισθητικής και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Εάν αυτή η τάση παραμείνει ανεξέλεγκτη, μπορεί να φτάσει σε οριακά σημεία. Επομένως ο τομέας χρειάζεται μακροπρόθεσμο, υπεύθυνο σχεδιασμό και διαχείριση, ειδικά για την εποχή μετά την πανδημία Covid-19.

Όπως καθίσταται σαφές από τις ισχυρές διασυνδέσεις της τουριστικής βιομηχανίας με τους άλλους τομείς της οικονομίας, που χαρακτηρίζονται από τις απαιτήσεις εισροών, καθώς και τις εκροές του, ο τομέας μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μετάβαση προς μια κυκλική οικονομία.

Οι στρατηγικές INCIRCLE για τους πέντε εταίρους δείχνουν ότι οι ενδιαφερόμενοι φορείς έχουν τη θέληση να κατευθύνουν τις δραστηριότητες του τουριστικού τομέα προς μια πιο κυκλική πορεία. Αυτό αντικατοπτρίζεται από την ετοιμότητα των εταίρων μέχρι σήμερα, η οποία αποδεικνύεται από την ύπαρξη μέτρων στις περισσότερες από τις πέντε περιοχές, καθώς και από την ίδια τη διαδικασία στρατηγικής που κατάφερε να φέρει σε επαφή τους διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς κάθε εταίρου προκειμένου να καταρτίσουν τις ανάγκες, το όραμα και τους στόχους για τον τομέα του κυκλικού τουρισμού. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι αυτή η πρόοδος αποτελεί σημαντικό επίτευγμα όσον αφορά τη μετάβαση σε πιο κυκλικές τουριστικές δραστηριότητες στην περιοχή της Μεσογείου.

Το επίπεδο δέσμευσης ως προς τους στόχους της κυκλικότητας διαφέρει μεταξύ των εταίρων, από μια ταξινόμηση «Beginning Concerned» για την Κρήτη, έως «Highly Concerned» για την Αλβανία και τις Βαλεαρίδες Νήσους, και την υψηλότερη ταξινόμηση «Beginning Pro-Activist» για την Κύπρο και τη Μάλτα. Αυτές οι ταξινομήσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τη βαθμολογία που προκύπτει από τα μέτρα της Στρατηγικής, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι θα συνεχίσουν να βελτιώνουν τη βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων στον τουριστικό τομέα. Αυτή η διαδικασία πρέπει να υποστηριχθεί, να διευκολυνθεί και να υποστηριχθεί από τους πολλούς παράγοντες του τομέα, οι οποίοι πρέπει επομένως να παραμείνουν δεσμευμένοι στις διαδικασίες σχεδιασμού και υλοποίησης προς όφελος ολόκληρης της κοινωνίας. Συμπερασματικά, η επιτυχία της στρατηγικής εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων σχεδιασμού, υλοποίησης, παρακολούθησης και επιβολής των δεικτών αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Επομένως, πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι αρμόδιοι φορείς που ορίζονται για την εκτέλεση αυτών των δραστηριοτήτων συμμετέχουν από τα πρώτα στάδια του σχεδιασμού της στρατηγικής, για να εξασφαλιστεί το αίσθημα αρμοδιότητας των ενδιαφερόμενων φορέων και η επαρκής ικανότητα απορρόφησης, η πολιτική βούληση και η διαθεσιμότητα εθνικών πόρων για την προώθηση και υλοποίηση της στρατηγικής.

References

- AETIB & Planeting. (2021). INCIRCLE Strategy Report for the Balearic Islands (D.3.1.1), INCIRCLE Interreg Project.
- AREA Science Park. (2021). INCIRCLE operational model for regional/national strategies on circular tourism (D.3.1.1), INCIRCLE Interreg Project.
- Attard, S. (2019). The Evolution of Malta's Tourism Sector. Xjenza Online - Science Journal of the Malta Chamber of Scientists, 7(1), 37-48. Retrieved from <https://www.xjenza.org/JOURNAL/OLD/7-1-2019/02.pdf>
- Bakinta, E., Madoulka, V., & Tikmanidi, M. (2021). INCIRCLE Strategy for the Region of Crete (D.3.1.1), INCIRCLE Interreg Project.
- Balamou, E., Kosma, A., & Constantinou, V. (2021). INCIRCLE Strategy Report for Cyprus (D.3.1.1), INCIRCLE Interreg Project.
- ECOHIVE. (2020). Rationale behind ECOHIVE Project given thumbs up at EU Level. Retrieved from Ecohive: <https://www.ecohive.com.mt/en/article?id=875c5872-2b88-4ea9-8a31-15a09dd06d04>
- European Commission. (2017). Better Regulation Guidelines, Commission Working Paper. Retrieved from <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11259-2017-INIT/en/pdf>
- European Parliament. (2021). European Parliament resolution of 25 March 2021 on establishing an EU strategy for sustainable tourism. Brussels: European Parliament.
- Fetting, C. (2020). THE EUROPEAN GREEN DEAL ESDN Report . Vienna: ESDN Office .
- Fosse, J., Kosmas, I., & Gonzalez, A. (2021). The future of Mediterranean tourism in a (post) covid world. Back to mass tourism of leapfrog towards Sustainability. Eco-Union.
doi:<https://doi.org/10.5281/zenodo.4616983>
- INTERREG Danube Transnational Programme. (2018). Inventory of Policies related to Sustainable Tourism. INTERREG Danube Transnational Programme.
- Kotri, B., Xhelilaj, F., & Alite, E. (2021). INCIRCLE Strategy Report for Albania (D.3.1.1), INCIRCLE Interreg Project.
- Malta Tourism Authority. (2021). Recover Rethink Revitalise Malta Tourism Strategy 2021-2030. Retrieved from https://issuu.com/visitmalta/docs/maltatourismstrategy_2030_v7
- McKinsey & Company. (2016, October). The circular economy: Moving from theory to practice. Retrieved from McKinsey Sustainability: <https://www.mckinsey.com/business-functions/sustainability/our-insights/the-circular-economy-moving-from-theory-to-practice>
- NSO. (2020). Inbound Tourism: December 2019. Valletta: National Statistics Office - Malta. Retrieved from https://nso.gov.mt/en/News_Releases/Documents/2020/02/News2020_017.pdf

NSO. (2021). Electricity Supply: 2016-2020. Valletta: National Statistics Office - Malta. Retrieved from https://nso.gov.mt/en/News_Releases/Documents/2021/10/News2021_181.pdf

Nordic Trade Association Albania. (2020). Coastal Tourism. Retrieved October 12, 2021, from Nordic Trade Association Albania: <https://nordassociation.al/coastal-tourism/>

OECD. (2021). Applying Evaluation Criteria Thoughtfully. Retrieved from OECD iLibrary: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/543e84ed-en/1/3/4/index.html?itemId=/content/publication/543e84ed-en&_csp_=535d2f2a848b7727d35502d7f36e4885&itemIGO=oecd&itemContentType=book&_ga=2.205877140.662302632.1632699993-170490588.1632699993#section-d1e4964

Sant' Anna School of Advanced Studies. (2020b). 10 INCIRCLE Assessment reports on current state of circular tourism in partner territories (D.3.5.3), INCIRCLE Interreg Project.

Sant' Anna School of Advanced Studies. (2020a). INCIRCLE set of circular tourism indicators (D.3.3.1), INCIRCLE Interreg Project.

Sharpley, R. (2000). Tourism and sustainable development: Exploring the theoretical divide. Journal of Sustainable Development, 8(1), 1-19.

The Energy and Water Agency. (2021b). INCIRCLE Evaluation Pack – Strategy Evaluation Framework (D.4.1.1), INCIRCLE Interreg Project.

The Energy and Water Agency (2020). INCIRCLE Strategy Report for the Maltese Islands (D.3.1.1), INCIRCLE Interreg Project.

The Energy and Water Agency. (2021a). INCIRCLE Collection of assessment reports of regional/national strategies (D.4.1.2), INCIRCLE Interreg Project.

UNEP/MAP. (2016, May). Mediterranean Strategy for Sustainable Development 2016-2025. Valbonne: Plan Bleu, Regional Activity Centre. Retrieved from UN Environment: <https://www.unep.org/unepmap/what-we-do/mediterranean-strategy-sustainable-development-mssd>

Annex A: List of Measure Types identified in the Evaluation Framework (D4.1.1) grouped by Pillar

Water Pillar		
#	Measure Type	Measure Rating
1	Legislative Instruments -water use efficiency and adoption of water use efficiency technologies	0 = None 2 = Measure present
2	Positive financial Incentives - infrastructure improvement or - adopting water efficient technologies	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
3	Negative Financial Incentives - to minimise water consumption or - to trigger investment in new technologies	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
4	Awareness/ engagement initiatives - water awareness campaign tackling general population or - targeting specifically the tourism sector as a whole or - targeting tourism operators	0 = None 1 = Single measure type (any one measure of the three options) 2 = Both measure types (targeting tourism sector and tourism operators)
5	Voluntary Codes or Voluntary Performance Benchmarks - voluntary codes or - voluntary performance benchmarks	0 = None 2 = Measure present (if voluntary code or/and benchmarks)
6	Incentives for the development of non-conventional water resources (NCWR) in tourism entities	0 = None 1 = Single measure type (one type of NCWR) 2 = Measure present (more than one type of NCWR)
7	Incentives for improved water demand management (WDM) - promote WDM at either facility or user level	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types (at both facility and user levels)
8	Incentives for the recycling of wastewaters - financial or non-monetary incentives to recycle wastewaters	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
9	Incentives for the reuse of greywaters - financial or non-monetary incentives to reuse greywaters	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
10	Technical support for improving water operations - technical support on capacity building or infrastructural aspects	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
11	Consultation with stakeholders from water sector - financial or technical incentives to encourage consultation between public and private stakeholders	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
12	Follow-up consultation with stakeholders from the public and private sector - financial or technical incentives to encourage consultation for post-strategy adoption	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
13	Identifies threats of tourism on other water using sectors - financial incentives for research programmes addressing threats from tourism or incentives for technical support	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
14	Outreach programmes to outline use of water by the tourism sector - promotion through educational campaigns/ materials or incentives for technical support/ workshops	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
15	Promotes provision of reclaimed water to other sectors - promoted the provision of reclaimed water by other sectors	0 = None 2 = Measure present

16	Promotes increased data acquisition to better identify challenges - promote data acquisition at entity level or regional level	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
17	Identifies R & I challenges of the tourism sector - Incentives to identify R & I challenges for the tourism sector	0 = None 2 = Measure present
18	Promotes the participation of the tourism sector in R & I programmes - promotion through marketing/ reach out campaigns or - by incentivising participation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
19	Facilitates the participation of tourism operators in sectoral conferences - incentives or - an information platform	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
20	Promotes the market entry of innovative technologies - communication measures or campaigns/marketing	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
21	Water auditing to identify opportunities for NCWR use	0 = None 1 = Single measure type (support for external auditing) 2 = Both measure types (support for internal auditing facilities)
22	Support schemes for “normal” retrofitting works - support schemes for either “normal” or “deep” retrofitting works	0 = None 2 = Measure present
23	Establishes a comprehensive Water Management Plan	0 = None 1 = Single measure type (comprehensive water management plan is in the development process) 2 = Both measure types (comprehensive water management plan has already been established)
24	Establishes voluntary benchmarks for NCWR - presence of benchmarking for NCWR	0 = None 2 = Measure present
25	Includes benchmarks in Quality labels for the sector - presence of benchmarking in Quality labels in the sector	0 = None 2 = Measure present

Energy Pillar		
#	Measure Type	Measure Rating
1	Legislative Instruments - adoption of energy efficient technologies	0 = None 2 = Measure present
2	Positive financial Incentives - to encourage minimised energy usage or -to trigger investment in new technologies	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
3	Negative Financial Incentives - encourage minimised energy usage or - to trigger investment in new technologies	1 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
4	Awareness/ engagement initiatives - energy awareness campaign tackling the general population or specifically targeting the tourism sector, or those targeting tourism operators or the presence of energy audits or help desks	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types (campaigns and other initiatives)
5	Voluntary Codes or Voluntary Performance Benchmarks -voluntary codes or - voluntary performance benchmarks	0 = None 2 = Measure present
6	Promotes adoption of EE Technologies - presence of financial incentives or - promotional schemes	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
7	Promotes installation of Renewable Energy Technologies - monetary incentives or - technical guidance for installation of renewable energy technologies	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
8	Promotes installation of Energy Storage Facilities - incentives for the design of integrated storage or - for installations are offered	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
9	Promotes combined use of heat and energy - financial incentives or - technical guidance for the use of CHP	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
10	Promotes adoption of BMS - presence of promotional incentives or - financial incentives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
11	Based on consultation with stakeholders from the energy sector - financial or technical incentives to encourage consultation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
12	Outreach programmes to outline use of energy by the tourism sector - promotion through educational campaigns/ materials or incentives for technical support/workshops	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
13	Identifies threats of tourism on the energy demand of other sectors - financial incentives for research programmes addressing threats from tourism or incentives for technical support	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
14	Encourages research into energy consumption characteristics - incentivising the use of energy monitoring/managing technologies or - offering technical support though energy auditing	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
15	Integrates energy resourcing with surrounding community - financial incentives or - technical support	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types

16	Promotes increased data acquisition to better identify challenges - promote data acquisition at entity level or - at regional level	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
17	Identifies R & I challenges of the tourism sector - R & I challenges for the tourism sector have been identified	0 = None 2 = Measure present
18	Promotes the participation of the tourism sector in R & I programmes - promotion through marketing/ reach out campaigns or - by incentivising participation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
19	Facilitates the participation of tourism operators in sectoral conferences - incentives or - an information platform	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
20	Promotes the market entry of innovative technologies - communication measures or campaigns/marketing	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
21	Energy auditing to identify key optimisation actions	0 = None 1 = Single measure type (support of external auditing) 2 = Both measure types (support for internal auditing facilities)
22	Support schemes for “normal” retrofitting works - support schemes for either “normal” or “deep” retrofitting works	0 = None 2 = Measure present
23	Establishes a Comprehensive Energy Development Plan	0 = None 1 = Single measure type (comprehensive energy development plan is in the development process) 2 = Both measure types (comprehensive energy development plan has already been established)
24	Establishes voluntary benchmarks for alternative energy solutions - presence of benchmarking for alternative energy solutions	0 = None 2 = Measure present
25	Includes benchmarks in Quality labels for the sector - presence of benchmarking in Quality labels in the sector	0 = None 2 = Measure present

Waste Pillar		
#	Measure Type	Measure Rating
1	Legislative Instruments - legislative instruments dealing with waste separation	0 = None 2 = Measure present
2	Positive financial incentives - infrastructural improvement or - for adopting waste separation practices	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
3	Negative financial incentives - minimising waste generation or - for waste separation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
4	Awareness/ engagement initiatives - campaigns addressing waste separation, targeting the general population or for targeting the tourism sector (as a whole) or targeting tourism operators	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types (targeting both the tourism sector and tourism operators)
5	Voluntary codes or voluntary performance benchmarks - voluntary codes and benchmarks are present	0 = None 2 = Measure present
6	Promotes waste reduction/minimising yearly tonnage to landfill - promotional incentives or - financial incentives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
7	Discourages single use products/materials - national/regional measures or - educational measures focusing on single use products	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
8	Promotes conversion of bio-degradable WtE - WtE activities or - educating stakeholders about WtE	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
9	Promotes separation of waste for recycling - monetary incentives or - technical guidance	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
10	Promotes sourcing Zero Km supplies - financial incentives supporting farmer cooperatives or - information dissemination	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
11	Based on consultation with stakeholders from the waste management sector - financial or technical incentives to encourage consultation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
12	Outreach programmes to outline waste management of sector - promotion through educational campaigns/ materials or incentives for technical support/workshops	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
13	Integrates waste management with surrounding community - passive or active measures for integration are offered	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
14	Identifies threats from tourism related waste on other sectors - measures to help the identification of threats from tourism related waste on other sectors	0 = None 2 = Measure present
15	Encourages research into waste generation characteristics of sector - incentivising partnerships between establishments and waste management providers or offering technical support through waste auditing	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types

16	Promotes increased data acquisition to better identify challenges - promote data acquisition at entity level or regional level	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
17	Identifies R & I challenges of the tourism sector - R & I challenges for the tourism sector have been identified	0 = None 2 = Measure present
18	Promotes the participation of the tourism sector in R & I programmes - promotion through marketing/ reach out campaigns or - by incentivising participation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
19	Facilitates the participation of tourism operators in sectoral conferences - incentives or - an information platform	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
20	Promotes the market entry of innovative technologies - communication measures or campaigns/marketing	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
21	Waste auditing to identify key optimisation actions	0 = None 1 = Single measure type (support of external auditing) 2 = Both measure types (support for internal auditing facilities)
22	Establishes a Comprehensive Waste Management Plan	0 = None 1 = Single measure type (comprehensive waste management plan is in the development process) 2 = Both measure types (comprehensive waste management plan has already been established)
23	Proposes support schemes for undertaking waste reuse	0 = None 1 = Single measure type (financial support schemes have been considered and will be introduced in the future) 2 = Both measure types (financial support schemes for undertaking waste reuse are already offered)
24	Establishes voluntary benchmarks - presence of benchmarking for waste	0 = None 2 = Measure present
25	Includes benchmarks in Quality labels for the sector - benchmarking for Quality labels is offered in relation to waste reuse	0 = None 2 = Measure present

Mobility Pillar		
#	Measure Type	Measure Rating
1	Legislative Instruments - development of sustainable transport solutions in touristic areas	0 = None 2 = Measure present
2	Financial incentives for Transport Operators - for sustainable transport	0 = None 2 = Measure present
3	Financial incentives for Customers (Tourists): - for use of sustainable transport	0 = None 2 = Measure present
4	Awareness/ engagement initiatives - campaigns tackling the general population or - targeting, specifically, tourism operators or targeting tourists	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types (targeting tourism sector and tourism operators)
5	Supports the integration of sustainable mobility services - support through capacity building programmes or - support schemes	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
6	Promotes incentives for green transport solutions - promotes incentives for green transport solutions	0 = None 2 = Measure present
7	Promotes development of direct public transport routes - promotion through funding or - offering technical guidance	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
8	Promotes diversification of tourism product - (financial or otherwise) or - use of promotional material are present	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
9	Promotes infrastructure for green transport operations - financial or technical information regarding infrastructure for green transport operations	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
10	Promotes infrastructure for cycling and walking - financial or technical guidance regarding infrastructure for cycling and walking	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
11	Based on consultation with stakeholders from public transport sector - financial or technical incentives to encourage consultation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
12	Based on consultation with stakeholders from private transport sector - financial or technical incentives to encourage consultation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
13	Promotes benchmarks for transport services diversification - voluntary benchmarks for transport services diversification are present	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
14	Identifies threats from tourism transport on other sectors - measures to help the identification of threats from tourism related transport on other sectors	0 = None 2 = Measure present
15	Promotes increased data acquisition to better identify challenges - promote data acquisition at entity level or regional level	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
16	Identifies R & I challenges of the tourism sector - R & I challenges for the tourism sector have been identified	0 = None 2 = Measure present
17	Promotes the participation of the tourism sector in R & I programmes - promotion through marketing/ reach out campaigns or - by incentivising participation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types

18	Facilitates the participation of tourism operators in sectoral conferences - incentives or - an information platform	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
19	Promotes the market entry of innovative technologies - communication measures or campaigns/marketing	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
20	Establishes a comprehensive Sustainable Urban Mobility Plan	0 = None 1 = Single measure type (comprehensive plan is in the development process) 2 = Both measure types (comprehensive plan has already been established)
21	Promotional schemes for innovative solutions (pre-market entry) - promotional schemes are offered	0 = None 2 = Measure present
22	Support schemes for greening tourism industry service vehicles - support schemes for greening vehicles of tourism enterprises are offered	0 = None 2 = Measure present
23	Support schemes for greening tourist service vehicles - support schemes are offered for greening of vehicles within transport services to tourists	0 = None 2 = Measure present
24	Retrofitting schemes for tourism vehicles - retrofitting schemes for greening vehicles are offered	0 = None 2 = Measure present
25	Retrofitting schemes for tourism vehicles - retrofitting schemes for greening vehicles are offered	0 = None 2 = Measure present

Horizontal Pillar		
#	Measure Type	Measure Rating
1	Promotes consideration of the Water-Food-Energy Nexus - financial incentives or -awareness/engagement initiatives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
2	Promotes alternative greener supply resources - promotion through financial incentives or -awareness/engagement initiatives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
3	Capacity building programmes - capacity building programmes are offered	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
4	Integrates considerations to the virtual carbon footprint - consideration through application of virtual carbon taxes	0 = None 2 = Measure present
5	Promotes innovative tools such as renewable energy certificates - compulsory use of RECs or - promotion through technical support or - financial incentives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types (at least two of the measures)
6	Environmental protection legislation - environmental protection legislation in place	0 = None 2 = Measure present
7	Promotes integrated policy approaches - financial incentives to encourage consultation with stakeholders or - promotion through reach-out programmes	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
8	Protection of natural recreational areas - legislative instruments ensuring effective enforcement or - awareness/engagement initiatives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
9	Promotes alternative natural facilities - promotion through incentives or promotional material for less frequented natural areas	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
10	Promotes CSR initiatives by sector - incentives (financial or in-kind) or promotional material to encourage CSR initiatives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
11	National Tourism Policy Forum - incentives for participation within the Forum or - performance-based measures to encourage participation	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
12	Promotes research on tourism impacts on other sectors - research occurs through prior consultation with private stakeholders or the public	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
13	Promotes reach out activities to other sectors and communities - measures to promote trade fairs/conferences or to promote partnerships with local community members/organisations	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
14	Promotes holistic “local development plans” for touristic areas - measures for financial or technical support are offered	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
15	Promotes integrated management plans for touristic areas	0 = None 1 = Single measure type (local stakeholders are informed of plans/ developments but cannot participate in feedback/discussion sessions) 2 = Both measure types (local stakeholders

		are informed of and participate in the creation of management plans)
16	Establishes an R&I strategy addressing specific tourism challenges	0 = None 1 = Single measure type (R & I strategy is in the process of formation) 2 = Both measure types (R & I strategy is already in place)
17	Allocates funds for research projects in the tourism industry	0 = None 1 = Single measure type (funds are offered as a one-time measure) 2 = Both measure types (funds are offered regularly)
18	Supports capacity building in the tourism sector - financial incentives or - technical support measures	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
19	Establishes centralised technical support services	0 = None 1 = Single measure type (technical support services are offered but against a fee) 2 = Both measure types (technical support services are available)
20	Promotes conventions on innovative solutions - promotion through hosting of conventions or - incentivising participation/attendance	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
21	Considers actions targeting the upcycling of resources - the presence of framework of actions targeting the upcycling of resources	0 = None 2 = Measure present
22	Promotes the upcycling of resources - promotion does occur	0 = None 2 = Measure present
23	Facilitates capacity building on upcycling within the sector - financial incentives or - technical support measures	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
24	Integrates the tourism sector with regional resource upcycling initiatives	0 = None 1 = Single measure type 2 = Both measure types
25	Financial incentives for entities involved in resources upcycling - financial incentives are offered to entities	0 = None 2 = Measure present

Annex B: Visual representation of the Strategy Evaluation Framework as part of the Evaluation Pack (D4.1.1) and accompanying metrics and measures

